

**MEMMED İSMAYİL'İN 'YOXUN VARLIĞI'
ADLI ŞİİR KİTABINDA
BETİLİDİL KULLANIMI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Mehtap ABİŞ
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. Nazmi ALAN
Ekim, 2023
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEMMED İSMAYIL'IN 'YOXUN VARLIĞI' ADLI ŞİİR
KİTABINDA BETİLİ DİL KULLANIMI ÜZERİNE BİR
İNCELEME

Hazırlayan

Mehtap ABİŞ

Danışman

Doç. Dr. Nazmi ALAN

AFYONKARAHİSAR 2023

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Memmed İsmayıl’ın ‘Yoxun Varlığı’ Adlı Şiir Kitabında Betili Dil Kullanımı Üzerine Bir İnceleme**” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

30/09/2023

İmza

Mehtap ABİŞ

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Mehtap ABİŞ
	Numarası	200678103
	Anabilim Dalı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı
	Programı	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı		Memmed İsmayıl'ın 'Yoxun Varlığı' Adlı Şiir Kitabında Betili Dil Kullanımı Üzerine Bir İnceleme
Tez Savunma Sınav Tarihi		13 Ekim 2023
Tez Savunma Sınav Saati		14.00

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır

ÖZET

MEMMED İSMAYİL'İN 'YOXUN VARLIĞI' ADLI ŞİİRKİTABINDA BETİLİ DİL KULLANIMI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Mehtap ABİŞ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EKİM 2023

Danışman: Doç. Dr. Nazmi ALAN

Edebiyatta şairler, şiirlerini oluştururken duygu ve düşüncelerini, hayallerini ve özlemlerini dile getirebilmek amacıyla kelimelerin anlam derinliklerine başvurabilmektedir. Bu yüzden de kelimeler çoğu zaman ilk anlamlarıyla kullanılmayabilir. Bu bağlamda parçanın bütününe bakmak gerekir. Bu konuda fayda sağlaması amacıyla edim bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada da edim bilimsel çalışmalardan hareketle bir alt başlığı olan betili dil kullanımları incelenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde betili dil yaklaşımları ile ilgili teorik bilgiler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde Memmed İsmayıl'ın hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise şiirlerdeki betili dil kullanımları tespit edilmiş ve alt başlıklar halinde verilmiştir. Buna göre en çok "Ölüm Son Yolculuktur" metaforunun işlendiği; benzetmelerden ise ilgeç kullanılmadan kurulan yapılara daha çok başvurulduğu; retorik sorular ise en çok "mİ, "nə" ve kim" ifadelerine rastlanılmıştır. Ayrıca şairin anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kişileştirme, mübalağa ve tezat sanatlarına sıklıkla yer verdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan edebiyatı, Memmed İsmayıl, edim bilim, betili dil kullanımları, şiir.

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE USE OF FIGURATIVE LANGUAGE IN MEMMED ISMAYIL'S POETRY BOOKNAMED 'YOXUN VARLIĞI'

Mehtap ABİŞ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
DEPARTMENT OF CONTEMPORARY TURKISH DIALECTS AND
LITERATURES**

OCTOBER 2023

Advisor: Assoc. Dr. Instructor Member Nazmi ALAN

In literature, poets can refer to the depth of meaning of words in order to express their feelings and thoughts, dreams and longings while creating their poems. For this reason, words may often not be used with their original meaning. In this context, it is necessary to look at the whole part. Pragmatic studies are being conducted to provide benefits in this regard. In this study, it is aimed to examine the use of figurative language, which has a sub-heading, based on pragmatic studies.

Our work consists of three parts. The first section focuses on theoretical knowledge of betili language approaches. In the second part, brief information about the life and works of Memmed İsmayıl is given. In the third part, the use of the betilian language in the poems was determined and given in sub-headings. Accordingly, the metaphor "Death is the Last Journey" is used the most; As for analogies, structures established without the use of prepositions are used more frequently; As for rhetorical questions, the most common expressions were "mİ", "nə" and "kim". In addition, it has been observed that the poet frequently uses personification, exaggeration and contrast arts in order to strengthen the meaning.

Keywords: Azerbaijani literature, Memmed İsmayıl, pragmatics, figurative language usages, poem.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada betili dil kullanımları üzerine bir inceleme gerçekleştirilmiştir. Memmed İsmayil'in 'Yoxun Varlığı' adlı eserini incelemekten önce şairin hayatı ve edebi kişiliği hakkında kısa bir araştırma yapılmış, daha sonra eser incelenmiştir. Yapılan araştırma şairin şiirlerde vermek istediği duygu ve düşüncüyü anlamamıza kolaylık sağlamıştır. Daha sonrasında betili dil kullanımları alt başlıklar halinde gösterilmiştir.

Tez çalışma sürecinde öncelikle tez konusunun belirlenmesi, ilerleyen safhalarda beni yönlendirmesi, anlamlandırma aşamalarındaki materyal desteği, karşılaştığım problemleri en iyi şekilde aşmamı sağlayan değerli vaktini bana ayıran, maddi ve manevi desteğini hiçbir şekilde benden esirgemeyen kıymetli danışmanım Doç. Dr. Nazmi ALAN'a minnettarlığımı sunar ve teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, her daim yanımda olan, hazırladığım tezin bu aşamalara gelmesinde önemli katkıları bulunan aileme özellikle anneme ve kız kardeşime bana verdikleri desteklerinden dolayı çok teşekkür ederim.

Mehtap ABİŞ

2023, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	4
ABSTRACT	5
ÖNSÖZ	6
İÇİNDEKİLER.....	7
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BETİLİ DİL YAKLAŞIMLARI

1. METAFOR.....	5
2. BENZETME.....	9
3. AD AKTARMALI (METONYMİC) YAPILAR.....	12
4. RETORİK SORULAR	16
5. KİŞİLEŞTİRME VE KONUŞTURMA	19
6. MÜBALAĞA.....	19
7. TEZATLAR	20

İKİNCİ BÖLÜM

MEMMED İSMAYİL'İN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1. HAYATI	22
2. SANATI	23
3. ESERLERİ	23

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. “YOXUN VARLIĞI ADLI ESERDE BETİLİ DİL KULLANIMI”	25
1.1. METAFORLAR.....	25
1.1.1. Hayat bir mücadeledir	25
1.1.2. Baht Bir Bulmacadır	28
1.1.3. Hayat Bir Sınavdır.....	28
1.1.4. Hayat Bir Yolculuktur	28
1.1.5. Ölüm Son Yolculuktur	30
1.1.6. Zaman Unutulmaktır	33
1.1.7. Hayat Su Gibidir.....	34
1.1.8. Vatan Bir Arzudur	34
1.1.9. Vatan Aşktır	37
1.1.10. Ölüm Haktır.....	38
1.2. BENZETMELER.....	38
1.2.1. Kimi	39
1.2.2. Benzetme Edatı Olmadan Yapılan Benzetmeler {Ø}	49
1.3. AD AKTARMALI (METONYMİC) YAPILAR.....	83
1.4. RETORİK SORULAR.....	87
1.4.1. haçan	87
1.4.2. hansı	88
1.4.3. hanı.....	91
1.4.4. hara	91
1.4.5. harda	93
1.4.6. hardan.....	96
1.4.7. hayan.....	97

1.4.8. kim	98
1.4.9. neçin	104
1.4.10. nədən	105
1.4.11. nerdə	105
1.4.12. necə	106
1.4.13. nə	108
1.4.14. mİ	117
1.4.15. niyə	129
1.4.16. Soru İfadesi Olmadan Kurulan Retorik Sorular {Ø}	130
1.5. KİŞİLEŞTİRME VE KONUŞTURMA	133
1.5.1. Konuşturma	133
1.5.2. Kişileştirme	135
1.6. MÜBALAĞA	161
1.7. TEZATLAR	165
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	179

GİRİŞ

İnsanoğlunun birlikte yaşam sürmesinin en önemli gereksinimlerinden biri olan dil, iletişimi sağlamanın yanında geçmişten günümüze uzanan süreçteaktarım işleviyle de çok önemli toplumsal bir vazifeyi ifa eder. Bu aktarımlar sözlü veya yazılı gelenek içerisinde hiç şüphesiz dönemin söz varlığı ve kullanım özellikleri ile gerçekleşir (Dinar, 2020: 209). Bu yüzden de anlambilime ihtiyaç duyulmuştur. Anlam değişimleri, aktarmalar, mecazi anlatımlar, anlam derinliklerini içerisinde barındıran şiir dilinin, edim bilimi açısından incelenmesi gerekmektedir.

Konuşma figürlerinde konuşmacı, söylediği şeylerden farklı bir şeydemek ister. Bazı konuşmalarda konuşmacının yüklediği anlam, kelimelerin bilinen anlamlarından farklılık gösterir. Edim biliminde ne söylendiğinden çok, söylenenle ne demek istendiği önemlidir (Üstünel, 2020: 223).

Çalışmanın içeriğinde Azerbaycan edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Memmed İsmayıl'ın eserindeki benzetme, metafor, ad aktarması, retorik sorular, kişileştirme ve konuşma, tezat ve mübalağa gibi betili (figüratif) dil kullanımları tespit edilmiş ve ifadeler üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın giriş kısmında; araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, kapsam ve sınırlılıklar, yöntem ve betili dil kullanımları hakkında kısa tanımlar yer almıştır.

Birinci bölümde; betili dil yaklaşımlarına (benzetme, metafor, ad aktarması, retorik sorular, kişileştirme ve konuşma, tezat ve mübalağa) genel bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde; Memmed İsmayıl'ın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında ayrıntıya girilmeden bilgiler aktarılmıştır.

Üçüncü bölümde; eserdeki şiirler incelenmiş ve şiirde yer alan benzetme, metafor, ad aktarması, retorik sorular, kişileştirme ve konuşma, mübalağa ve tezat gibi betili dil kullanımları üzerinde durulmuştur.

Çalışmamız değerlendirme ve sonuç kısmının ardından kaynakça ile son bulmuştur.

Amaç

Bu tezin amacı Memmed İsmayıl'ın şiirlerinde betili dil kullanımlarını içerisinde yer

alan, ağırlıklı olarak metafor ve benzetme başlıkları adı altında eseri ve bu doğrultuda çözümlmeler ile anlam derinliklerine inmek olmuştur. Şairin bu anlam derinlikleri nasıl sunduğu tespit edilmiştir.

Aynı zamanda bu çalışma Azerbaycan Türkçesinde betili dil kullanımları için de bir örnek oluşturacaktır.

Bu çalışma edebi eserlerin dili üzerine yeni ve farklı bir bakış ortaya koyması açısından önemlidir. Çalışma Azerbaycan edebiyatı ve diğer Türk Dünyası edebiyatlarına örnek olması açısından da ayrıca önem arz etmektedir.

Kapsam ve Sınırlıklar

Çalışmada dil incelemesi yapılırken sadece edim bilimsel yaklaşımdan hareketle yapılmıştır. Bu yüzden ses bilimsel, biçim bilimsel ve sözlük bilimsel bir incelemeye çalışmada yer verilmemiştir. Bu nedenle çalışmamız, Memmed İsmayıl'ın 'Yoxun Varlığı' adlı şiir kitabında benzetme, metafor, ad aktarması, retorik sorular, kişileştirme ve konuşma, tezat ve mübalağa gibi betili dil kullanımları şiirlerde tespit edilmiş ve bu tespitlerin üzerinde durulmuştur.

Tanımlar

Metafor: Batıda, felsefe alanında temelleri atılan kavram, ülkemizde ise figüratif bir misyon yüklenerek mecaz, ad aktarması gibi terimler yerine kullanılmış ve örneklendirilmiştir (Şahan, 2014: I). Günlük hayatta farkına varmadan çoğu kez kullandığımız metafor, bir kavram veya nesneye gönderimde bulunulurken bu iki şey arasındaki benzerliği göstermek için bir analogi olarak başka bir nesne veya kavramın kullanıldığı bir dil argümanıdır (Yaylagül Üstünel, 2015: 39).

Benzetme: Metaforların daha ilkel biçimleri olan benzetmeler de tıpkı metaforlar gibi özellikleri daha iyi bilinen unsurlar yoluyla daha az bilineni, özellikle de soyut unsurları daha anlaşılır kılmak için kullanılır (Yaylagül Üstünel, 2020: 224,225).

Ad Aktarması: Ad aktarması, ruh- dil bilimiyle ilgili, bilişsel bir olgudur ve "bir şeyi onunla yakın ilişkili bir şey yoluyla kavramsallaştırmamıza izin veren bir süreçtir (Yaylagül Üstünel, 2020: 249).

Retorik Sorular: Retorik sorular, bir şeyin doğruluğu/ yanlışlığını onaylatmak veya eksik bilgiyi tamamlamak amacı gütmeyen sorulardır (Yaylagül Üstünel, 2020: 254).

Kişileştirme ve Konuşma: Kişileştirme “teşhis”, konuşturma da “intak” demektir. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile soyut duygu ve düşüncelere insana özgü özellikler ile duygu vermeye kişileştirme, konuşma özelliği olmayan canlı ve cansız varlıkları konuşturmaya da intak denir (Saraç, 2019: 26).

Mübalğa: Mübalğa bir niteliğin, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta imkansız dereceye çıkarılarak, abartılarak ifade edilmesidir (Saraç, 2019: 47).

Tezat: Birbirine karşıt iki düşüncenin, duygunun ve hayalin arasındaki nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir (Dilçin, 1983: 449).

Yöntem

Bu çalışmada öncelikle ses bilimsel, biçim bilimsel ve sözlük bilimsel bir incelemeye yer verilmeden edim bilimin bir alt başlığı olan betili dil kullanımlarından hareketle şiirler incelenmiştir. ‘Yoxun Varlığı’ndaki şiirler ele alınırken şairin edebi kişiliği ve hayatı da dikkate alınarak şiirler anlamlandırılmaya çalışılmış ve bu doğrultuda bulgulara değinilmiştir. Çalışmada bulgular bölümünde her bir alt başlığa kısa bir açıklama yapıldıktan sonra eserde rastlanılan örneklerle yer verilmiştir. Verilen her örneğin başına (•) işareti konulmuş ve açıklama kısmında adı verilen şiirin sonunda sayfa numaraları verilmiştir. Örneğin;

Sevirəm Səni adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair kendisini bir garibana benzetmiştir.

- Sevmişim, bir daha sevirəm səni.

Gəlmişim qapına bir qərib kimi (s.402)

Retorik Sorular ve tezat alt başlıklarında verilen örneklerle açıklama yapılmamış ve şiirin adı şiir sonunda kısaltılmadan verilmiştir. Örneğin;

- Nə işin vardı bulaqda? (s.79)

Birinci bölümde betili dilin alt başlıkları; benzetme, metafor, ad aktarmalı (metonymic) yapılar, retorik sorular, kişileştirme ve konuşma, mübalğa ve tezatgibi betili dil kullanımlarına genel bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde öncelikle Memmed İsmayıl'ın biyografisi ve eserleri üzerinden ayrıntıya girilmeden, hakkında kısa bir bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise eserdeki şiirler incelenmiş ve şiirde yer alan benzetme, metafor, ad aktarması, retorik sorular, kişileştirme ve konuşma, mübalağa ve tezat gibi betili dil kullanımları verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BETİLİ DİL YAKLAŞIMLARI

1. METAFOR

Temeleri batıda atılan ‘*metafor*’ sözcüğü Eski Yunancada’daki *meta* (üzeri- ne, öte) ve *pherein* (taşımak, yüklenmek, iletmek) kelimelerinin birleşmesi ile (*metáphore* veya *metapherein*) oluşmuştur (Cebeci, 2019: 10). Metafor ülkemizde figüratif bir görev yüklenerek edebi sanatta mecaz, ad aktarması gibi terimler yerine de kullanılmış ve örneklendirilmiştir (Şahan, 2014: I). Terim olarak metafor, retorik başta olmak üzere felsefe, dilbilimi, anlambilimi, pedagoji gibi farklı alanlarda da kullanılmıştır (Demir ve Yıldırım, 2019: 1089). Edebiyatta özellikle anlambilim alanında sıkça rastlanılmaktadır.

İngilizcede “figurative language”, Türkçede ise “mecaz” ya da “eğretileme dili” olarak adlandırılır (Cebeci, 2019: 9-10). Kastedilen durum ile söylenilen durumun arasında farklılık olan ancak anlam derinliği olarak ilişkilendirilen unsurlarda kullanılmaktadır.

Geleneksel sınıflandırmalarda ve sözlüklerde *metafor* sözcüğü çoğu zaman “istiare, eğretileme, alegori, mecaz, temsili istiare, teşbih” gibi söz sanatlarıyla eşdeğer tutulmakta ve birçok çalışmada biri diğerinin karşılığı olarak kullanılmaktadır (Uçan Eke, 2016: 13). Lakoff ve Johnson idrak bilimi açısından ele aldıkları ve 1980 yılında yayımladıkları *Metaphors We Live By* adlı çalışmasında bu konu ile ilgili “metafor” un Türkçe karşılığının “istiare” veya “eğretileme” olmadığını “istiare” are’ye, ariyet’e, yani ödünç’e dayandığını dolayısıyla “ödünç alma, birinden eğreti/ iğreti bir şey alma; bir kelimenin anlamını geçici olarak başka bir kelime için kullanma; bir sözün gerçek anlamını kaldırarak, benzerliği olan diğer bir anlamı iğreti olarak verme; bir kelimenin manasını geçici olarak başka bir kelime için kullanma sanatıdır. Dolayısıyla hemmecaz hem de istiare özelliği taşımaktadır. Lakoff ve Johnson elde ettikleri bulgular doğrultusunda Batı dillerinde kavramların birbirleriyle örtüşmediğini ve Batı dillerindeki ayrımlarını taşımadıkları düşüncesine varmışlardır. Batı’nın sözlü veya yazılı ifadelerinde bu kavramların “ontolojik metafor”, “yönelim metafor”, “konvansiyonel metafor”, “poetik metafor”, “kavram metaforu” ve “karışık” (telescoped metaphor) gibi ayrımlara gidildiği görüşüne varmışlardır.

Metafor ile istiare/eğretileme arasındaki farkın Batı ile Doğu düşüncesi arasındaki

farktan kaynaklandığını dile getirmişlerdir (2022: 17-19).

Metaforlar gündelik hayatımızda dilde, düşüncede ve eylemlerde sıklıkla kullandığımız bir gerçekliktir. Metafor, hayatı anlamlandırma açısından ve aynı zamanda dile renk katmak açısından mucizevi bir ilaçtır diyebiliriz. İnsan, içinde yaşadığı gerçekliği ancak metaforlar aracılığıyla ve metaforik olarak inşa edebilir.

Hayatımızı, kendimizi ve “öteki” ni anlamanın yegane yolu olan metafor, dünya diye adlandırılan şeyi, gizli olanı açığa çıkararak veya gizleyerek bize sunar. Bir kalıba birden fazla içeriğin sığdırılması dolayısıyla ağızdan çıkan ses ve sözün figuratif anlam arasındaki çözülmesi zor bir bulmacadır (Lakoff ve Johnson, 2022: 11-12).

Tunç, metafor çalışmasında işleyiş ile ilgili bilgi verirken “Metafor bağlamında iki unsuru neden ilişkiye sokarız?” sorusuna cevap olarak araştırmış olduğu bir makale neticesinde “insanların anlamadıkları olgular ve durumları, anladıkları ya da daha tanıdık gelen unsurlarla ilişkilendirmeleri metaforun esasıdır” sonucuna ulaşmıştır. Metafor kullanarak düşünce üretme süreci, “metaforik düşünce” olarak adlandırıldığını ve bahsedilen durumun anlam aktarımı olması gerektiğini taşımanın ise ancak bir başka sözcüğün yardımıyla olacağını dolayısıyla iki olgu arasındaki ilişkisel durumun önemli olduğunu dile getirmiştir (2020: 22- 23).

Metafor, sonsuzluğa açılan bir kapı gibidir. Gerçeğin bizzat kendisidir. Aslında metafor, olan bir şeyi ‘düz’ bir dille anlatma biçimi değildir. Anlatılanı insan zihninde iz bırakacak bir şekilde resmetme biçimidir.

Zihnimizi mevcut ve açık benzerliklere, ilişkilere ve görüşlerin ötesine ve kendi oluşturdukları yeni benzerliklere yönlendirilmesiyle yaratıcı; kelimenin anlam ufku ve anlam boyutunun keşfiyle metafor, keşifçi metafor olarak nitelendirilebilir (Lakoff ve Johnson, 2022: 12-13).

Uyan Dur (2016: 124), metaforu benzersiz ve eşsiz kılan şeyin bireylerin soyut veya karmaşık olan olguları daha somut veya tecrübe edilen olgularla karşılaştırmalarını ve bu sayede de bilinmeyen olgulara ilişkin anlayış getirmelerini sağlamış olacağını ve iki farklı fikrin arasında ilişki kurulmasını sağlayan ya da zihinde oluşan bir şemanın yansıtılması metaforu güçlü kılmıştır şeklinde ifade etmiştir.

Edebi eserlerde duygu ve düşüncüyü ifade etmekte daha işlevsel ve etkileyici kılan yaratıcı metaforlardır (Uçan Eke, 2019: 238-239, 253). Metafor, klasik görüşte bir söz sanatı olarak ele alınmaktadır. Ancak modern görüşte düşünce ile dil arasındaki bağlantıyı

somutlaştıran sistemin bir parçası olmuştur (Koca Sarı, 2012: 1). Yazının bulunuşuna kadar kullanılan sözlü edebiyat geleneğinde kelimelerde anlam derinliği oluşturmaları ve süslü söyleyişlerle edebiyatın özellikle de şiirin vazgeçilmezi olmuş ve “şiir” ve “metafor” arasında güçlü bir bağlantı oluşmuştur. Kullanılan bu metaforlar yazar tarafından okuyucu/ dinleyiciye yeni bir kavramsal dünyanın kapılarını aralamıştır. Bunu ise dilsel metaforlar aracılığıyla gerçekleştirmektedir (Türkan, 2019: 190). Klasik yaklaşım, metaforu dekoratif, süs amaçlı kullanıldığını, kelimelere has bir nitelik olduğunu ve iki varlık arasında basit bir benzetme ögesi olduğunu dolayısıyla onsuz da yapabileceğimiz bir konuşma figürü olduğunu dile getirmiştir (Lakoff ve Johnson, 2022: 13-14). Lakoff ve Johnson bu yaklaşımı beş madde ile ele almıştır.

1. Metafor kelimelere has bir niteliktir ve dolayısıyla linguistik bir fenomendir.
2. Metafor bir takım sanatsal ve retorik amaçlarla kullanılır.
3. Metafor karşılaştırılan iki entite arasındaki benzerliğe dayanır.
4. Metafor kelimelerin iradi ve düşünülmüş kullanımıdır ve dolayısıyla özel bir yetenek gerektirir.
5. Metafor onsuz da yapabileceğimiz bir konuşma figürüdür. Bu yüzden insani iletişimin ve gündelik düşünme ile akıl yürütmenin ayrılmaz bir unsuru değildir (Lakoff ve Johnson, 2022: 14).

Modern metaforun yaklaşımlarıyla ilgili çalışmalarında konuya öncülük eden Lakoff ve Johnson, metaforun basitçe bir benzetmeden veya linguistik ifadeler sorunundan ibaret olmadığını daha çok kavramların, bir şeyi başka bir şeye göre düşünme sorunu olduğunu savunmuştur. Metaforun yapısı gereği gündelik dilde ve düşüncede kavramsallaştığını, zihinlere yerleşmiş olan görüşlerin aksine yeni yaklaşımda metafor şair, filozof, bilim insanları ve sıradan insanların vazgeçemeyeceği unsur haline gelmiştir (2022: 14-15). Bu düşünceler doğrultusunda Lakoff ve Johnson;

1. Metafor kelimelerin değil, kavramların niteliğidir.
2. Metaforun fonksiyonu salt sanatsal veya estetik kaygılar değil, belirli kavramları daha iyi anlamaktır.
3. Metafor çoğunlukla benzerliğe dayanmaz.
4. Metafor özel bir yeteneği olmayan sıradan insanlarca gündelik hayatta büyük bir zihin faaliyeti gerektirmeksizin kullanılır.

5. Metafor linguistik bir süs, gereksiz bir dekor değil, insani bir düşüncenin ve akıl yürütmenin ayrılmaz bir unsurudur.

Edebi eserlerin özellikle de şiirlerin içerisinde anlam derinliğine ulaşmada ağırlık merkezi olan metaforlar şiirde gizli olanı açığa çıkarmada ve okuyucuya anlama kolaylığı sağlamada başarılı olmuştur (Uçan Eke, 2017: 49). Kişinin becerisiyle veya eklemeleriyle özgün bir ifade haline gelen metafor, anlatılan durumla veya anlatılmak istenilen durumla bağlantılı olmalıdır. Bu sebeple bir obje veya somut bir varlık olması beklenir (Demir ve Yıldırım, 2019: 1088-1089). İnsana dair olan her şey bu yaratıcı gücün içerisinde gerçekleşir. Yaratıcı gücü anlamak önemlidir. Çünkü metaforları anlamaya çalışmak, her şeyden önce kim olduğumuzun ve ne tür bir toplumda yaşadığımızın hayati bir unsurunu anlamaya çalışmak demektir (Lakoff ve Johnson, 2022: 15). Edebiyat sahasında bir kültür çerçevesi ile sanatçının eserlerinin anlam boyutunun daha anlaşılır olması yönünde ve okuyucuda oluşturmak istediği dünya veya eserlerinde bir haritalama yöntemi sunabilir (Şahan, 2014: 3). Dil ile işlenen/elde edilen zihinsel kavramlar konuşurun kavramsal metafora ulaşmada birincil sırada görünmektedir.

Metaforun özünde dilin katıksız saf kelimeleriyle ilgili bir durum olmaktan çok kelimelerin semantik alanları içerisinde soyut ve somut kavram sisteminin yeniden yapılanması ile ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır (Özcan, 2010: 13). Özcan, tezinde sözcüğün kendi anlamı dışında kullanılması, gerçek anlam ile kastedilen yeni anlam arasında çağrışımın bulunması metaforu yaratır. Kelimelerin gerçek anlamı ve kontekste söz konusu olan yeni anlamı arasındaki ilişki dildeki anlam değişimleriyle ilgili bir konudur diye açıklamıştır.

Tunç (2020: 59), gündelik dilde toplum tarafından somutlandırılan kavramsal metaforları: “Hatırlamak bakmaktır, hatırlamak / unutmak ölümdür”, “Hatırlamak uyanmaktır”, “Hatırlamak yazmaktır /unutmak silmektir”, “Bellek nesnedir”, “Bellek mekandır” alt başlıklarıyla ele almıştır.

2. BENZETME

Günlük hayatta da örneklerini sık sık kullandığımız ancak yazı dilinde sözü daha etkileyici kılmak, okuyucuda derin iz bırakabilmek amacıyla neredeyse tüm dillerde başvurduğumuz bir söz sanatıdır. Sözü daha etkili bir duruma getirmek için aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz durumda olanı niteledikçe daha üstün olana benzetmektir. Aslında sürekli karıştırılan benzetme (teşbih) bir mecaz sanatı değildir. Çünkü sözcükler gerçek anlamında kullanılmaktadır (Dilçin, 1983: 405-406). Yazın yapıtlarında bol miktarda betimleme ve tanımlama bulunduğundan yazarlar, betimlemelerinde bir şeyi bir başka şeye benzetmeyle başlamışlardır. Bu benzetme işleminde asıl konu olan şeye benzeyen (tenor) kendisine benzetilen şeye benzetilen (vehicle) adı verilmiştir (Çınar, 2008: 130). Benzetme, bir fikir ve hayal ile aralarında herhangi bir ilgi kurmak suretiyle bir başka fikir ve hayali birbiri ile karşılaştırma sanatıdır (Aren, 1993: 9-10). Özellikle kalıplaşmış sözler (deyimler) olmak üzere, hem düzyazıda hem de şiir dilinde anlamı somutlaştırmak, sözü daha da etkili hale getirmek amacıyla sıkça kullanılır. Kiraz gibi kırmızılığı, tilki gibi kurnazlığı, pınar gibi berraklığı ve temizliği, aslan gibi kuvvetliliği... temsilen kullanılan benzetme örnekleridir. Ancak insanda derin bir iz ve etki bırakan ve şahsi bir tasarrufu yansıtan benzetmeler sanat değeri taşıyabilir (Çınar, 2008: 130). Özellikle şiirlerde karşımıza çıkan benzetmeler şairlerin yaptıkları benzetmelerle daha da derin bir anlam kazanır ve okuyucuyu şiirin içine çeker. Şair kimi zaman sevdiğini bir gonca güle, kimi zaman kendisini yolunu kaybetmiş bir viraneye benzetir.

Temel amacı anlamı kuvvetlendirmek ve somutlaştırmak olan benzetmeye konuşma dilinde de sıkça karşılaşıyoruz. Bu sebeple çoğu zaman sanat ruhu taşımayabilir. Ancak şahsi bir enerjiyi yansıtan ya da doğru benzetmeler doğal olmak şartıyla sanat değeri taşıyabilirler (Saraç, 2019: 16).

Benzetme sanatı şiir kadar olmasa da düzyazı alanında da kullanılmaktadır. Ancak benzetme, anlamı kuvvetlendirmek ve derinleştirmek amacıyla kullanılsa da yerinde kullanılmadığı takdirde güzel olmaktan çıkar (Kırman, 1996: 1-2).

Benzetmeler anlam çerçevesinde değerlendiren Çınar, şiir dilinde alışılmış olan benzetmelerin dışında şairlerinde de kendi yaratıcılıkları sayesinde oluşturdukları etkileyici benzetmelere rastlanılmasının mümkün olduğunu ayrıca söz sanatlarının da bilinmesinin şiiri anlamada ve yorumlamada önemli bir etkiye sahip olduğunu dile getirmiştir (Çınar, 2008: 131).

Benzetmenin iki temel unsuru vardır. Bunlar benzeyen ve kendisine benzetilendir. Aslında metaforların ilkel bir biçimleri gibidirler. Dolayısıyla tıpkı metaforlar gibi özellikleri daha iyi bilinen unsurlar yoluyla daha az bilineni, özellikle de soyut unsurları daha anlaşılır kılmak için kullanılmıştır (Yaylagül Üstünel, 2020: 224-225).

Dilçin (1983: 405-406), benzetmeyi, benzetme öğeleri (erkan-ı teşbih) adı verilen 4 öge olarak ele almıştır:

- Benzetilen (müşebbeh): Birbirine benzetilen şeylerden nitelik bakımından daha güçsüz olan.
- Benzetmelik (müşebbehün-bih): Birbirine benzetilen şeylerden nitelik bakımından daha üstün, daha güçlü olan kendisine benzetilen.
- Benzetilen ile benzetmeliğin ikisine birden tarafeyn-i teşbih denir.
 - a. Benzetme Yönü (vech-i şebah, maksad-ı teşbih): Birbirine benzetilen şeyler arasındaki ortak ilgi ve benzeyiş. Bu ilgi nitelik bakımından 4 türlü olur.
 - b. Ussal (akli): Akıl ve mantık ölçüleriyle anlaşabilen benzerlik.
 - c. Duyusal (hissi): Beş duyu ile yani, ta alma, koklama, dokunma, duyma ve görme duyularıyla anlaşılabilen benzerlik.
 - d. İmgesel (hayali): Ancak hayal gücüyle kavranabilen benzerlik.

Düşsel (vehmi): Gerçekte olmayan benzerlik. Bir benzetmede, benzetme yönü nicelik bakımından 3 türlü olur:

Benzetilen ile benzetmelik arasındaki ilginin bir yönden olması (müfred).

1. Birkaç benzetme yönünün anlam bakımından birbirine sıkı sıkıya bağlı olması (mürekkebe). Bunlardan birinin ortadan kalkmasıyla benzetme bozulur.
2. Birkaç benzetme yönünün anlam bakımından birbirine bağlı olmaması (müteaddid). Bunlardan birinin ya da birkaçının ortadan kalkmasıyla benzetme bozulmaz.
3. Benzetme Edatı (*edat-ı teşbih, vasıta-i teşbih*): Sözcükler, kavramlar arasında benzetme ilgisi kuran edat ya da edat görevinde olan sözcükler. Benzetmelerde şu edatlar kullanılır: *gibi, bigi, kimi, sanki, meğer ki, güya, tıpkı, nitekim, andırır, sıfat...*

Benzetmenin oluşabilmesi için bu dört maddenin en az iki unsurunun (benzeyen ve benzetilen) mutlaka olması gerekir (Aren, 1993: 11). Kırman (1996: 2), Türkçede benzetme görevli eklerden –ca / -ce; -casına / -cesine; - cılayın / -cileyin; -layın/ -leyin sonuna geldikleri kelime ya da kelime grubunu benzetmelik haline sokarak, bir bakıma teşbih edatının görevini üstlenirler. Yine Türkçe asıllı olanlardan gibi, bigi, kimi; fonetik bakımından az çok değişmiş, ilk şekillerini ilk yazılı Türkçe metinlerden beri takip edilen “mesafe, muâdillik ve muvazene ifade etmek üzere kullanılan tek”, bunların dışında nitekim, niteki ve sanki kelimeleri doğrudan doğruya edat göreviyle kullanıldığını dile getirmiştir.

Birbiriyle sürekli karıştırılan benzetme ile eğretileme (istiare- métaphore) arasında yakın bir ilişki vardır. Benzetme ile eğretileme (istiare – Fr. Métaphore) arasındaki temel ayrım; “benzetmede sözü edilen öge ile onun gösterdiği imge karşılaştırılır; eğretileme (istiare- Fr. Métaphore) de ise imge nesnenin yerine geçer. Bir bardak şarabda kayboluyordum cümlesinde şarabın sıvı oluşu nedeniyle ‘denize’, ‘deniz dibine’, ‘okyanusa’; kırmızı olduğu varsayılırsa koyu rengi nedeniyle ‘karanlığa’ benzetilmiş olabilir (Çınar, 2008: 131). Ontolojik metaforların benzetmeye dayalı olarak geliştiği ve metaforların, benzetmelere göre dinleyenin ya da okuyanın imgelem zenginliğine geniş bir alan açtığını; neyin neye benzetildiğini dinleyen ya da okuyan kendisi keşfetmek zorundadır. Bu yüzden okuyucuya/ dinleyiciye hayal gücünü geliştirme ve zenginleştirme deneyimi sayesinde çok fazla yaratıcı, renkli, üstü kapalı, sezgisel ve duygusal iletişim sağlar (Yaylagül Üstünel, 2020: 239). Aralarındaki temel farklardan biri olan ve benzetmenin temel unsuru olan ‘gibi’ ilgeci metafora kullanılmaz çünkü metafor da o şeyin kendisi olmak esasken, benzetmede ise o şeye benzemek söz konusudur. Bunu ise ‘gibi’ ilgecini kullanılarak sağlanır. “Annem melek gibidir” derken annenin meleğe benzetilmesi söz konusu olurken “Annem bir melektir” cümlesinde annenin doğrudan melek olduğu dile getirilmiştir (Çürük, 2020: 385).

Çınar (2008: 132), mecazların en önemlisi olan eğretileme (istiare), benzetme (teşbih) ye dayandığı için teşbihi (benzetme) anlamadan eğretilemeyi (istiare) anlamak mümkün olmadığını ve eğretilemenin temeli benzetmeye dayandığını yani eğretilemenin kısaltılmış bir benzetme olduğunu dile getirmiştir. Bu açıdan eğretileme (istiare) hem bir mecaz, hem bir benzetme (teşbih)’dir. Ancak teşbih, her ne kadar benzeşme ilgisi ile kurulan mecazlardan olsa bile, kelimelerin gerçek anlamlarıyla kullanılması yönünden, bir mecaz sanatı değildir. Daha çok benzeşmeyle ilgisiyle oluşan mecazlardan istiare için

bir temel oluşturur. Teşbih, istiarenin hem bir benzetme hem de bir mecaz sanatı olması yönünden istiareden ayrılır (Kırman, 1996: 1).

Özcan (2010: 16-17), çok eski zamanlardan beri metafor ile benzetmenin ve birbiriyle karşılaştırmalarında edebiyatçıların, felsefecilerin ve bilim insanlarının tartışma konusu ettiklerini ancak metaforun benzetmenin kısaltılmış hali olduğunu dile getirmiş ve benzetme ile metaforun ilişkisi üzerine uğradığı eleştirilere rağmen yine aynı olduğu görüşü savunanların da olduğunu dile getirmiştir.

3. AD AKTARMALI (METONYMİK) YAPILAR

Dil biliminin en eski kavramlarından biri olan ad aktarması (Yun. Metonümia, Fr. Metonymie, İng. Metonymy, Alm. Metonymie, Nomensvertauschung, Vertauschung, T. ad aktarması, metonimi) (Köse, 2019: 247), adını Yunancadan alan ve “adını değiştirmek” anlamına gelene metonimi (Urgancı, 2018: 148) eski retorikçilerinden günümüzün modern dil bilimcilerine varıncaya kadar kaynakların tamamında “bir kavramın ilgili olduğu başka bir kavram aracılığıyla anlatılması” şeklinde tanımlanmaktadır.

(Köse, 2019: 247). Metonimi içinde ele alınan ve dil biliminin gelişmesiyle ortaya çıkan diğer bir anlam olayı, retorik incelemelerinde sinekdoka (synecdoche) (Yun. sünekdokhe) adı verilen ve sıklıkla kullandığımız bir aktarma türüdür (Urgancı, 2018: 148). Çok anlamlılığı sağlayarak bir dilin söz varlığını zenginleştiren bu anlam olayı (Köse, 2019: 247), Türkiye’ de yapılan çalışmalarda metonimi terimi olarak kullanılmamaktadır. Ancak aynı terimi ifade edebilmek adına beş farklı terim kullanılmaktadır: ad aktarması, adaktarımı, düz değişmece, mecazımürsel ve mürsel mecaz (Köse, 2019: 248). Bu beş farklı terimin içerisinde de yine Türkçede sıklıkla kullandıklarımız ad aktarması veya mecazımürsel olmuştur.

Ad aktarması, ruh-dil bilimiyle ilgili, bilişsel bir olgudur ve “bir şeyi onunla yakın ilişkili bir şey yoluyla kavramsallaştırmamıza izin veren bir süreçtir (Yaylagül Üstünel, 2020: 249). Metonimi aslında bir referans görevi de görmektedir; yani bir şeyin diğerinin yerine geçecek şekilde kullanılmasına imkan verir (Lakoff ve Johnson, 2022: 77). Kimi zaman insandan doğaya, doğadan insana, duyular arası aktarma ve somutlaştırma ile gerçekleşebilir.

Köse (2019: 247), nesneleri, kavramları, olayları ya da durumları adlandırmanın temelde iki yolu olduğunu bunlardan birincisi alıntı sözcükleri kullanmak, diğeri ise dilde

var olan sözcükleri kullanmanın sonucunda deyimlere veya ad aktarmalarına ihtiyaç olduğunu diye dile getirmiştir.

Dilçin (1983: 415), ad aktarmasını günlük konuşmada, yaptığımız her durumda özellikle deyimlerde bir sözü, gerçek anlamının dışında benzetme amacı olmadan kullanmak olduğunu dile getirmiştir. Kimi zaman günlük dilde konuşulanların mecaz olup anlayabilmek için üzerinde düşünmek gerekir (Şenödeyici, 2005: 120).

Ad aktarması, edebiyat kaynaklarında mecaz-ı mürsel olarak geçmektedir. Mecaz-ı mürselde gerçek anlamından mecazi anlama geçiş şu şekilde gerçekleşir (Urgancı, 2018: 147):

- Bütün-parça ilişkisi (cüz’iyet-külliyet)
- Sebep-sonuç ilişkisi
- Genel anlam-özel anlam (umum-husus) ilişkisi
- Alet olma ilgisi
- Öncelik-sonralık ilişkisi

Eskiden beri mantık açısından “bütün yerine parçanın anılması” (Lat. Totum pro parte) formülü ile özetlenen parça bütün ilişkisidir. Aslında metoniminin birçok örneği parça-bütün ilişkisine dayanmaktadır (Urgancı, 2018: 148). Değişik anlam bilimi ya da dil bilimi çalışmalarında birbirinin yerine kullanılan iki kavram arasındaki ilginin ya da bağlantının ne olabileceği konusunda da çeşitli tespitler yapılmış ve buna göre ad aktarması olabilmesi için şu ilgilerin bulunması gerekmektedir: içeren- içerik, parça-bütün, sanatçı- eser, kıyafet- insan, kurum- kişi, şehir- insan, şehir- yönetim, mekan-insan, ürün- insan, fiil- fail, madde- nesne vb. gibi türlerdir. Örnek vermek gerekirse, “çayı ocağa koy” cümlesinde içeren-içerik ilgisiyle bir aktarma yapılmıştır. Bu cümlede içerik (çay) söylenecek (çaydanlık) kastedilmiştir (Köse, 2019: 249).

Metonimi mecazın bir çeşidi olarak iki kavram ya da kavramlar grubunun birbirinin yerine temsil edildiği durumlarda kullanılır. Bir sözcüğün gerçek anlamının dışında kullanılmasını sağlayan alâka, yani zihnin gerçek anlamdan mecazi anlama geçişini sağlayan ilişki benzerlikse o mecaz, isti’âre; benzerlik dışında bir durum ise mecaz-ı mürsel adını alır (Saraç, 2019: 14). Metonimi de iki yapı arasında değiştirim söz konusudur (Urgancı, 2018: 148). Bazı durumlarda ad aktarması, mecazların oluşumunda bir araç olarak kullanılabilir. Söze güzellik katmak veya sözü daha etkileyici

kılmak ve sözün gücünü artırmak amacıyla iç- dış, parça- bütün, eser- yazar gibi bazı durumlarda aktarmalar benzerlik ilgisiyle mecaz alanına girebilmektedir (Köse, 2019: 250). Metonimi kavramlar yalnızca dilimizi değil, aynı zamanda düşüncelerimizi, davranışlarımızı ve eylemlerimizi bir yapıya kavuşturarak bir tecrübe esasıyla temellendirir. Metonimik kavramlar genellikle fiziksel veya nedensel çağrışımlar içermektedir. Kısacası “bütün yerine parça” metonimisi genelde parçaların bütünle ilişkili olma tarzlarıyla tecrübelerimizden meydana gelir (Lakoff ve Johnson: 2022: 82-83).

Türk dilinde başvurulabilecek en büyük kaynak olan halk dilinde, günlük konuşma içinde de deyimlerde mecazlı söyleyişler alabildiğine çoktur (Şenödeyici, 2005: 119). Türkçede mecazlar, benzerlik ilgisi mihenk alınarak tasnif edilmiştir. Benzerlik ilgisi dolayısıyla sözcüklerin yeni anlam kazanmaları “istiare” (eğretileme) başlığı altında değerlendirilirken, benzerlik dışında bir ilgi dolayısıyla kazanılan yeni anlamlar ise mecaz-ı mürsel olarak nitelendirilmiştir (Şenödeyici, 2005: 120). Mutlak anlamda mecaz-ı mürsel anlaşılır (Saraç, 2019: 14-15). Mecaz-ı mürselde bir sözcük ya da söz mecaz anlamına, iki şey arasında türlü ilgiler kurularak aktarılır. Bu ilgiler, iki nesne arasında türlü ilgiler, iki nesne ve kavram arasında benzetmeden başka ilgilere ve çok çeşitlidir. Gerçek anlam ve mecazlı anlam arasında parça- bütün, neden- sonuç, özel- genel gibi bağ bulunur (Dilçin, 1983:415). Yüksek düzeyli ad aktarmaları kavramada önemli bir rol oynayan özel için genel, genel için özeli kullanımı daha yüksek bir kavrama sürecini gerektirir (Yaylagül Üstünel, 2020:250). Mecaz-ı mürselde şu şartların bulunması gerekir:

- a. Sözcüğün ya da sözün gerçek anlamı dışında kullanılması (Dilçin, 1983: 415). Her kelimenin, tek başına kullanıldığında akla ilk gelen anlamı vardır. Bazı durumlarda kelimeler, iki gerçek anlam ifade edebilir. Ancak kelime, öncelikle kendi anlamı dışında kullanılmalıdır (Şenödeyici, 2005: 125).
- b. Engelleyici ipucu (karine-i mâni’a) bulunması (Dilçin, 1983: 415). Mürsel mecazın ortaya çıkabilmesi için gerçek anlamının anlaşılmasına engel olan bir ipucunun bulunması gerekir. Buna “karine-i mânia” adı verilir. Mürsel mecazda kelime gerçek anlamının dışında kullanıldığına dair mantıksal bir işaret verir (Şenödeyici, 2005: 124-125).

Örnek vermek gerekirse “göze girmek” deyiminde mecaz-ı mürsel vardır. Çünkü “göz” sözcüğü bu deyimde gerçek anlamında kullanılmamaktadır. Ayrıca bir insanın göz

içine girebilme olanağı yoktur. Buna göre “göze girmek” deyiminin anlamı “başkalarının beğenisini ve sevgisini kazanmak”tır (Dilçin, 1983: 415).

- c. Gerçek anlam ile mecazi anlam arasında benzerlik dışında bir ilgi olmalı (Saraç, 2019: 14-15). Gerçek anlamı dışında kullanılan kelime, kazandığı yeni anlamda, gerçek anlam ile arasında benzerlik ilgisi bulundurmamalıdır. Kelimelerin mecaz anlam kazanmasına olanak sağlayan anlam ilişkileri çeşitli kaynaklarda sınıflandırılmıştır. Eğer yeni anlam kazanan kelime, gerçek anlamıyla arasında benzerliğe dayalı bir ilgi bulunduruyorsa “istiare” meydana gelir. Mesela “Aslanlarımız Çanakkale’de destan yazdılar.” Cümlesinde “aslanlarımız” kelimesi “hayvan” anlamının dışında kullanılmıştır. Kazandığı yeni anlam “asker” dir (Şenödeyici, 2005: 125).
- d. Mecaz anlamın ortaya çıkması için gerçek anlamın anlaşılmasına engel olan karine-i mânianın bir yargı veya tamlama içinde ortaya çıkması gerekir (Şenödeyici, 2005:124-125).

Şenödeyici (2005: 120), dildeki mecazların, gerçek anlamlarını ne kadar etkilediğini, bir dilde bulunan mecaz-ı mürsellerin hangi anlama geldiğini mantık çerçevesinde tespit edilebilse de bunların tarihinin bilinmeyeceğini dile getirmiştir. Bu duruma kısa bir örnek vererek: eski Türkçede “dönmek” anlamını taşıyan “yanmak” kelimesi” bir şeyin yanarken bir başka şeye dönüşmesi” mantığından hareketle “ateş almak, ateş ile tutuşmak, ateşlenmek” anlamlarını kazanmıştır. Günümüzde kimse “yanmak” kelimesinden “dönmek” anlamını çıkarmaz. Ancak “dönmek” anlamı bu kökten türeyen kelimelerde varlığını sürdürür şeklinde açıklamıştır.

Türk dilinin söz varlığında aktarmaya dayalı az bir miktarda adlandırma görülmektedir. Türkiye Türkçesinde organ adı olan boyun sözcüğünün “elbise yakası” anlamında kullanılması, “ Beştepe” yer adının “Cumhurbaşkanlığı makamı” anlamında kullanılması akla gelen ilk örnekleridir (Köse, 2019: 245). Aynı zamanda hasta deniz olarak vereceğimiz örnekte “hasta” kelimesi insanların yaşlılık durumlarında kullanılırken deniz için söylenmiştir.

Ad aktarmasının oluşumu, dilin işleme sisteminin yatay ekseni yani dizim ile ilgilidir. Söz gelimi “başlık ‘baş için, başa uygun’ (giyim)” söz diziminde giyim ögesi düşerek anlamını, bir şekilde ilişkili olduğu başlık ögesine aktarır. Bu yolla aktarma

gerçekleşmiş olur (Köse, 2019: 248).

Geleneksel ve modern dil biliminde üzerinde durulan anlam olaylarından birisi de ad aktarması (metonimi) ile mecaz (metafor) arasındaki bazı benzerlikler ve farklılıklardır (Köse, 2019: 249). Ancak metonimi ve metafor farklı türden süreçlerdir (Lakoff ve Johnson, 2022: 77). Her iki anlam olayında da kavramlar arası bağların kullanıldığı doğrudur (Köse, 2019: 249). Metafor ilkece bir şeyi diğerine göre tasavvur etme tarzıdır ve başlıca fonksiyonu anlamadır (Lakoff ve Johnson, 2022: 77). Ancak ad aktarmasında parça-bütün, iç-dış, eser-yazar gibi benzerlik dışında başka ilgiler kullanılır (Köse, 2019: 249). Hangi parçayı tercih edeceğimiz bütünün hangi boyutuna odaklanacağımızı belirler. Örnek vermek gerekirse; projede bazı iyi kafalara ihtiyacımız olduğunu söylediğimizde, “iyi kafalar” ı “zeki insanlar”a göndermede bulunmak için kullanırız (Lakoff ve Johnson, 2022: 77). “Tatlı dillim, güler yüzlüm, ey ceylan gözlüm!” mısrasında “tatlı dillim” ifadesi ile tatmayla ilgili bir sözcük olan “tatlı” sözcüğü işitmeyeyle ilgili olan “dil” sözcüğüyle birlikte kullanılarak duyular arası aktarma yapılmıştır.

4. RETORİK SORULAR

İnsan doğası itibari ile düşünen ve düşüncelerinin neticesinde sorgulayan bir varlıktır. Merak ettiği, ihtiyaç duyduğu bilgiye ise ancak sorarak ulaşır. Sorulan sorular doğrultusunda bilgisi ile birlikte bir cevap arar. Bir bütün olan soru- cevap ilişkisi insanoğlunun doğasının temelinde çok eskilerden beri süregelenmiştir. Aranan her cevaba bir yeni soru eklenerek bir döngü halinde devam etmiştir.

Soru cümlesi, sormak fiilinin dile getirilmesini sağlayan araçlardan biri olmuştur. Konuşan kişinin dinleyiciye bir şey sormak için kullandığı, anlamı soru olan, içinde bir soru ögesi bulunmasının yanı sıra kendisine özgü bir vurgu ile belirlenen bir cümle türü olmuştur. Ancak retorik soru dediğimiz şey, muhatabı heyecanlandırma, ikna etme, hayrete düşürme; üstü kapalı söz söyleme gibi amaçlar için kullanılan soru cümlesidir. Retorik sorulara cevap beklenmez, sorunun muhatabı olmayabilir ya da sorulan sorunun cevabı zaten biliniyordur. Soruyu yönelten aslında karşı taraftan almak istediği cevabı onu etkileyerek, ikna ederek almaya çalışmak isteyebilir. Soruyu soran kişi kendisine verileceği cevabı değil, kendi kafasında soruya yüklediği anlamı ön planda tutar (Günay, 2020: 513-517). Hem dil bilimi hem de edebiyat bilimi çerçevesinde ele alınan bu soru türleri için, “gerçek olmayan soru”, “sözde soru”, “sahte soru”, “cevap gerektirmeyen/ beklenmeyen soru”, “retorik soru”, “sözbilimsel soru”, “eğretileme soru” gibi farklı terimler kullanılmıştır (Günay, 2020: 515). Edebiyatta da sıklıkla karşılan retorik sorular

şairin şiirde kullandığı bir sanat olmakla beraber şairin amacı okuyucudan cevap almak değildir. Şair, sorduğu sorularla okuyucuyu şiire çekmek, okuyucuda etki bırakmak ve anlam derinliği oluşturmaktadır.

Eski Yunancada hitabet anlamına gelen ‘rhetorikos’ kelimesi, hitabet sanatı anlamına gelen ‘retorik’ kelimesinin kökenidir (Rüzgar ve Akdemir, 2017: 258). “Retor” kelimesi, konuşma sanatını bilen ya da icra eden kişiyi belirtir ve söz sanatı icra etmek, topluluk önünde konuşmak, söylev çekmek anlamına gelen “retorevo” fiilinden türemiştir (Altınörs, 2011: 82). Romalılar Eski Yunan retorik tekniklerini benimseyince bu terimi “söz söyleme”, “söylev” sanatı anlamına rhetorica ile karşılamışlardır (Sönmez, 2008: 6). Rhetos “söylenmiş şey, söz” kelimesine dayanır ve aslında bir kısaltmadır. Eski Yunanca rhetorikos “konuşmacıya ilişkin olan, yetenekli bir konuşmacı olmaya uygun olan” sıfatından türeyen rhetoriketekhne, “konuşmacının sanatı, konuşma sanatı” terimi ile karşılanmıştır. Genel olarak, “dili ikna edecek biçimde kullanma sanatı” olarak retorik (rhetorike) terimi kullanılmıştır (Günay, 2020: 515).

Retorik kavramı zamanla gelişim ve değişim göstererek “Eski Retorik” ve “Yeni Retorik” olarak ikiye ayrılmıştır. Eski Retorik daha çok sözde düşünce figürleri ve retorik türleri kullanılırken, Yeni Retorik daha çok günümüz zamanlarının geçirdiği yönetsel değişimler neticesinde ortaya çıkan yapıları kapsamaktadır. Yeni eğilimde hem sözcükler hem de bağlam üzerinde daha etkili şekilde durulma söz konusu olmuştur (Rüzgar ve Akdemir, 2017: 261-262).

Retorik sorular, bir şeyin doğruluğu / yanlışlığını onaylatmak veya eksik bilgiyi tamamlamak amacı gütmeyen sorulardır. Bu sorular daha çok bir şeyi hatırlatmak, bir şeye dikkat çekmek veya duyguları öne çıkartmak, görüş almak veya dikkati bir yöne doğru çekmek gibi farklı amaçlarla kullanılabilir (Yaylagül Üstünel, 2020: 254).

Günay (2020: 519), retorik soruların, gülmecelerde de başvurulmuş yollardan birisi olduğunu ve retorik soruya bağlı gülmece üslubunun sınıflandırılmasını maddeler halinde açıklamıştır:

Sorulan soruya dilin imkanları doğrultusunda, onaylama durumu dışında, cevap verilmesi gereken ancak cevap verilirse komik bir durumun çıkarılacağı sorulardan oluşur. Örnek vermek gerekirse: “Taze elma var mı?” sorusuna olumsuz cevap vermek komik olacağı için sorunun sorulması ve cevaplanması da gülmece aracı olur.

a. Gülmeceye neden olan sorunun yanıtının soruyu soran tarafından

verilmesidir. Birisine yardım amaçlı para verildiğinde o kişinin bu durumdan rahatsız olup “Dilenci miyim ben?” şeklinde vereceği cevap örnek gösterilebilir.

- b. Bir ifadeye karşılık doğrudan retorik bir soruyla karşı bildirimde bulunulmasıdır. Örnek vermek gerekirse, bir bakkala gidip çikolata istediğinizde ve çalışanın yerini bulamadığı çikolata için kendisine yönelttiği “Nereye koydum bu çikolataları, hepsini yemedim ya?” şeklinde soru sorması gülmeceli retorik sorudur.

Retorik bir güzel konuşma sanatıdır. Konuşmada 3 çeşit inandırma şekli vardır. Bunlar az ya da çok tüm konuşmalarda vardır (Rüzgar ve Akdemir, 2017: 264).

1. Sorunu arkasında niyetin (ethos) oluşmasına yönelik etkinlik
2. Bir soru- cevap ilişkisi değerlendirmesi (logos)
3. Zihnin cevabı kabullenmesi (pathos)

Uysal (2020: 188-193), Türkçede temel soru işaretleyicilerinin ilk üçü olan “+ {mı4}, kim ve ne olduğunu ancak retorik sorular kısmında bazı durumlarda “ne, hangi, kim, kaç, hani, nere (nereye, nerede, nereden), ne zaman/vakit/ara, (bu üç soru kalıbından ne vakit ve ne ara soruları retorik soru olarak çok sık kullanılmaktadır.) karşımıza çıktığını dile getirmiştir. Bu soru ifadelerine ise birer örnek vermek gerekirse:

Ne “Kıyâmetler koparmak neydi, ey bülbül, nedir derdin” (M. AKİF)

Kim “Böyle bir evlatla kim gururlanmaz.”

Hangi “Hangi çılgın bana zincir vuracakmış şaşarım”

Hani “Hani verdiğin sözler nerde, şimdi neredesin nerde”

Kaç “Kaçınız benim karşıma çıkabilir”

Ne ara “Ne ara başvurdular da ne ara gittiler”

Ne vakit “ Ne vakit gökyüzüne, yani Allah’a iyi bir amel gönderdin de arkasından O’nun gibi bir iyilik görmedin”

Nereye “Dur kalkma! Nereye gidiyorsun”

Günay (2020: 525), “Nerede, hani, ne, negü, neglük, kanı” gibi soru kelimeleri ile oluşturulan retorik sorularda, geçmişteki olumlu durumun, olumsuzla dönmesi

karşısındaki çaresizliği, hayal kırıklığı ve bıkkınlık ifade eden öznel sorgulamaları olduğunu dile getirmiştir

5. KİŞİLEŞTİRME VE KONUŞTURMA

Kişileştirme “teşhis”, konuşurma da “intak” demektir. İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıklar ile soyut duygu ve düşüncelere insana özgü özellikler ile duygu vermeye kişileştirme, konuşma özelliği olmayan canlı ve cansız varlıkları konuşurmaya da intak denir (Saraç, 2019: 26). Konuşurma sanatı, konuşma özelliği olmayan varlıkları konuştuğundan onu kişileştirmiş de sayılır. Aslında bu haliyle teşhis sanatının özel bir hali olmuştur. Konuşurma (intak) oluşmuş ise mutlaka kişileştirme (teşhis) de oluşmuştur (Bayir, 2018: 27). Aralarındaki umum- husus ilişkisinden dolayı her intakta teşhis olması gerekir. Ancak her kişileştirme konuşurma değildir (Saraç, 2019: 26). Kişileştirmenin bir derece ilerisi konuşurmadır. Dolayısıyla konuşurmanın kişileştirmeye bağlı olduğunu dile getirirken, kişileştirmenin oluştuğu sonra konuşurma sanatının meydana geldiğini ifade etmektedir (Bayir, 2018: 27). Konuşurma, kişileştirme sanatının bir alt dalıdır (Batur, 2019: 27). Varlığa duyulan fikir ve heyecan o varlığa karşı bazı duyguların gelişmesine neden olur. Bu duygular insanın özelliklerini yansıtacak şekilde oluşursa insana, eğer cansız ise de canlıya benzetiriz. Dolayısıyla kişileştirme ve konuşurma sanatı birbirini tamamlayan bir bütündür denilebilir (Bayir, 2018: 27). Kimi zaman sanatçı duygu ve düşüncelerini birebir vermek istemeyebilir. Bu durumda kendi dışındaki cansız varlıklara insan gibi görevler üstlendirek hem anlamı kuvvetlendirir hem de anlatmak istediğini kişileştirme sanatını kullanarak dile getirir. Şair çektiği acıyı bir çiçeğe yüklerse hem acısını hafifletir hem de teselli bulur.

6. MÜBALAĞA

Mübalağa bir niteliğin, fiilin veya durumun gerçekleşmesi zor hatta imkansız dereceye çıkarılarak, abartılarak ifade edilmesidir (Saraç, 2019: 47). Ancak bu aşırı anlatım çok soğuk olmamalı, nükteli ve zarif olmalıdır (Dilçin, 1983: 447). Aslında bir şeyi olan durumundan çok ya da az gösterilmesinin nedeni dikkati o şeye çekmek ve anlamı güçlendirmektir. Bir olay ya da bir varlık fazlasıyla etkilediğinde insanda aşırı bir etkilenme ve heyecanlanma durumu söz konusu olur. Bu durumun etkisiyle insan hissettiği bu olayı büyültür ya da küçültür (Betur, 2019: 37). Edebi eserlerde kullanılsa da günlük konuşma dilinde daha çok kullanılır. Kişi anlık duygusunu, öfkesini veya heyecanını duruma göre büyülterek ya da küçülterek dile getirebilir.

Bu sanatı kullanarak inandırıcılığı artırmak istemekle kimi zaman yalana başvurabilir ve dolayısıyla da inandırıcılığını kaybeder (Bayir, 2018: 59). İnsanoğlunun anlatımı kuvvetlendirmek, etkileyici kılmak veya inandırmak için kullandığı en yaygın sanatlardan birisi olan mübalağa sanatçının duygularını, olayları olağan durumların dışında dile getirmesi ile ortaya çıkar (Betur, 2019: 37). Mübalağa sanatı her şeyi büyütme değildir aksine bazı durumlarda olayı küçültmekle de olabilir (Bayir, 2018: 60). Aynı zamanda bu durumu bir benzetme yoluyla da dile getirebilir (Betur, 2019: 37).

Dilçin (1983: 447), edebiyatta biraz daha eskiye giderek Divan şairlerinin daha çok medhiye, fahriye ve hicviyelerde başvurdukları bir sanat olduğunu ve eskilerin bir şairin hayalinin genişliğini ve gücünü göstermesi bakımından mübalağa sanatına çok önem verdiklerini dile getirmiştir.

7. TEZATLAR

Birbirine karşıt iki düşüncenin, duygunun ve hayalin arasındaki nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir (Dilçin, 1983: 449). Daha çok “zıtlık” kavramıyla karşımıza çıkan tezat anlamı kuvvetlendirmek amacıyla iki farklı kelimelerin birlikte verilmesiyle oluşur. Saraç (2019: 38), kastedilen karşıtlık, “siyah” ve “beyaz” gibi bir renk karşıtlığı olabileceği gibi, “bilmek” ve “bilmemek” gibi olumlu ve olumsuz fiiller arasındaki bir karşıtlık da olabileceğini dile getirmiştir. Aslında bir şeyin birbirine karşıt görünen özelliklerini bulup çıkarmak da tezat sanatının görevi olur. Aksi durumda iyi-kötü, siyah-beyaz, uzun-kısa, büyük-küçük, kuru-yaş, gece-gündüz gibi dilbilgisi bakımından karşıt olan sözcükleri arka arkaya sıralamak tezat değildir (Dilçin, 1983: 449).

Divan şiirinde ve cumhuriyet şiirinde sık kullanılan bir sanat olan tezat sanatında bir ifadede anlamca birbirinin zıttı iki duygunun, düşüncenin ve düşün bulunmasına yer verilir. Birbirine karşıt olan kavramlar veya durumlar, bir beyit veya mısradaki bir arada kullanılabilir. (Betur, 2019: 34). Aynı zamanda Türk lehçelerinde de karşılaştığımız bu sanat şairlerin şiirlerinde sıkça kullandıkları bir sanattır. Dil değişir, kelime değişir ancak kişinin anlatmak istediği duygu ve düşünce değişmez. Sanat her koşulda sanat olur. Çürük, dünyada her şeyin zıddıyla var olduğunu ancak zıt anlamlı sözcükleri kullanarak dile getirebileceğini dile getirmiştir (Çürük, 2020: 387). Tezat durumlar sayesinde sözcükler daha iyi anlaşılabilir veya akılda kalıcı olabilir. Bazı tezat yapılan durumlarda zıt anlamlı kelimeler birbirinden ayrı şekilde kullanılabilir. Dolayısıyla iki zıt anlamlı sözcüklerin ortak noktalarını mecaz ve gerçek anlamlarında kullanarak aynı konu

üzerinde buluşması ile zıtlık, sanatçının aklında değişmeceli bir çağrışım yapar. Sanatçıda oluşan bu çağrışım karşıt bir şekilde başka bir çağrışıma neden olur. Oluşan bu zıtlık durumun iki tarafına da yayılarak ifadeye anlam genişliği ve zenginliği katar (Betur, 2019: 35).

Kelimeleri bir araya toplayan onların bağlayıcısı olabilecek unsurlar sadece isimler değildir bazen fiillerle ya da farklı cinsten kelimelerle de sağlanabilir (Bayir, 2018: 132). Saraç (2019: 38-39), fiiller arasındaki tezat durumu ikiye ayırdığını dile getirmiştir:

- a. Olumlu fiiller arasındaki zıtlık. “Ağladı” ve “güldü” fiillerinin aynı ibare içinde yer alması.
- b. Biri olumlu diğeri olumsuz olamk üzere aynı kökten türemiş iki fiili bir arada kullanmaktan doğan tezat. “Ağladı” ve “ağlamadı” ile “ağla” ve “ağlama” fiillerinin aynı ibare içinde yer alması gibi.

Zıtanlamalı sözcüklerden bazılarının arasında ilişkisel zıtlıktan bahsedilebilir. Buna örnek olarak da *almak-satmak*, *vermek-almak*, *borçlu- alacaklı*, *evli-bekar*, *öğrenci-öğretmen* gibi örnekler verilebilir. Diğerleri ise genel olarak derecelendirilen sıfatların karşıtlığını içerir: *iyi-kötü*, *güzel-çirkin*, *uzun-kısa*, *uzak-yakın* (Çürük, 2020: 387)...

İKİNCİ BÖLÜM

MEMMED İSMAYIL'IN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1. HAYATI

Türk Dünyasının ve Azerbaycan edebiyatının önemli şairi ve yaşayan çınarı Memmed İsmayıl, ömrünün son yirmi beş yılını Çanakkale’de geçirmiştir (Alan, 2021: 241).

Memmed İsmayıl, 1 Kasım 1939 tarihinde Kuzey Azerbaycan’ın Tovuz ilçesine bağlı Esrik köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Gülizar Hanım, babası Mürşit Bey’dir. Şair küçük yaştayken babasını İkinci Dünya Savaşı’nda kaybetmiştir. İlk ve orta öğrenimini köyünde tamamlayan şair, 1964 yılında Azerbaycan Devlet Üniversitesini bitirdikten sonra, 1975 yılında Moskova’da Maksim Gorki Dünya Edebiyatı Enstitü’de iki yıllık Yüksek Edebiyat Kurslarını bitirmiştir (Alan, 2021: 241).

1966-1973 yıllarında Azerbaycan Radyo Televizyonunda, 1976-1980, yıllarında Cafer Cabbarlı Film Stüdyosunda, 1980-1983 yılları arasında ise Yazıçı neşriyatında, 1983-1987 yılları arasında ise Işık neşriyatında çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1988 yılında Azerbaycan Türkçesi ve Rusça yayın yapan Gençlik dergisini kurmuş ve 1992 yılına kadar derginin yöneticiliğini yapmıştır.

1989-1993 yılları arasında Azerbaycan’ın bağımsızlık mücadelesinde ön saflarda yer almıştır. 1992-1993 yılları arasında Azerbaycan Televizyon ve Radyo Kurumu başkanlığı görevinde bulunmuştur.

1989-1997 yılları arasında Azerbaycan Yazarlar Birliği’nin sekreteri olan şair, aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyet Genç Yazarlar Edebi Birliği’nin de başkanlığını yapmıştır (Alan, 2021: 241).

1995-1996 yılında Türk Dil Kurumunun Ortak Sözlük Projesi’nde uzman olarak görev almıştır. 1966 yılında Çanakkale’de 18 Mart Üniversitesinde öğretim üyesi olarak çalışmaya başlamıştır (Alan, 2021: 242). Memmed İsmayıl, 2021 Aralık ayı sonunda Öğretim üyesi olarak devam ettiği 18 Mart Üniversitesinden emekli olmuştur (Aytaç, 2022: 11).

2. SANATI

Memmed İsmayıl, ilk şiirini ilkokuldayken annesi ve ablası için yazmıştır. Henüz 10-11 yaşlarındayken yazdığı bu şiirini daha sonra ablasına atfetmiştir. Yaklaşık 14 yaşındayken okulunda düzenlenen bir şiir yarışmasında başarı elde eder. Bu şiirinde başka şairlerden alıntılar bulunsa da kendi yeteneğini de göstermiştir. Okuluna yeni gelen edebiyat öğretmeninin güzel kızına kendini göstermek istemesi nedeniyle bu şiir yarışması onun için önemli olmuştur. Yarışmada elde ettiği birincilik şairliğinin başlangıcı olmuştur. 16 yaşındayken (1956) Tovuz ilçesinde yayımlanan Dağlar adlı şiiri olmuştur. İlk şiir kitabı ise Ana Elleri Bakü’de 1966 (Aytaç, 2022: 22) yılında yayımlanmıştır. Bundan sonraki edebi ve akademik hayatı başarılarla dolu geçmiş ve bu başarıların ardından birçok ödül almıştır (Aytaç, 2022: 23).

Memmed İsmayıl, Azerbaycan edebiyatında ilk olarak sözlü halk edebiyatından etkilenmiştir (Nazmi, 2021: 249). Yaklaşık 25 yılını Türkiye’de geçiren Memmed İsmayıl, Türk edebiyatında Anadolu Evliyalarının yanı sıra Yunus Emre, N. Hikmet, N. F. Kısakürek, H. N. Atsız ve Arif Nihat Asya gibi Türk şairlerinden etkilenmiştir (Alan, 2021: 251).

3. ESERLERİ

Memmed İsmayıl 80 yılı aşkın ömründe birçok edebi, bilimsel ve sanatsal esere imza atmıştır. *Ana Elleri* (1966), *Dünyaya Bahıram* (1969), *Ahşamlar, Seherler* (1972), *Söz Vahtına Çeker* (1976), *Goymayın Dünyanı Adileşmeye* (1978), *Bahtıma Düşen Gün* (1978), *Döyüş Gelebe* (1978), *Hele Yaşamağa Deyer* (1981), *Dünya Bizim Evimizdir* (1984), *Aman Teklik Elinden* (1987), *Ümidden Asılan Kılınclar* (1990), *Seçilmiş Şeirler* (1992), *Bu Kan Yerde Kalan Değil* (1998), *Türk’ün Sevgisi* (2000), *Yohun Varlığı* (2002), *Poemalar* (2010), *Unuttuğun Yerdeyim* (2012), *Sevgi Şiirleri* (2014), *Yetmişden Sonra* (2014), *Yele Bir Şey Söylemiştim* (2018), *Gelmeye Vahtımı Tapdın Seksen Yaşım* (2019), *Arzuların Yolu* (2020), *Duyguların Işığında* (2021) olmak üzere yirmiye aşkın şiir kitabı yayımlanmıştır.

Halk Nağmeleri (1992), *H.N. Atsız – Bozqurdclar* (1993), *V.M. Jirmunskiy Türk Kahramanlık Destanları* (2011), adlı çevirileri; *Yaş Altmışa Dayandı* (2000), *Molla Penah Vâgıf, Yaralı Turna* (2000), adlı bilimsel çalışmaları; *Dillen Telli Sazım, Azerbaycan Aşıkları ve Saz Şairleri* (2011), adlı antoloji çalışması ve *İz* (2015) adlı romanı vardır (Alan, 2021: 242).

Eserleri elliden fazla dile çevrilen şairin ayrıca Japon, Alman, Fransız, Rus, Macar, Arnavut, Kazak ve Fars dillerinde kitapları yayımlanmıştır (Alan, 2021: 242).

Otuzdan fazla şiir kitabı bulunan şairin *Apar Meni*, *Cevab Gözleyirem*, *Senden Hebersiz*, *Kime Benzeyir*, *Ne ise Yohdur*, *Menim Deyil*, *Neyine Gerek*, *Gızların ve Men Seni Sevdim* şiirleri bestelenmiştir (Alan, 2021: 242).

Şair, başarılarından dolayı dünyanın birçok ülkesinde ödülle mükafatlandırılmıştır (Alan, 2021: 242).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

1. “YOXUN VARLIĞI ADLI ESERDE BETİLİ DİL KULLANIMI”

Çalışmamızın bu bölümünde şiirler betili dil unsurları olan metafor, benzetme, ad aktarması, retorik sorular, kişileştirme ve konuşturma, mübalağa ve tezat yönünden alt başlıklar altında incelenmiştir.

1.1. METAFORLAR

Batıda felsefe alanında temelleri atılan metafor bir kelimenin duygu ve düşüncüyü başka bir duruma, anlama aktardığı unsurdur. Aynı zamanda mecaz, ad aktarması gibi terimler yerine kullanılabilir. İncelediğimiz eserler doğrultusunda metaforlar “on” alt başlıklar halinde ele alınmıştır:

1.1.1. Hayat bir mücadeledir

Şiirlerin tamamı incelendiğinde Hayat bir mücadeledir metaforuna on ayrı yerde rastlanılmıştır.

Şair hayatın her aşamasının bir mücadele olduğu metaforunu birçok şiirinde işlemiştir. Bu şiirlerden bazıları şunlardır: *Alın Yazısı, Başardım,*

Alın Yazısı adlı şiirinin tamamında hayatın bir mücadele olduğu metaforu işlenmiştir. Şair hayata bir yoldoş olarak gördüğü “belki”leri, ümidin olmadığı zamanlarda ise bahtı bir ümit olarak görmüştür:

- Yolunun yoldaşı aciz bəlkələr,
Ümid olmayanda bəxt ümid yeri.
Xoşbəxtlik bir dəfə qapına gələr,
Sonra minbir dəfə qayıdar geri.. (s.9)

Başardım adlı şiirin tamamında hayatın getirdiklerine ve götürdüklerine karşı verilen mücadele işlenmiştir. Şair şiirde hayatı tam anlamıyla yaşamadığını ancak yaşatmayı başardığını dile getirmiştir:

- O dünyadan nə verdilər götürdüm
Nəyi vardı bu dünyaya yetirdim.

Bu yollarda nə buldum, nə itirdim

Nə almışdım, nə satmağı başardım. (s.15)

Bir başqa şiiri olan “*Sən Dünyaya Gələli*”de dünyaya gelindiğindən itibaren hayat mücadelesi ele alınmışdır. Şiirde şair hayatı yağın kar ve yağmur, esen rüzgar, tıkanan nefes ve yıkılan bir heves gibi görmüşdür:

- Sən dünyaya gələli

Həyat deyilən şey içinə düşən vaxtdı:

Səninlə yatıb, səninlə qalxır

Səni böyüdür, sən də böyüyür. (s.133)

Bütün Qapılar Qapalı adlı şiirində şair, şiirin tamamında dünyaya gelindiğindən itibaren hayata karşı verilen mücadele metaforunu dünyanın adaletsizliğini kendi iç hesaplaşmalarıyla işlemişdir:

- Dünyaya gələndən bəri,

Bulmadım gəzdiiyim yeri...

Tabut qapağından qeyri

Bütün qapılar qapalı (s.124)

Buludlar Dolmağı Başara Bildi.. adlı şiirin tamamında bulutların dolarak yağışa, yağışların kara, goncanın ise güle dönüşünü bir başarı olarak kabul eden şair, hayatın bir mücadale olduğu metaforunu işlemişdir:

- Buludlar dolmağı başara bildi,

Yağış, qar olmağı başara bildi.

Yoxdan var olmağı başara bildi,

Yoxdan var olmağı başar. (s.160)

Görüşümə Gələmməzsən adlı şiirin tamamında hayata karşı verilen birçok mücadele ele alınarak “*hayat bir mücadeledir*” metaforu işlenmiştir:

- Görüşümə gələmməzsən

Bu qədər yasaqın keçib.

Gözə görünməz ölümdən,

Yaralı qaysaqdan keçib. (s.258)

Səni şiirində isə şiirin tamamında sevgiyə ulaşmada həyata qarşı verilən mücadelelərin metaforu işlənmişdir:

- Bir dərdin peşində ölüb gedərdim.
Bir dağın döşündə ölüb gedərdim.
Yaşın on beşində ölüb gedərdim
Səni gözləmişəm, bəlkə də səni. (s.250)

Eşq şiirin tamamında aşk və sevgi üzərindən həyat bir mücadeledir metaforu işlənmişdir:

- Eşqin yaranışdan boynu bükülü,
Sevginin sirdaşı dərddə köhnədən.
Nədən yer üzünün ən gözəl gülü,
Gedib bataqlığa kök atır, nədən?(s.262)

Bu Xalq Çəpik Çalmaq Öyrənir Hələ adlı şiirin tamamında vatanına duyğu sevgi üzərindən halkının verdiyi mücadeleləri dildə getirmişdir:

- Açılan sandığı, pambığı əldə,
Soyulan dərisi, qabığı əldə...
Əldədir, dirijor çubuğu əldə,-
Bu xalq çəpik çalmaq öyrənir hələ. (s.310)

Bu Qan Yerdə Qalan Deyil adlı şiirin tamamında unutulmayacaq bir feryadın, dökülən kanların yerdə kalmayacağını elbət bir gün son bulacağını və zaferlə sonuçlanacağını vatana duyduğu sevgi ilə vatanın verdiyi bağımsızlıq mücadelesini həyat bir mücadeledir metaforu ilə dildə getirmişdir:

- Torpağın bağı da od tutub yanır,
Var edə bildikmi biz o yoxları.
Bakının üstündə ruhlar dolanır,
Nakam şəhidlərin nakam ruhları. (s.336)

1.1.2. Baht Bir Bulmacadır

Şiirlerin geneline bakılarak ele aldığımız alt başlıklardan biri olan “Baht bir bulmacadır” metaforuna yalnızca bir yerde rastlanılmıştır.

Alın Yazısı adlı şiirinde bahtın bir bulmaca olduğu metaforu işlenmiştir:

- Gözlərin yol çəkir, yollar çəkilmir,
Könlün ölümlərə açıq bacadır.
Ömrün sonunacan oxuna bilmir,
Alın yazısında bəxt tapmacadır. (s.9)

1.1.3. Hayat Bir Sınavdır

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda “Hayat bir sınavdır” metaforuna iki şiirde rastlanılmıştır.

Sınaq adlı şiirin bütününe bakıldığında şair yaşamının, ömrün bir sınav olduğu metaforunu işlemiştir:

- Axtarıb tapacağın-ölümdü.
Bu dünya itkilərdi, ha kəsək, hayıfsınaq.
Yaşamaq sınaqdı,
ölüm ondan da sınaq!(s.26)

Dövüş-Gələbə adlı şiirin tamamında hayatın bir sınav olduğu metaforu işlenmiştir:

- Gör necə dəyişdi baxtın gərdişi
Həyat sınağına oldum tələbə:
O vaxtdan qarşıma çıxan hər işin
Əvvəli döyüşdür, sonu gələbə! (s.346)

1.1.4. Hayat Bir Yolculuktur

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda “Hayat bir yolculuktur” metaforuna 8 ayrı şiirde rastlanılmıştır.

Ömür... adlı şiirin tamamında şair, ömrün başlangıcından ve sonuna gelinene

kadar gösterilen mücadeleyi, çabayı hayat bir yolculuktur metaforu ile ele almıştır:

- Hansı dar boğazdan gəldik dünyaya,
Həyat durğun göldə bir tərپənişdi.
Bir dəfə boylanıb baxmaqdı aya,
Sonra da zamansız geri dönüşdü... (s.108)

Bu Ömür adlı Şiirin tamamında hayatın bir yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Yaşaya bilirsən yaşa
“Deyilənlər gəlir başa”
Bir az yaza, bir az qışa
Bürünüb gedər bu ömür. (s.136)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin tamamına bakıldığında benzetmelerden de faydalanılarak hayatın bir yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Uzanır yuvada quş lələkləri,
Yol çəkər göylərin yeddi qatına.
Bağda cərgələner toxum ləkləri,
Yaz yeni başlayır öz həyatına. (s.149)

Bu Dünyadan Gedən Yollar adlı şiirde hayatın bir yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Arzu ölür, istək ölür, ümid ölmür,
Çəkməyənlər nə biləcək həsrət nədir.
Bu dünyaya gələn yollar mənə gəlmir,
Bu dünyadan gedən yollar məndən gedir. (s.165)

Durna Dimdiyinin Ucunda Bir Dən şiirinin tamamında verilen örneklerle hayatın bir yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Sonra yolçu gedər yol uğurlanar,
Sonra dərd əlində qalan tək qalar.

Qürbətdən vətənə uçar durnalar,

Sənə də ardınca əl ətmək qalar.(s.169)

Yaş Altmışa Dayandı adlı şiirde şair, ömrü və keçən zamanı, hayatı sonagelinen bir yolculuk olaraq ele almıştır:

- Üzə durdum həyat adlı qənimlə,
Yazı xoşdu, qışı boşdu mənimlə.
Hara getdim zaman qoşdu mənimlə,
Harda durdum ölüm qoşa dayandı (s.231)

Gələcək şiirin tamamında hayatın keçmiş və gelecek arasında biryolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Gələcək ömrümün tükənən çağı
Baxtımın bağlanan günü gələcək.
Bilirəm hər şeyin əvvəli varsa,
Bilirəm hər şeyin sonu gələcək (s.241)

Bir Gəbir Yeri adlı şiirin tamamında hayatın bir yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Gələsən, barını dərib gedəsən.
Bir yol açmağıdır borcu qönçənin
Gələsən, borcunu verib gedəsən. (s.355)

1.1.5. Ölüm Son Yolculuktur

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda şairin sıkça ölümdən ve ölümün son yon yolculuk olmasını dile getirmesinden dolayı ele aldığımız “Ölüm son yolculuktur” metaforuna 13 ayrı şiirde rastlanılmıştır.

Hələ Bir Kimsənin Yoxdu Xəbəri Şiirin bütününe bəklldığında sona gelindiğini ve artık ölümün yaklaştığı metaforu işlenmiştir:

- Yox daha içimə bənzəməz çölüm,
Ömrün ağ günləri qaradan çıxar.

Ölməyin zamanı gəldi, gəl, ölüm,

Mən ölüm, gəl mənə aradan çıxart. (s.11)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirde genel olarak ölüm son yolculuktur metaforu işlenmiştir:

- Bir ömür iki yol keçər sınaqdan
Bilməyib gələnlər bilərək gedər.
Bir zaman həyata tək gələn insan
Qayıdıb ölümə yenə tək gedər... (s.45)

O Da Getdi adlı Şiirin tamamı ölüm metaforu üzerine işlenmiştir:

- O da getdi bu dünyadan
Hər şeyini atıb getdi.
Bilsəydi heç buraxmazdı
Dünyanı aldadıb getdi (s.31)

Qırxıncı Qapıyam Sırrım Bilinməz adlı şiirin tamamında doğum ile başlayan hayatın son yolculuk olan ölüm ile sonlanacağı metaforu işlenmiştir:

- Ömür-yaşanası həftələr, aylar,
Ölüm-duyulası son xəbər olur.
İtirir adını dənizdə çaylar
Xəzərə çatdımı Kür, Xəzər olur. (s.52)

Getməyə Bir Yerin Ola şiirinde ölüme hazırlıklı olmak gerektiği dile getirilerek ölüm son yolculuktur metaforu işlenmiştir:

- Ölüm deyib düşmə həya
Soruşma nerdən gələcək.
Bir zamanlar bu dünyaya
Gəldiyin yerdən gələcək. (s.95)

...Ömür Bır Göz Qırpmı Vaxtdır, Şiirin tamamında şair ölümün son yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Ömür bir göz qırpımı vaxtdır
Ağlamağa yetər.
Dünyanın bütün yolları çıxıqdı,
Unudulmağa gedər. (s.111)

Sonuncu Ümit adlı şiirin tamamında her şeyin bir son olduğu ve ölümün de son yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Sonuncu duamı qulaq astığım,
Birinci kim olub, sonuncu mənəm.
Sonuncu şeirdi bəlkə yazdığım,
Bəlkə fikirlərin son ucu mənəm (s.127)

Ölüm- Yuxu Görməkdi adlı Şiirde ölümün habersiz bir şəkildə gəldiyi və artık son durağın ölüm olduğu metaforu işlenmiştir:

- Xəbər verdiyi də yox,
gələndə birdən gəlir.
Gəncliyinin öldüyü
Yuxunun gəldiyi yerdən gəlir ölüm... (s.130)

Yelkənim Açıq Ölümə adlı şiirde şair, hər dünyaya gələnin sadəcə adını və yaşamışlıqlarını dünyada bırakıp son yolculuk olan ölümə gideceğini ele almıştır:

- Gəldiyim kimi də bir gün
Adımdan çıxıb gedərəm.
Kimsənin yox, mən özümün
Yadımdan çıxıb gedərəm. (s.155)

Əzrailin Xəbəri Yox adlı şiirin tamamında ölümün son yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Bu gecənin səhəri yox,
Aləmi ahım öldürür.
Əzrayılın xəbəri yox

Məni günahım öldürür.. (s.178)

Ömrün Uzaq Başı adlı şiirde ölümün son yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Bəlkə gözü qapalı

Aça bildim sirrimi?

Gedək mənə göstərin

Məzarımın yerini. (s.190)

Bir Cənazə Yol Gedir... adlı şiirde yaşanmışlıkları, tüm baharları bir kenara bırakıp ölümün artık son yolculuk olduğu metaforu işlenmiştir:

- Geyilmiş paltar kimi vaht əskidi əyində.

Bir cənazə yol gedir

ömrün gələcəyində.. (s.235)

Çıxıb Gedəcəyəm Günün Birində adlı şiirin tamamında şair yolutamamladığını ve ölümün artık son yolculuk olduğu metaforunu ele almıştır:

- İllərə nə var ki, ipi buraxma.

Tökülən saçımı başıma qaxma...

Deyirlər gedənin dalınca baxma,

Baxıb gedəcəyəm günün birində (s.275)

1.1.6. Zaman Unutulmaktır

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda aşağıda ele aldığımız şiir “Zaman unutulmaktır” alt başlığı olarak ele alınmıştır ve yalnızca bir yerde geçmektedir.

Adım adlı şiirin tamamında şair zamanla unutulmak ve unutmak metaforu işlenmiştir:

- Qalacaq gələcək varisə adım,-

Qıyılcım qaralan qara daşdadı.

Adımı unudan var isə, adım

Vaxta yanıq verən bir yaddaşdadı. (s.16-17)

1.1.7. Hayat Su Gibidir

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda ele alınan “Hayat su gibidir” metaforuna üç şiirde rastlanılmıştır.

Boğaz adlı şiirin tamamında tüm ömrün akıp giden bir su gibi olduğu metaforu işlenmiştir:

- Boğazdı ana bətni,
ölüm də bir boğazdı,
Çıxa bilirsənsə çıx,
Olum ölüm arası yolun da bir boğazdı... (s.21)

Qocalıq Bu İmiş Demək şiirde ömrü su gibi çok çabuk geçti diyerek hayat bir sudur metaforu işlenmiştir:

- Ömür bir içimlik su imiş demək,
Vaxtın laylasına uyumuş demək,
Gocalıq bu imiş, bu imiş demək! (s.211)

Ömür Su Kimidir şiirinde şair ömrü suya benzeterek hayatın su gibi hızlı akıp gittiği metaforunu ele almıştır:

- Bizim ömrümüz də bənzər o suya
Dönüb neçə-neçə, hissə, duyğuya,
Sozala-sozala yol gəlir hələ,
Azala-azala yol gəlir hələ. (s.372)

1.1.8. Vatan Bir Arzudur

Vatan özlemi ile geçen ömrünü şiirlerine yansıtan şairin incelenen şiirleri doğrultusunda ele alınan “Vatan bir arzudur” alt başlığı 10 şiirde rastlanılmıştır.

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə. adlı şiirin tamamında vatana duyulan özlem metaforu işlenmiştir:

- Boynuna götürərmə görə bu suçu qürbət,
Qürbət hara, sən hara qələmin ucu-qürbət...

Mən qeyrətə sığındım, sənsə uzaq qürbətə..

Gəlmədim səni dağadan dağa salan qədər (s.32)

Boğazdan Keçən Gəmilər... şiirin tamamında memlekete vatana duyulan özlem metaforu işlenmiştir:

- Doğmamı, ögəymi Eğəylə Xəzər,
Varmı bir cavabın bu suala su?
Yelinə uçmağa kölgəni gəzər,
Üfüqlər ardında qartal balası. (s.44))

Uzun Bir Cümlədir Vətən Torpağı adlı şiirde vatana duyulan özlem metaforu işlenmiştir:

- Oxunsa təpiyə dili sonsuzun.
Bir kimsə oxuyub başa çıxamaz,-
Uzun bir cümlədi Vətən torpağı
Uzundu,dünyanın ömründən uzun! (s.56)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb şiirin tamamı vatana duyulan özlem ve arzu metaforu üzerine işlenmiştir:

- Yolunda şəhit olmaq
bahtıma yazılmayıb,
Bayrağına bükülüp
dəfn olunmaq həsrətim (s.57)

Vətənin Bütün Yolları adlı şiirde vatan özlemi metaforu ele alınmıştır:

- Açdım bütün ümitləri
İçindən boş vədə çıxdı.
Vətənin bütün yolları
Axırda gürbətə çıxdı (s.69)

Səndə Var Olmaq Üçün... adlı şiirde şair vatana duyduğu arzuyu ve özlemi anlamı daha da kuvvetlendirmek amacıyla doğayla bütünleştirirerek dile getirmiştir:

- Bəhər, bar olmaq üçün.

Qucağını aç, Vətən,

Yox olub gələcəyəm,

Səndə var olmaq üçün... (s.92)

Bir Arzu adlı şiirin tamamında vatana duyulan özlemi vatan bir arzudurmetaforu ile ele alınmışdır:

- Yerləmi, göyləmi gedim bilməyim,

Gözümü açanda görüm Bakıdı.

Özümdən qabağa düşsün ürəyim,

Hələ keçiləcək yol sonrakıdı. (s.273)

Bu Yolların Başında şiirin tamamında vatana duyulan özlemi keçmişe, annesine duyduğu özlem ile dile getirmişdir:

- Açmadı, açılmadı gecikmiş qonağına,

Gülmədi bir binanın divarları, daşları.

Bir sevinc qışqırmadı gecənin qulağına:-

Bakıdan oğlum gəlib başında yoldaşları. (s.381)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Misralar... şiirin tamamında gurbetlikte keçmişini və geleceğini hatıralarla, vatana duyulan sevgiyi və özlemi bir arzu ile dile getirmişdir:

- ..Vətən və Qürbət-

bir çayın qovuşmayan iki ayrı yaxası (s.430)

Vətənin Bütün Yolları Axırda Qürbətə Çıxdı şiirde gurbette vatana duyulan hasret bir arzu ile dile getirilmişdir:

- Uzun bir cümlədir

vətən torpağı

Şairləri susmayan

bir vətən basılmayıb (s.447)

1.1.9. Vatan Aşktır

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda şairin vatanına duyduğu aşkı “Vatan aşktır” metaforu ile ele alınmış olup altı ayrı şiirde rastlanılmıştır.

Xan Əsgərşiirin tamamında vatana duyulan aşk metaforu işlenmiştir:

- Andın vətənin andı başqa bir and gözləmə,
-Adın vətən adıyla çəkilərsə yanaşı,
Bu vuruş haqq vuruşu, bu savaş haqq savaş. (s.63)

Varın Yoxsul Ölkəsi şiirin tamamı olumlu olumsuz tüm gerçekleriyle dile getirilen vatan aşkı metaforudur:

- Həqiqətin həyatda,
Şikəst doğulduğu yer.
Yalanın qeydiyyatda
Vətəndaş olduğu yer.. (s.72)

Bu Millət şiirin tamamında vatana, millətinə duyduğu aşkı dile getirmiştir:

- Çətində barıtı bircə atımdır.
Beləcə “ver yeyim, gözlə yatımdır”,
Beləcə “hazıra nəzir” bu millət. (s.302)

Vətən Seçilməz şiirin tamamında vatana duyulan aşk, sevgi dile getirilmiştir:

- Ürəyin Vətənin önündə zərrə,
Andını dəyişməz şöhrətlə, zərlə.
Vətənin yolunda candan keçərlər,
Keçilməz qaladır, Vətən keçilməz. (s.318)

Türkün Sevgisi adlı şiirde şair vatanına, millətinə duyduğu sevgiyi, aşkı dile getirmiştir:

- Dünyaya iğitlik doğan anadır,
Yolu gündoğandan günbatanadır,

Ünvanı Yer adlı bir vatanadır,-

Bir Ay sevgisidir, bir gün sevgisi,

Türkün sevgisi! (s.360)

Sən Türk Deyilsən? şiirinin tamamında şair vatanının ve milletin üstünlüğünü dile getirmiştir:

- Millət yerişindən, boyundan bəlli,

Bulaq axışından, suyundan bəlli.

Min ildi Baburun atı yoldadı,

Çingiz xan, Teymurləng, Batı yoldadı.(s.362)

1.1.10. Ölüm Haktır

Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda “Ölüm haktır” metaforuna iki ayrı şiirde rastlanılmıştır.

Hazırlaş O Dünyaya adlı şiirde şair benzetmelerle dile getirdiği ölümün hak olduğu metaforu işlenmiştir:

- Hazırlaş o dünyaya,

İlahi görüşünə

- Üzünü görmədiyin

Vətən kimi hazırlaş.. (s.71)

Yarpaq Düşdü Budaqdan Ölümün Səsi Gəldi.. adlı şiirin tamamında yaşamın bir gün elbet son bulacağını ve ölümün hak olduğu metaforu üzerine işlenmiştir:

- Gözümü bağlayan əl

Bəxtimi yazan əlmi?

Qədrimi yazan əl

Qəbrimi qazan əlmi? (s.198)

1.2. BENZETMELER

Konuşma dilinde, yazı dilinde sıkça kullanılan benzetmeler söylenileni daha etkileyici kılmak, anlamda derinlik oluşturmak için kullanılan bir söz sanatıdır.

İncelemeler doğrultusunda şair şiirlerde daha çok *kimi* benzetme edatı ile benzetme edatı {Ø} kullanmadan anlam derinliği oluşturarak benzetmelere yer vermiştir.

Şiirlerde anlam derinliği oluşturmak isteyen şair, şiirlerinde çok fazla benzetmelerden yararlanmıştır.

1.2.1. Kimi

Türkiye Türkçesinde *gibi* olarak kullanılan edat Azerbaycan Türkçesinde *kimi* şeklinde kullanılmaktadır. Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda kimi edatına 68 şiirde rastlanılmıştır.

Biz adlı şiirde şair memleket özlemi çeken, eski ya da yeniye gurbet şarkılarında sorgulayan şair, bizleri yani insanları sözüyle bir “ilkbahar” mevsimine benzetmiştir:

- Qurbət nəğmələrində

Təzəmi, əskimiyik.

Bu elin qədərində

Biz elə yaz **kimi**yik. (s.6)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb adlı şiirin bu kısmında şair kişinin ruh halini manilere ve harabe bir bağa benzetmiştir:

- Bir bayatı halın var

viranə bağlar **kimi** (s.57)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb şiirin bu kısmında şair ölen bir annenin başına toplananları göğsünü emen, kan emen duygusuz insanlara benzetmiştir:

- Daraşiblar canına

ölüb getmiş ananın

Döşünü sortuxlayan

qansız uşaqlar **kimi** (s.57)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb adlı şiirin bu mısrasında ise kardeşe benzetmiştir:

- Qurbət eldə qardaş **kimi** (s.58)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb adlı şiirin aşağıdaki mısrasında şair

nefese benzetilmiştir:

- Köksə nəfəs **kimi** çatışmır mənə (s.58)

Boğaz adlı şiirinin aşağıdaki mısrasında şair saçlarını bahtının karasına benzetmiştir:

- Baxtı **kimi** qapqara saçları vardı bir vaxt (s.20)

Boğaz adlı şiirin aşağıdaki iki mısrasında şair güneşi kızıl bir balığa benzetmiştir:

- Bu boğazın toruna kızıl bir balıq **kimi**

Günəş də batıb çıxar (s.20)

Sınaq adlı şiirin bu satırlarında şair ömürü bir sınağa benzeten şairimiz geçmişinden kurtulmayı, değişimi ve gelişimi yılanın derisinden kurtulmasına benzetmiştir:

- Və ömür...

Sınaqdı,-

İki daşın arasında qoymaq keçmişini

İlan **kimi** qabığınyı soyunmaq

Öncə dəyişmək,

sonra çəkdirə bilmək (s.26)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin bu kısmında şair suya benzetmiştir:

- su **kimi** lillənməyə

Pəncərə pərdəsində nəfəsin yelənməyə... (s.32)

O Da Getdi adlı şiirində şair, Y.Kuznetsovu suya ve buluta benzetmiştir:

- **Kim** bilir bəlkə də suydu

bəlkə də buluddu getdi. (s.31)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdaki mısrasında şair derdi acıkınca hırçınlaşan kurda benzetmiştir:

- Qurd **kimi** quduzlaşar dərđ acıxdığı yerdə.(s.34)

Qəm Döyən Qapılar adlı şiirin bu mısralarında şair kendisini karıncaya benzetmiştir:

- Gəldim...qarışqa **kimi**
canıma doldu dərđlər (s.40)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirin bu mısrasında şair dostlarını ağaçtan düşən duta benzetmiştir:

- Tut **kimi** tökülər dostlar başımdan. (s.46)

Adaşım, Bu Tarix Təkrar Olundu adlı şiirde şair kendisini adaşına benzetmiştir:

- Mən də sənin kimi inkar olundum (s.51)

İtən İtmirdi Ancaq adlı şiirin bu mısralarında şair evin üzerindeki bulutları göçmen kuşlarına benzetmiştir:

- Evimizin üstündə buludlar sıxlaşırdı
Köçəri quşlar **kimi** keçib getmirdi ancaq (s.53)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb adlı şiirin bu mısralarında şair kardeşə benzetmiştir:

- Qurbət eldə qardaş **kimi**
Qulluğunda durduğum bədən? (s.58)

Şairləri Susmayan Bir Vətən Basılmayıb adlı şiirin bu kısmında şair vatanı ışığa, söze, sese, kana ve nefese benzetmiştir:

- Gözə-ışığı,
Dodağa-söz,
Qulağa-səs,
Ürəyə-qan,
Köksə nəfəs **kimi** çatışmır mənə,
Çatışmır Vətən! (s.58)

Torpaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair güçlü düşmana karşı duruşunu eski

bir giysiye benzetmiştir:

- Gəvi düşməən önündə
Don geymişdin cihatdan
Əskimiş paltar **kimi** (s.61)

Hər Sözü Doğrusu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kovuluşunu korodan çıkan yaban bir sese benzetmiştir:

- Qovuldum yad çıxan səs **kimi** xordan (s.65)

Hazırlaş O Dünyaya adlı şiirin bu mısralarında şair ölüm duyğusunayani ahirete hazırlanma düşüncesini vatana benzetmiştir:

- Hazırlaş o dünyaya,
İlahi görüşünə
- Üzünü görmədiyin
Vətən **kimi** hazırlaş.. (s.71)

Mən Gələndə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair hayalini, umutlarını tohuma benzetmiştir:

- Torpağa düşən toxum **kimi**
İçimdə göyərməyindən xəbərsizdi... (s.81)

Orhun adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair korkusunu gümüş bir paraya benzetmiştir:

- Qoy hopsun canıma hər qara-qorxun.
Amma icazə ver, gümüş pul **kimi** (s.87)

Yön Ki Düşdü Qərrib Elə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gün və haberi sıra sıra giden turnalara benzetmiştir:

- Durna kimi qatar-qatar
Uğursuz gün, yaman xəbər. (s.98)

Alındakı Qırıqlar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yaşlanmanın kaçınılmaz olduğunu ve bununla beraber alındaki kırıxlıklığın da olacağını dile getiren şair yaşlanmamak için alınan önlemi balığın çırpınışına benzetmiştir:

- ...Çırpınma balıq **kimi**

Qırışığın açılmaz (s.104)

Sevmədi Məni Dünya... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini ıslanmış elbisedeki neme benzetmiştir:

- Islanmış paltarların

Canındaki nəm kimi

Çəkirim dünyadan (s.105)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ölümü yaxlaşmakta olan ilkbahar mevsimine benzetmiştir:

- Yəqin marta yaxın yaz **kimi**, ölüm

Bir azdan böyürdən çıxıb gələcək... (s.109)

...Ömür Bir Göz Qırpmı Vaxtdır adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı kabre benzetmiştir:

- Udmağa ağzı açıq,

Dünya qəbir yeri **kimi** dar. (s.111)

Sən İndi Hardasan, Məmməd İsmayıl adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kismete bakmayı duyğusuz, hissiz, cansız bir varlığa benzetmiştir:

- Qürbətdən qismətə baxma key **kimi** (s.118)

Sonuc adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sonbahar mevsimini trene benzetmiştir:

- Sonuncu qatar **kimi**

Ötüb keçdi son bahar. (s.126)

...Sisli Payız Gecsinə Bənzəyir Halım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair karanlığın sesini iğneye benzetmiştir:

- Qaranlığı iynə **kimi**

dələn qağayılının səsi (s.163)

...Sisli Payız Gecsinə Bənzəyir Halım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair martıların sesini iğneye benzetmiştir:

- Səsindən asılıb anadil.

Hardasa dəniz var deyir Qaranlığı iynə **kimi**

dələn qağayılının səsi (s.163)

Aləmi Bürüyən Qar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair topraktançıkan suyu zamana benzetmişdir:

- Torpaqdan çıxan sular

Bulağa, çaya dönür,

Həftəyə, aya dönür

Uzanır zaman **kimi** (s.117)

Mən Yaza Bilmədim Qələmim Aciz. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yazılacaq olanları vücuduna dağılmasını istədiyi sıvı yağa benzetmişdir:

- Yayılısın canıma sarı yağ **kimi**

Mənim də ruhumu yer üzünə yay,

- Yay (s.220)

Şəhər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gençliyini bozuk paraya benzetmişdir:

- Gəncliyimi cibindən sonuncu quruş **kimi**

Salıb itirən şəhər (s.237)

Sevdim Duyğularını adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair duyğularını bahar sellerinə benzetmişdir:

- Sevdim duyğularının

Bahar selleri **kimi** (s.260)

Sevdim Duyğularını adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevdiyi kişiyi akşam günəşinə benzetmişdir:

- Axşam günəşi **kimi**,

Qarlı dağlar dalında (s.260)

Həsrətimi Çəkərsən... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini günəşə

benzetmişdir:

- Hiss kimi dolaşarsan qəlbimdə qan yerinə,
Günəş **kimi** doğaram fikrinin dan yerinə.(s.285)

Ya Da Ki Heç Birindən adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair sevgiliyideri dəyiştiren bir yılanı benzetmişdir:

- Qabığı dənizə ilan **kimi** yenilən.(s.295)

Yalan adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yurəğini buza və suya benzetmişdir:

- Ürəyini buz **kimi** saxla, iki damla su **kimi**
Mənə danışdığın yalan, sənə danışdığım yalandı.. (s.296)

Bəs Xalqın Taleyi Necədir, Dədə?! adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dedeyi bulanıq suya benzetmişdir:

- Bulanlıq su **kimi** görünməz dibin,
Tamahın xəsisə kəstirər kəbin. (s.303)

Tərəddüdlər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendilerini Hazar'a benzetmişdir:

- Fırlanıq bir ürəyin
dar xatirə çevrəsində,
Xəzər **kimi** yol gəzirik okiana! (s.315)

Ağacdələn, Döy Qapımı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair, bahtı pınara benzetmişdir:

- Bulaq **kimi** batan bəxti açılmaz (s.317)

Bu Qan Yerdə Qalan Deyil adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair qanı tohumu benzetmişdir:

- Toxum **kimi** göyərəcək,-
Bu qan yerdə qalan deyil. (s.337)

Dar Ağacı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kendisini Çarmığa çıxan Hz. İsa'ya benzetmişdir:

- Çarmıxa çəkilən İsa **kimi**yəm (s.343)

Dövüş-Gələbə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair hafızasını küçükbir çocuğa benzetmişdir:

- Kədərdən deyildi hələ göz yaşı,ım,

Hələ bir yaşımmın atası sağdı.

Körpə uşaq **kimi** yatan yaddaşım (s.345)

Dövüş-Gələbə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair Nesimi'yi kanlı güneşə benzetmişdir:

- Nəsimi Tanrını gəzmədi dində,

Qanlı Günəş **kimi** doğdu Hələbə (s.345)

Bu Gecə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kuş sesini iğneye benzetmişdir:

- Çırpınır bir kəlimədə.

iynə **kimi** bir quş səsi, (s.353)

Uca Binaların Əhatəsində adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair bulutu Tanrının etəğine benzetmişdir:

- Sözü, söhbəti də dilində qalıb.

Bulud da Tanrının ətəyi **kimi** (s.356)

Ümütdən Asılan Qılınclar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini kılıca benzetmişdir:

- Ağlımız təzəcə kəsirdi onda,

Bir həsrət gəzirdi dərəni, düzü,

Bir ad dolaşırdı söz arasında.

Ümütdən asılan qılınç **kimi**ydik (s.378)

Yetim Bir Haray Var... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair biriken gözyaşlarını göle benzetmişdir:

- Gözlər də göl **kimi** yağışla dolmuş (s.380)

Bu Yaz İdi.... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair yüreği suda çırpınanbir kuğuya

benzetmiştir:

- Mavilikdə çırpınırdı ürək qu **kimi**. (s.389)

Bu Yaz İdi.... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair baharı hayalperest bir çocuğa ve bir ilk aşk mektubuna benzetmiştir:

- Dünya özü xəyalpərvər bir uşağıydı,
Şiriniydi ilk məhəbbət məktubu **kimi**. (s.389)

Axşamlar, Səhərlər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yağmurun sesini söhbətə benzetmiştir:

- Bu necə yağışdı bürüyər yolu,
Uzanar söhbəti şəhərə **kimi**. (s.391)

Təsəlli adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dostlarını dalgıçlara benzetmiştir:

- Bir gün taleyini yuyub sərərlər,
Batarsan,
hardansa dalgıçlar **kimi**
“Dostların” yalandan boy göstərərlər. (s.395)

Təsəlli adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini muma, şireye, bir həzin hatıra benzetmiştir:

- Sonra, o şam **kimi**,
o şirə **kimi**,
Bir uzaq, bir həzin
xatirə **kimi** (s.395)

Sevirəm Səni adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini birgaribana benzetmiştir:

- Sevmişim, bir daha sevirəm səni.
Gəlmişim qapına bir qərib **kimi** (s.402)

Qoymayın Dünyanı Adiləşməyə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yüreği zirveye benzetmiştir:

- Elə ürəklər də zirvələr **kimi**

Qalsın o əvvəlki parlaqlığında. (s.403)

Nəyinə Gərək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yüregi nara benzetmişdir:

- Axı, hər çiçəyin ömrü bir dərim,

Köksündə nar **kimi** yetişib yürək. (s.408)

Təzədən Mən Sənə Gayıdacağam. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şairkəndisini limana geri dönen bir gəmiyə benzetmişdir:

- Limana qayıdan bir gəmi **kimi**

Təzədən mən sənə qayıdacağam. (s.414)

Təzədən Mən Sənə Gayıdacağam. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kəndisini bir buluta benzetmişdir:

- Eşqin alovundan, odundan çıxıb

Dolan bulud **kimi** quharlanmışam. (s.414)

Təzədən Mən Sənə Gayıdacağam. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kəndisini kuraklıkta yağan yağışlara və nəfreti tükenmiş baxışlara benzetmişdir:

- Bir çılğın şimşəyə bəndəm ki, yağam,-

Quraqlığa yağan yağışlar **kimi**,

Nifrəti soyumuş baxışlar **kimi** (s.414)

Təzədən Mən Sənə Gayıdacağam. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kəndisini mektuba benzetmişdir:

- Ünvanı səhv düşən bir məktub **kimi**

Təzədən mən sənə qayıdacağam. (s.415)

Şair Musa Yaquba Cavab Məktubu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanları gurbət ülkesinə benzetmişdir:

- Hər insan dünyada qurbət ölkəsi

Dərd kimi oyanmış, bəxt **kimi** yatmış. (s.416)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı

mısralarında şair baharı gafil bir hırsıza benzetmiştir:

- ...Qönçə evlərini qızıl güllərin

Qəfil oğru **kimi** yarıb getdi yaz. (s.427)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirində aşağıdakı mısralarında şair sonbaharı insana benzəterek kişiləşdirmə yapılmışdır:

- Xəzəllər payızın ayağı altda

baharın çürüyən yaddaşı **kimi**. (s.428)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirində aşağıdakı mısralarında şair gecəyi iğnenin ucundakı ipe benzetmişdir:

- ...İynə gözündən sap **kimi**

gecə keçir gecədən... (s.437)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirində aşağıdakı mısralarında şair akşamı duvar saatına benzetmişdir:

- ...Divar saati **kimi** yan odadan asılıb,

çərçivəyə salınan bir parça yalan axşam (s.440)

İllərin O Başından Oxucu Yaddaşından adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair, ömrü kumsaldakı suya benzetmişdir:

- Qönçə bələklərdə

gül saxlanırdı

Ömür su **kimidir** (s.454)

1.2.2. Benzetmə Edatı Olmadan Yapılan Benzetmələr {Ø}

Şairimiz bu bölümde benzetmələri şiirlerde edat kullanmadan yapmışdır. Ancak anlamı kuvvetlendirmek amacıyla şiirlerde çok sık görülmektedir. Edat kullanılmadan yapılan benzetməlere 232 şiirde rastlanılmışdır.

Allah Unutmur adlı şiirinin aşağıdakı iki mısrasında şair zamanı rüzgara benzetmişdir:

- Səni qütbətlərdə çürüdən zaman

Şərinin yanından yel olub keçər. (s.12)

Unudulmaq Növbəsi... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair baharı gönül yarasına kışı ise utanç verici bir duruma benzətməşdir:

- Yazı könül yarası, qışı üz qarasıdır, (s.8)

Unudulmaq Növbəsi... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair akşamı kuşa benzətməşdir:

- Alıb qanadlarına cavabsız sualları

Ürəyimin başına səssiz qonmada axşam. (s.8)

Unudulmaq Növbəsi... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair Tanrı'yı avcıya derdi de sürək avcısına benzətməşdir:

- O ovçu, dərət sürəkçi... (s.8)

Alın Yazısı... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kaderi, kisməti bir bulmacaya benzətməşdir:

- Könün ölümlərə açıq bacadır.

Ömrün sonunacan oxuna bilmir,

Alın yazısında bəxt tapmacadır. (s.9)

Deyərsiz adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair, kendisini gəmiyə benzətməşdir:

- Həsərət sularında mənəm o gəmi (s.10)

Boğaz adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair balıqları kanatlınsa diyərek kuşlara benzətməşdir:

- Ganadlınsa bu suyun altında balıqları,

Bu suyun aynasında martıları uçsalar. (s.20)

Boğaz adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kalbi taşə benzətməşdir:

- qəlbi daş olmalısan. (s.21)

İlan adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kaderi bir nakışə, dantele benzətməşdir:

- Qədər in naxışdı (s.22)

Allah Unutmur adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair şiirleri hamile birinə benzətməşdir:

- Sənin şeirlərin-hamilə gəlin,

Gedib oxuyana fikir doğacaq. (s.13)

Sınaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair göbək deliğini mühre benzetmişdir:

- Köbəyində ananın

Və gəldiyin dünyanın möhürünü daşımaq,-

Sınaq! (s.25)

Sınaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dertləriylə, sıkıntılarıyla ömrü bir sınava benzədən şair, keçmişini iki taşın arasına koyup dəyişimi, gelişimi, olgunlaşmayı yılanın derilerinden tek parça halinde sanki kabuğundan ayrılır gibi önce dəyişmək sonra ise ağrıyan dişini yani canı acıtan her ne isə yaşamından çıxarmayla olabileceğini dile getirmişdir:

- Və ömür...

Sınaqdı,-

İki daşın arasında qoymaq keçmişini

İlan kimi qabığını soyunmaq

Önce dəyişmək,

Sonra çəkdirə bilmək

Ağrıyan dişini,

Sınaq! (s.26)

Sınaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair havayla dolan ciğərlerini yer küreyə yani dünyaya benzetmişdir:

- Havayı havayla

Yer şarına döndərmək ciyərlərini (s.26)

O adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair saçındaki beyazları kara benzetmişdir:

- Əriməz saçındakı qar,

Yaz gəlsə də gəndən keçər.. (s.27)

O adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gənçliyini yaz mevsimində benzetmişdir:

- Təzə sovuşmuşdu yayı,

Hardan çıxdı bu qocalıq. (s.27)

O adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair düşüncəyi balığa benzetmişdir:

- Sinəsində parpılayır,

Fikrində tutduğu balıq.. (s.27)

O adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair həyatı bir fotoqraf çərçəvesinə benzetmişdir:

- ...Həyat çərçivəsindən,

Çıxacaq halı vardı

Qədər in güvəncində.

Çəkdirsə, yeri dardı

Fotoların küncündə... (s.28)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair Gurbəti örümcek ağına, yaşadığı evi, mezara, yüregindəki hasreti isə alevlənib sönen bir “kor”a benzetmişdir:

- Qürbət- hörümçək toru!.

Sığındığın dörd divar hər gün andırır goru

İçində həsrət qoru (s.33)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair gurbəti deli bir haykırışa benzetmişdir:

- Qürbət də qürbət deyil, bir dəli haykırdı... (s.33)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair Zaman kedere benzetilmişdir:

- Zaman qoca bir kədər çəkə bildiyin qədər (s.33)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair həyatı teraziye benzetmişdir. Həyat insanlara sadəcə zamanı eşit sunmuşdur. Geriyə kalan şeylər insanın kədəri və yaşadıklarına bağlıdır. Burada həyat terazisi diyərək kastedilən anlam da bunu anlatmaktadır:

- Yetməzmi dərd çəkdiyin həyat tərəzində (s.34)

İlahi Bir Ziddiyət adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair sevgiliyi güzelliğin Tanrısına benzetmiştir:

- Öpər gözəlliyin Tanrısı bir şam. (s.37)

Qəm Döyən Qapılar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair anne karnını mezarlığa benzetmiştir:

- Ana bətni, ya məzar

Həyatın sərhədləri (s.40)

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair idam ipine benzettiği göbək bağını dünyaya geldiğindən itibaren boynunda taşıdığı ve bir ucunun isə dünyaya bağlı olduğu sonucuna ulaşılabilir.

- Bəlkə göbək bağı edam ipidi,

Asılıb dünyaya gəldiyin gündən.(s.41)

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair istekləri, arzuları yeşil bir yarpağa benzetmiştir:

- Quru bir ağacın keçib canından,

Yaşıl bir yarpağa dönəndə arzu.. (s.41)

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair dikene benzetmiştir:

- Əvvəl tikan olub gözə batırdın (s.42)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair dağı kalbe benzetmiştir:

- Yıxıb ayrılığın qəlbi dağını (s.45)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ölüm şimşəge talih isə insana benzetmiştir. Aynı zamanda şair dizgin diyerek kendisini ata benzetmiştir:

- Gecikdi ölümün şimşək çaxımı,

Taleyin yüyəni çəkdi başımı. (s.45)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair gerçekliği bir canavara benzetmiştir:

- Qovuşub yalguzaq bir gerçəkliyə (s.46)

Qılınca Baxa-Baxa adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair vadinin dibini bir mezara benzetmişdir:

- Köhnə bir yarğan dibi
təzə bir məzar yeri. (s.47)

Qılınca Baxa-Baxa adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair bəreketli olduğu üçün bahar zamanını kar yerinə benzetmişdir:

- Cənazə çiyinlərdə
gəzdiyi yeri tapır,
Dünyanın qar yeridir
dünyanın bahar yeri... (s.47)

Qılınca Baxa-Baxa adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair istəgi hüznə, azabı isə anne kərnəna benzetmişdir:

- Arzu hüznün qaynağı,
əzəbdı ana bətni (s.47)

Vaxtın Avara Yeri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kəderini kəranlığa benzetmişdir:

- Küməmə qəranlıq çökür
Baxtımın qəra yerindən. (s.49)

İnsan... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanı ömür diləncisinə benzetmişdir:

- İnsan ruhun yerdə izidir.
Zamanın qapısında
Ömür dilənçisidir. (s.50)

Adaşım, Bu Tarix Təkrar Olundu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kəderi və kisməti Kuran ayətinə benzetmişdir:

- Quran ayəsidir qədər qisməti (s.51)

İtən İtmirdi Ancaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiyi yeşilliklerin arasındakı güle, yamaçları ise istəgə benzetmişdir:

- Sevgi çəmənlərində güllər aşıb daşırdı,

Arzu yamaclarında bulaqlar sır ha şırdı (s.53)

Uzun Bircümlədir Vətən Torpağı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair vatan toprağını uzun cümlelere benzetmişdir:

- Uzun bir cümlədi Vətən torpağı

Uzundu, dünyanın ömründən uzun! (s.56)

Uzun Bircümlədir Vətən Torpağı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair Hazar Denizi'ni noktalama işareti olan virgülə benzetmişdir:

- Ortada vergüldü Xəzər dənizi (s.56)

Uzun Bircümlədir Vətən Torpağı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair Tanrı Dağları'nı ünleme benzetmişdir:

- Sonunda nidadı Tanrı dağları (s.56)

Vətən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair vatanı damağa gelen yağlı bir lokmaya, parçaya benzetmişdir:

- Bilməzdim bir yağlı tikəsən, vətən,

Azala-azala gəlırsən dada (s.59)

Vətən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair haritayı bekledikçe kuruyan bir kuzu derisinə benzetmişdir:

- Quzu dərisinə bənzər xəritən,

Quruya-quruya qalıb ortada. (s.59)

Torpaq adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair bahtı karaya ve kedere benzetmişdir:

- Qara baxt şikəstəsi! (s.61)

Laçınım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair şəhri vücudundan bir parçaya ve düşman pençesindeki yetim bir güzele benzetmişdir:

- Laçınım, Laçınım- kəsilən əlim,

Düşmən caynağında yetim gözəlim. (s.62)

Laçınım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair şəhri yaralı bir kuşa benzetmişdir:

- Laçınım, Laçınım, yaralı quşum (s.62)

Laçınım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair şəhri yokuşlu bir yola benzetmişdir:

- Laçınım, Laçınım, yolu yoxuşum (s.62)

Laçınım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair Laçın şəhrini kırık bir kalbe benzetmişdir:

- Laçınım, Laçınım, "Kəsmə şikəstə"m (s.62)

Laçınım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ömrü çürüyən bir ömrə benzetmişdir:

- Ömrümüz çürüyən ömr oldu niyə (s.62)

Xan Əsgər... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı bir insan denizine və insanları isə dənizdəki adalara benzetmişdir:

- Bu insan dənizində hər insan bir adacıq,

Doğmaca yurdumuzu viran qoydu yad acıq. (s.63)

Hər Sözü'n Doğrusu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair vatanı sönmüş mumun alevlənməsinə benzetmişdir:

- Közərir bir sönük şam ilə Vətən. (s.66)

Saz adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair dünyanın karmaşalığını düğümə benzetmişdir:

- Düyülmüş dünyaya gəldiyi gündən (s.67)

Varın Yoxsul Ölkəsi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair zamanı bir kula benzetmişdir:

- Zaman nəfsinin qulu (s.73)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair bulutu bir çiçəyə benzetmişdir.

- Bulud çiçəkləməz üfüqlərində. (s.76)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kış günəşini yakın bir dostuna benzetmişdir:

- Olsa, qış günəşi olacaq bu ərək. (s.76)

Qədim Bir Türk Çadırı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü yanıp sönmüş olan bir odun parçasına benzetmişdir:

- Ömrüm bir yanıq kösöydü

Qalıb xatirə çağları. (s.84)

Qədim Bir Türk Çadırı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gönlünü yetim bir çocuğa benzetmişdir:

- Könlüm bir yetim uşaqı

Qədim bir Türk çadırında... (s.84)

İki Sahil Yaxası adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü bir yelkenliyə benzetmişdir:

- Hələ ömür yelkənim

Dar bir boğazdan keçir. (s.90)

Alındakı Qırıqlar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair alındaki kırışıkları zamanın attığı ağa benzetmişdir:

- Vaxtın atdığı tordan...

Alındakı-qırıqlar (s.104)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair hayatı durgun bir göldəki su dalgasına benzetmişdir:

- Həyat durgun göldə bir tərپənişdi. (s.108)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini dəğirməyə benzetmişdir:

- Dərdə dəyirmançı olmaq görəvim,

Nə qədər üyütdüm dərd azalmadı. (s.109)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ömrü bir ip yumağına benzetmişdir:

- Zamanın əlində ömür yumağı (s.109)

Bu Dünya Ölümlə Görüş Yeridi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair seyr etmək, öğretmək gibi durumları kullanarak zamanı insana benzətməştir:

- Zaman hər tərəfdən səni seyr edir.

Alıb həvəsini, töküb saçını,

Zalım qocalığa səni öyrədir. (s.112)

Bu Dünya Ölümlə Görüş Yeridi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ayrılığı bir limana benzətməştir:

- Ayrılıq sonuncu liman şəhəri (s.113)

Ölüm- Yuxu Görməkdi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanın derisini kəfene benzətməştir:

- ...Ömür uzanıb gedər;

İlk uşaqlıq köynəyin kəfən olana qədər. (s.129)

Bu Ömür adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair həyatı köpek tasmaına benzətməştir:

- Həyat, ölüm xaltasıdır (s.136)

Yerinə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair insanı nakliyeciyə benzətməştir:

- Hər insan bir kirəkeşdi. (s.141)

Getdim, Məni Apardı Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü esən yələ benzətməştir:

- Ömür əsən yəldi, getdi.

Çaydı daşdı, seldi getdi . (s.145)

Bulud Olub Sulandım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kendisini bilmeceyə benzətməştir:

- Bildiyin bilməcəydim. (s.147)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair bahar mevsimini kara bir sevdaya benzətməştir:

- Allahdan bir qara sevdadır bahar (s.149)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair gençliyini muma, bedenini ise mumun koyulduğu şamdana benzetmiştir:

- Gəncliyim şam idi, bədənım şamdan (s.149)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ilhamı Troya Atı'na benzetmiştir:

- Troya atına bənzəyir ilham,
Gəlməsə, bilməzsən içində nə var.. (s.150)

Dua adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insan sesini ıssız, kuytu bir ses benzetmiştir:

- Sayısız səs içində
Tənha bir insan səsi. (s.152)

Görən Bir Şey Qalır mı Vaxtın Xatirəsində.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünya üzerinde umut edilen şeyləri anne karnına benzetmiştir:

- Anaların bətniymiş
Dünyanın umud yeri... (s.154)

Boğazlardan Keçib Gedən Gəmilər Cənazədir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair boğazlardan geçen gemileri cənazeye benzetmiştir:

- Boğazlardan keçib gedən
Gəmilər cənazədir (s.156)

Yol Çəkəcək Gözlüyünün Gözləri adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kederi bir kızın gözünden düşən gözyaşına benzetmiştir:

- Bir qızın gözlərində suya dönəcək qəmin. (s.158)

İşdi Qayıda Bilsən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yağın karı beyaz bir yaprağa benzetmiştir:

- Tutulan göy üzündə
Ağ yarpaqlı yağış var. (s.159)

...Sisli Payız Gecsinə Bənzəyir Halım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair halini, durumunu sisli bir sonbahar gecesine benzetmiştir:

- Sisli payız gecəsinə bənzəyir halım (s.163)

Bu Dərdi Çəkə Bilmirəm adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini bir rəssama bənzətmişdir:

- Mən ən zəif bir rəssamam

Bu dərdi çəkə bilmirəm. (s.182)

Kölge adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair insanı gurbət ülkesinə bənzətmişdir:

- İnsan-qürbət ölkəsiymiş. (s.189)

Vətənin Bütün Yolları adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ümitləri kapalı bir eşyaya (kutu, zərf) bənzətmişdir:

- Açdım bütün ümitləri

İçindən boş vədə çıxdı. (s.69)

Mən-Çıxaq İşarəsi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair günəşi insana bənzətmişdir:

- Günəş doğudan doğar,

Gedib batıda yaxar.

Səhər çıxdığı yerə

Dönüb axşamdan baxar (s.70)

Varın Yoxsul Ölkəsi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair Azərbaycan topraklarını dünya haritasında bir mazot lekesinə bənzətmişdir:

- Xəritədə bir damla,

Qara mazut ləkəsi. (s.72)

Varın Yoxsul Ölkəsi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair zamanı kula bənzətmişdir:

- Zaman nəfsinin qulu (s.73)

Cavabsız Sual adlı şiirin bütününə bəkilədiğində vatan insana bənzətilmişdir. Aynı zamanda şair dudak, el, göz və arzuları olan birisinə bənzətmişdir:

- Yadına düşmək istəyən?

Evləri çadır-çadır,
Dərtləri baş çatladır.
İtləri iş başında,
İğidləri Savalanda yatır? (s.75)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair bulutu çiçəge benzetmişdir:

- Bulud çiçəkləməz üfüqlərində. (s.76)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair Ərki (güç) kışa benzetmişdir:

- Ərk elə, haraya çatacaq ərkin,
Olsa, qış günəşi olacaq bu erk (s.76)

Buna İlham Neyləsin adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair zamanı kulağı olan birinə benzetmişdir:

- Bu zamanın qulağı yalanlardan sırğalı. (s.77)

Buna İlham Neyləsin adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sinesini bir kuru tahtaya və viranə bir odaya benzetmişdir:

- Əlaqələr əllamə, məhəbbətlər saxdasa,
Sinəm də sinə deyil, bir quruca taxtasa,
Dərdə ünvan ürəyim viran bir otaqdasa (s.78)

Mən Gələndə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair Kızıl Elmayı ulaşılmaz bir hədəfə benzetmişdir:

- Hədəfi- qızıl alama
Ün yetməz bir hədəfdi. (s.81)

Türk adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair Türk'ün başındakı fesi kaleye benzetmişdir:

- Düşmənlər qala bilib
Başındakı fəsini. (s.83)

Qədim Bir Türk Çadırı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ömrü yanık bir kösöye benzetmişir:

- Ömrüm bir yanık kösöydü (s.84)

Qədim Bir Türk Çadırı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gönlünü yetim bir çocuğa benzetmişir:

- Könlüm bir yetim uşaqı

Qədim bir Türk çadırında... (s.84)

Orhun adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair Orhun Yazıtları'nı alın yazısına benzetmişir:

- Orhun yazıları alın yazımız (s.88)

Ağlar adlı şiirin aşağıdakı mısrasında Orhun Nehri'ni mavi gözyaşına benzetmişir:

- Mavi göz yaşıdır dərədə Orhun (s.89)

İki Sahil Yaxası adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair iki sahil yakasını bir gömleğin yakasına benzeterek boğazı sıktığını ifade eder:

- Burası Dardanelin

Keçilməz dar boğazı. (s.90)

İki Sahil Yaxası adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü bir yelkene benzetmişir:

- Hələ ömür yelkənim

Dar bir boğazdan keçir. (s.90)

Bu Yol Bir Qismət Yolu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair başı dertte diyerek göğü insana benzetmişir:

- Yeri yaratdığından

Göyün başı dərtdədir. (s.96)

Sevmədi Məni Dünya... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini ıslak kiyafetlerdeki neme benzetmişir:

- Islanmış paltarların

Canındaki nəm kimi

Çəkilibim dünyadan (s.105)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair hayatı durgun göldəki bir dalgalanmaya benzetmişdir:

- Hansı dar boğazdan gəldik dünyaya,

Həyat durgun göldə bir tərپənişdi. (s.108)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ölümü bahara benzetmişdir:

- Atam yox, anam yox, döyüş təkə tək:

Yəqin marta yaxın yaz kimi, ölüm (s.109)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü ip yumağına benzetmişdir:

- Zamanın əlində ömür yumağı,

Açdımı, sonuna varmaqdi işi (s.109)

...Ömür Bir Göz Qırpmı Vaxtdır adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ölümü görünmeyen bir ipe benzetmişdir.

- Ayağın altında torpaq su çəkən,

Ölüm, bir gözə görünməz ipdi. (s.111)

Bilmirsən Hardayıq, Sabir Sarvanım? adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanı torpağa, beze və ize benzetmişdir:

- Üç qarış toprağıq, beş arşın bezik.

Tanrının torpağa səpdiyi izik. (s.120)

Bu Ömür adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair hayatı tasmaya benzetmişdir:

- Daldaların daldasıdır,

Heyat, ölüm xaltasıdır (s.136)

Yerinə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanları hamala benzetmişdir:

- Bu dünyanın sonu heçdi,

Hər insan bir kirəkeşdi. (s.141)

Nə Bilsin adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair firsətə kuşa benzetmişdir:

- Qaçan fürsətə quş demə,

Uçsa, dalınca qaç demə. (s.143)

Getdim, Məni Apardı Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair zamanın hızlı geçmesindən dolayı burada ata benzetilmiştir:

- Getdim, məni apardı dərd

Zaman atında apardı.

Doğrusunda, yalanında

Zarafatında apardı. (s.145)

Bulud Olub Sulandım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini bilmeceye benzetmiştir:

- Səndən əvvəl necəydim?

Bildiyin bilməcəydim. (s.147)

Bulud Olub Sulandım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini buluta benzetmiştir:

- Bulud olub sulandım.

Gəzdiyini bulandım. (s.147)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair baharı kara sevdaya benzetmiştir:

- Allahdan bir qara sevdadır bahar, (s.149)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ağacı ele benzetmiştir:

- Ağaclar Tanrıya uzanan əldi (s.149)

Görən Bir Şey Qalırmı Vaxtın Xatirəsində.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair anne karnını dünyanın umut yerine benzetmiştir:

- Gəzmə başqa yurd yeri.

Anaların bətniymiş

Dünyanın umud yeri... (s.154)

Saçındaki Dən İzsə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gülüşü nar tanesine, kaderi ise sonbahar sisine benzetmiştir:

- Gülüşü nar danəsi

Kədəri payız çəni. (s.181)

Bu Dərdi Çəkə Bilmirəm adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair pınarı rəssama benzetmiştir:

- Fikrimi çək, rəssam bulaq,-

Sən mənim dərdimi çək (s.183)

Ağac adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair gölgeyi yazıya benzetmiştir:

- Dən gəzən toyuq oxuyur

Dibindəki kölgəni... (s.184)

Kölge adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanı gurbət ülkesinə benzetmiştir:

- Gözləri arxada qalıb

İnsan-qürbət ölkəsiyimiş. (s.189)

Mən Bizim Yerlərə Qışda Gedərdim. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yaşamı bir zincire benzetmiştir:

- Həyat zincirinin görünməz sonu,

Tanrıdan torpağa, sudan qamışa. (s.194)

Yarpaq Düşdü Budaqdan Ölümün Səsi Gəldi.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini bahar və mezar meyvəsinə benzetmiştir:

- Ölümün səsi mənəm.

Yarpaq bahar meyvəsi,

Məzar meyvəsi mənəm. (s.197)

Bəxtim Özümdən Qabaqda adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini başı belalı tohuma benzetmiştir:

- Bəxtim özümdən qabaqda

Ardınca yetə bilmirəm.

Başı bəlali toxumam (s.199)

Bəxtim Özümdən Qabaqda adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı susuz bir dəgirmene benzetmişdir:

- Dünya sussuz dəyirmandı

Dostluq işlədə bilmirəm... (s.199)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kara bulutları kanadı olan bir kuşa benzetmişdir:

- Qara buludların qanadı qışda

Yarı qaranlıqdı, yarı işıqdı. (s.200)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yaprağı kulağa benzetmişdir:

- Kölgələr canından ayrılan hisdi,

Yarpaq qulaqları bizi dinləyir.. (s.201)

Cığır adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair cığırı noktalı virgüle benzetmişdir:

- Hərdən ayaq saxlayıb

Gözəlliyə gül olur.

Bir çiçəyin önündə

Nöqtəli vergül olur. (s.206)

Bir Yol Ola adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yolu adama benzetmişdir:

- Adam kimi gəlməsən də, (s.208)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair giden gənçliyini diş ağrısına benzetmişdir:

- İtən gənçliyimdir ağrıyan dişim

Diş düşər, yerindən qocalıq çıxar. (s.209)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gözünü pınara benzetmişdir:

- Könlümün yaşına gözüm bulaqdı

Gözümün içindən qocalıq çıxar. (s.209)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yüregini bir tohumla göğsünü isə yaşlılık tohumu serpilen bir tarlaya benzətməmişdir:

- Köksümə səpilən toxummu ürək,

Ömrüm qocalığın əkin yerimi? (s.209)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü ağaca, günləri yaprağa benzətməmişdir:

- Ömrün qopub düşən günlərinə bax,

Xəzənə döndürdün payız bağları... (s.211)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gözleri güzellik tacına benzətməmişdir:

- Əvvəli şirindir, sonrası acı,

Axırda əvvəldən nə düşər yada,

Bir zaman gözlərin gözəllik tacı (s.211)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü bir içimlik suya benzətməmişdir:

- Qarşıda Tanrının qapısı açıq,

Ömür bir içimlik su imiş demək (s.211)

Zamanın Sahilində adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair zamanı denizə benzətməmişdir:

- Məzar olub duraram

Zamanın sahilində... (s.214)

Yoluna Baxmaqdan Gözüm Qaraldı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı qara elbiseyə benzətməmişdir:

- Bu dünya Tanrının qara çuxası.

Ha tutsan əllərin cara çıxası. (s.215)

Yoluna Baxmaqdan Gözüm Qaraldı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini kuru bir karanlığa benzetmişdir:

- Payız günlərimi vaxtsız qar aldı.

Sənsiz qaraltıyam, quru qaraltı. (s.216)

Mən Yaza Bilmədim Qələmim Aciz. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kalemini bir acize benzetmişdir:

- Mən yaza bilmədim qələmim aciz (s.220)

Tanrım adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kendisini gölgeyə benzetmişdir:

- Mən kölgəydim, bəl ki, (s.221)

Ağla adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kendisini kədrin gam elçisinə benzetmişdir:

- Mən elə qədrin qəm səfəriyəm (s.223)

Bıraxın Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair gənçliyini bahar elbisesinə benzetmişdir:

- Soldu cavanlığın bahar paltarı. (s.226)

Bıraxın Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair yurəğini güvercinə benzetmişdir:

- Ürəyim dönəndə göy göyərçinə (s.226)

Bıraxın Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair dünyayı bir kafesə benzetmişdir:

- Bu dünya qəfəsmiş - ünya qəfəsdən (s.227)

Yaş Altmışa Dayandı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrü sonbahara akıp giden bir suya benzetmişdir:

- Ömür suydu, sular axdı payıza..

Açan yarpaq solacaqdı payıza. (s.231)

Altmış Yaşında Bu Dəli adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini deliyə benzetmişdir:

- Hələ də söznən oynayır

altmış yaşında bu dəli... (s.232)

Bir Cənazə Yol Gedir... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair zamanı giyilmiş, eskimiş bir giysiye benzetmiştir:

- Geyilmiş patlar kimi

vaht əskidi əyində. (s.235)

Fikirli-Fikirli Yol Gedən Kişi... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair yolu kanı soğuk bir balığa benzetmiştir:

- Yolun balıq kimi qanı soyuqdu. (s.236)

Fikirli-Fikirli Yol Gedən Kişi... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair demiri muma benzetmiştir:

- Mum kimi əryib o dəmir indi. (s.236)

Fikirli-Fikirli Yol Gedən Kişi... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ölümü meyveye benzetmiştir:

- Ömür ağacının ölüm barı var. (s.236)

Şəhər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair şəhri zehire benzetmiştir:

- Naşı kənd oğlanına qızlarının əliylə

Eşq şərbəti adına içdirilən bir zəhər. (s.237)

Şəhər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair şiiri ölü soykasına benzetmiştir:

- unutmağa çalışar bir an olub bitəni

bir ölü soyxasıdır yazacağım bu şeir (s.237)

Gələcək adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ömrünü katarə benzetmiştir:

- Ömrüm zaman adlı bir qatardadı (s.241)

İndi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ellerini tarağa benzetmiştir:

- Əllərin saçıma daraq olardı. (s.247)

Sevərdin Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ömrünü kışa benzetmiştir:

- Qış ömrüm yaz gününə tuş olub gül açarsa (s.248)

Sevərdin Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair göz bebeklerini goncaya benzetmişdir:

- Qönçə göz bəbəklərim yaş olub gül açarsa (s.248)

Sevərdin Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair yüregini taşa benzetmişdir:

- Daşa dönmüş ürəyim daş olub gül açarsa (s.248)

Özündən Gözəldi Şeirlərin adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair mısraların saçlarını diyerek mısraları insana benzetmişdir:

- Mısraların saçlarını

Hər birində bir işıq. (s.249)

Özündən Gözəldi Şeirlərin adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair mısraları sirkeye benzetmişdir:

- Bəzən yüz illik sirkə kimi sərt, (s.249)

Özündən Gözəldi Şeirlərin adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair mısraları üzüm filizine benzetmişdir:

- Tənək zoğlarına bənzər mısraların. (s.249)

Məni adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair baxışları sonbahara gözleri isə maniye benzetmişdir:

- Əslimi soruşma, sevgidi əslim,

Mən ona təsliməm, o mənə təslim.

Ay payız baxışlım, bayatı gözlüm (s.253)

Beş Kişidən Biri adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair beş parmağı sihirli bir tüye benzetmişdir:

- Bəlkə də beş barmağın beş sehirli lələkmiş (s.255)

Mən Olaydım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gözü günəşə və aya benzetmişdir:

- Gün kimi parlayıb, Ay kimi yaxan,

Məcnun sevdaların dalınca axan (s.257)

Sevilmək Öyrədirsən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiliyi şiire ve yıldıza benzetmişdir:

- Səslənən şəri sənsən
Göy üzünü dolaşan
İki tənha ulduzun
Birini söyləməzlər,
Mən bilən biri sənsən. (s.259)

Sevdim Duyğularını adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiliyi nefese benzetmişdir:

- Qarlı dağlar dalında
Sən o tənhiyən nəfəs. (s.260)

Sevdim Duyğularını adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiliyi yıldıza benzetmişdir:

- hər şeyi, lap hər şeyi
yaxıb yandıran həvəs.
Sən o sevgi daşlanan . (s.261)

Eşq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı günah yerine benzetmişdir:

- Bəlkə də bu dünya günah yeridir,
Gələn bu günahın toruna düşür. (s.262)

Yoxun Varlığı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair talihi bir yürümə yerine benzetmişdir:

- Falçının falında yanıldı zəndi,
Tale də bir ayrı yeriş yeridi. (s.264)

Yoxun Varlığı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ayrılığı bir görüş yerine benzetmişdir:

- Sənin həsrətinə qütbət vətəndi,
Ayrılıq səninlə görüş yeridi. (s.264)

Bir Də Səni Sevsəm, Sənə Sevilsəm... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevdiyi kişiyi günəşə və aya benzətməşdir:

- ...Gün kimi parlayıb, ay kimi yaxıb

Ömrümün qaranlıq ilinə düşdün. (s.267)

Bu Dənizin O Başında... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair denizi sevgiliyə benzətməşdir:

- Burda dəniz yaxındadır,

Sahili qumdan. (s.270)

Bu Dənizin O Başında... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kızın baxışlarını dumanə benzətməşdir:

- Baxışları duman imiş

Dağ başlarında. (s.270)

Bir Arzu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini batan bir günəşə benzətməşdir:

- Göydə günəş yaxar həsrət oduna,

Mən də öz-özümü yaxım bir axşam. (s.273)

Çıxıb Gedəcəyəm Günün Birində adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ecəlini yolunu gözleyen bir gəncə benzətməşdir:

- Dayanır gözümün önündə müdam,

Əcəlim-yolumu gözləyən butam (s.275)

Çıxıb Gedəcəyəm Günün Birində adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini kara bir buluta benzətməşdir:

- Bir qara sevdalı qara buludam,-

Yağıb gedəcəyəm günün birində. (s.275)

Məni Gör Nə Günə Qoydu Saçların adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevdiyi kişinin saçını ipe benzətməşdir:

- Üstümə bir qara qoşunu çəkdi,

Ardınca gözümlün yaşını çəkdi.

İp oldu, fikrimin başını çəkdi (s.276)

Mənim Deyil adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gözlerini yıldıza benzetmişdir:

- Mənim deyil

sabaha qalan ulduz kimi

sönüb gedən gözlərim. (s.278)

Ağla Ürəyim adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yüreği günahkar buluta benzetmişdir:

- Günahkar buludsan ağla, təmizlən,-

Ağlaya bilirsən ağla, ürəyim. (s.279)

Neçin adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevdiyi kişiyi kara (kötü) bir habere benzetmişdir:

- Bir gün qarşıma çıxan,

gələn qara xəbərdin, (s.282)

Neçin adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiliyi aya ve güneşə benzetmişdir:

- Ay kimi batırdınmı,

Günəş kimi bəxtimə (s.282)

Mən Cavanlığa Qaytaran, Gözəl adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiliyi zehre ve bala benzetmişdir:

- Zəhərsən, atamı yandırmaq üçün,

Balsan, şirinliyin ağıl çatladır. (s.284)

Mən Cavanlığa Qaytaran, Gözəl adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgiliyi ilham perisinə benzetmişdir:

- Ey ilham pərisi, bir də qanad gər,

İmana gələrəm, insafa gəlsən. (s.284)

Həsrətimi Çəkərsən... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ayrılığı bir dağa benzetmişdir:

- Ayrılıq bir dağ olsa, o dağa çəkilsən,

Hicrana rəng qatarsan, yanağa çəkilsən. (s.285)

Naz Çiçəyi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair çiçəgi kızlara benzetmiştir:

- Qızlara bənzəyir bu naz çiçəyi,

Görsən, sən özün də bənzədəcəksən.. (s.287)

Bizim Aramızda... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kokuyu (etir) günah çatısına benzetmiştir:

- Yorğana, döşəyə, balınca ətri...

Getsəm, bələdçilik edə bəlkə də,

Günah çatısıdır dalınca ətri. (s.294)

Bu Millət adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair milleti şaire və yazara benzetmiştir:

- Ona nə ad versən alıb yaşadır:-

“Şair” bu millətdir, “nasir” bu millət. (s.301)

Bəs Xalqın Taleyi Necolsun, Dədə?! adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair vatanı hayalindəki qazanç bazarına benzetmiştir:

- Vətən! Xəyalında qazanç bazarı.

Bazarın bağlanar az aç bazarı. (s.303)

Bu Adam adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair adamı məşərin kalesinə benzetmiştir:

- Məşərin qalası imiş bu adam. (s.305)

Şeytan Çəmbərində adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair diyarı gəm deryasında kalmış adaya benzetmiştir:

- Şeytan çəmbərində çırpınan diyar

Qəmlər deryasında qalan adasan. (s.313)

Savalanda Yatan İgid adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair vatanı (savalan) bir göçə, ihtiyata və gücə benzetmiştir:

- Sən mənim sabaha son ehtiyatım,

Qeyrət damarımda yatan gücüksən. (s.322)

Ay Baba Dərviş adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair ağacı toprağın eline benzetmiştir:

- Ağaçlar-torpağın uzanan əli (s.327)

Mən Şair Deyiləm.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini derenin ahmağı, çölün delisine ve elin aldattığı kişilere benzetmiştir. Ayrıca kendisini inciye benzetmiştir:

- Yuxuya gedib sə içimdə qıyam,

Dərənin axmağı, çölün dəlisi,

Elin ifləməsi və nəsi, nəsi,

Bir də lap inciyim, nə desən, oyam, -

Mən şair deyiləm, atam-qardaşım. (s.331)

Mən Şair Deyiləm.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini konuşmaya başlayan ağaca ve gül açan taşla benzetmiştir:

- Şair bu ağacdı, şair bu daşdı,-

Mən şair deyiləm, atam-qardaşım. (s.331)

Mən Şair Deyiləm.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair şöhrəti seraba benzetmiştir:

- İlğımdı sabahdan əl edən şöhrət, (s.332)

Mən Şair Deyiləm.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair nefsini ve arzularını istek meydanına benzetmiştir:

- Qismətim ilahi nurdan demədi,

Nəfsim qayğıların tələb meydanı. (s.332)

Bir Dəfə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair günü çox hızlı geçtiği için kibrite benzetmiştir:

- Çalış çaldığını çal sarı simdə

Bu kibrit günlər ki, düzülüb səfə (s.335)

Bir Də Geçməyəcək Ələ Bu Anlar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair geceyi ömürə benzetmişdir:

- Kim deyir arzusu Arazdı, Kürdü,

Elə gecələr də yarı ömürdü. (s.341)

Dar Ağacı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini dar ağacına benzetmişdir:

- Çarmıxa çəkmişəm neçə ilimi

Mən baştan ayağa dar ağacıyam. (s.343)

Dar Ağacı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini hasretlerin dar ağacına benzetmişdir:

- Bir vaxt hər telimdən bir qız asılıb

İndi həsrətlərin dar ağacıyam. (s.344)

Dar Ağacı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ellerini, gözlerini, sabah və akşamı, hayır və şərri terazinin gözüne benzetmişdir:

- Tərəzi gözüdür mənim əllərim,

Tərəzi gözüdür mənim gözlərim. (s.344)

Dar Ağacı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini talihın kuruyan meyve ağacına benzetmişdir:

- Batan sevgilərin dor ağacıyam,

Taleyin quruyan bar ağacıyam.

Mən başdan ayağa dar ağacıyam (s.344)

Dövüş-Gələbə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini öğrenciyə benzetmişdir:

- Gör necə deyişidi baxtın gərdişi

Həyat sınağına oldum tələbə: (s.346)

Sənə Elə Gəlir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gamı köpeğe benzetmişdir:

- Bir də görürsən ki, daban-basaraq,

Hardasa azıdıb geri döndüyün

İt kimi arxana

düşüb

gəlib qəm. (s.347)

Sürgün Yeri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı sürgün yerinə benzetmişdir:

- O zamandan, o vaxtdan

Dünya sürgün yeridir. (s.350)

İlq Dəfə Gördüyüm Yuxu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair masasını kayığa benzetmişdir:

- Qayıq olub yazı masam

Yüz axına qoşar məni. (s.358)

İlq Dəfə Gördüyüm Yuxu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair uykuyu talihın astarına benzetmişdir:

- Bu yuxu yuxu deyil ki,

Taleyin astar üzüdür. (s.358)

İlq Dəfə Gördüyüm Yuxu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair uykusunu annesine və babasına benzetmişdir:

- Atam olub, anam olub

Üstümdə əsir bu yuxu (s.359)

Üstə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gənçləri Mecnun'a benzetmişdir:

- Hani ilk məhəbbət-o şirin anlar,

Bir candan can alıb gör neçə canlar.

Axırda Məcnuna dönər cavanlar (s.367)

Qonun Əllərimə Yorulanda Siz adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kuşları zamana və ömrünə benzetmişdir:

- Quşlar, yorulanda qonun çiyinimə.

Qonun əllərimə yorulanda siz...

Uçun əllərimdən qızıl vaxt kimi,

Uçun ömrüm kimi səssiz-səmirsiz (s.370)

Qonun Əllərimə Yorulanda Siz adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair yüregini bir kuşa benzetmişdir:

- Torun ləzzəti də mənə tanışdır.

Qəfəsə salınan yorgun ürəyim (s.370)

Qönçə Bələklərdə Gül Saxlanırdı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair insanı güle benzetmişdir:

- Böyüyüb-böyüyüb yaşıl zoğ olar,

Gül kimi içindən açılar insan. (s.371)

Ömür Su Kimidir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrünü suya benzetmişdir:

- Bizim ömrümüz də bənzər o suya

Dönüb neçə-neçə, hissə, duyğuya (s.372)

Muqəddəs Kədər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair annesini güzelliğın gelinliğıne benzetmişdir:

- Bizi atmışdılar Yer kürəsinə.

Anam gözəlliyin gəlinliyi ydi (s.375)

Muqəddəs Kədər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini çöreğə, şireye ve koyun sütüne benzetmişdir:

- -Ana çörəyiyəm,

alma şirəsiyəm, qoyun südüyəm. (s.375)

Əbədiyyət Yolçusu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ölümü hayata uzanan bir kola benzetmişdir:

- Bu adi yol deyil,

ölümün sanki,

Həyata uzanan qoludur, ana. (s.376)

Yaman Darıxmışam Səninçin, Ana adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair dünyayı eve benzetmişdir:

- Yiyəsiz bir evdir bu dünya sənsiz

Yaman darıxmışam səninçin, ana. (s.377)

Yaman Darıxmışam Səninçin, Ana adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair ömrünü bir kayığa, annesini isə bir limana benzetmişdir:

- Ömrüm bir qayıqdır-limanı sənsən.

Həyatın beşiyi, ünvanı sənsən. (s.377)

Ümütdən Asılan Qılınclar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini kılıca benzetmişdir:

- Ağlımız təzəcə kəsirdi onda,

Bir həsrət gəzirdi dərəni, düzü,

Bir ad dolaşırdı söz arasında.

Ümütdən asılan qılınç kimiydik (s.378)

Yetim Bir Haray Var... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kızın yanaklarını sararıp solan bir güle benzetmişdir:

- Qızlıq yanaqları saralmış, solmuş,

Gəlin əllərinin xınası ölmüş. (s.380)

Yetim Bir Haray Var... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gözü günəşə benzetmişdir:

- Ömrün qürubuna endi gözləri,

Söndü arzuları, söndü gözləri. (s.380)

Yetim Bir Haray Var... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gözlerinden akan gözyaşlarını göle benzetmişdir:

- Bir cüt göl yerinə döndü gözləri,-

Suları soğulmuş, sonası ölmüş. (s.380)

Bu Yolların Başında adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair arzuları buza benzetmiştir:

- Bir ürək döyünəcək bu yolların başında,

Buza dönmüş arzular isinəcək bu gecə. (s.381)

İlk Ev-İlk Uçuş adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair arzuları kuşa benzetmiştir:

- Orda bilərsən ki, arzuların quş,

Piyada getmisən sən də dalınca. (s.387)

Bahar Yağışları adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair karı kürke benzetmiştir:

- Üfüqdən baharın ilk günü çıxar.

Çıxar, qar deyilən kürkünü çıxar. (s.388)

Bu Yaz İdi... adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair güneşi çelenge benzetmiştir:

- Büllur günəş çəlengi ydi dünyanın üstü,

Bürümüşdü yer üzünü fərəh yolları. (s.389)

Bu Yaz İdi... adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair baharı gökkuşağına benzetmiştir:

- Bu yaz idi...

Arzuların göy quşağıydı (s.389)

Bu Yaz İdi... adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair baharı gözü kamaşan, dudağı olan birisine benzetmiştir:

- Bu yaz idi...

Gözəllikdən gözü qamaşdı.

Sevincindən dodağında qan qalmamışdı (s.390)

Axşamlar, Səhərlər adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair bulutu suyu sıkılmamış giysiye benzetmiştir:

- Bulud sıxılmamış yaş paltar olub,

Damcılar axşamdan səhərə gibi. (s.391)

Axşamlar, Səhərlər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair geceyi anaya benzetmişdir:

- Neçə məhəbbətə anadır gecə,

Gecə sirr yığını, soraq yığını. (s.391)

Gözəldir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgilinin gözlerini sevgi denizine benzetmişdir:

- Gözlərin çağlayan sevgi dənizi

Görənin açılar bəti-bənizi. (s.401)

Gözəldir adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair sevgiliyi tatlı bir nəgmeye benzetmişdir:

- Şirin bir nəgməsən əgər oxunsan (s.401)

Gözəldir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini hasret denizinin adasına benzetmişdir:

- Həsret dənizinin adası mənəm.

Sən eşqin özüsən, sədası mənəm. (s.401)

Nəyinə Gərək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini yola, çiçəğe və kitaba benzetmişdir:

- Daha mən səninçin keçilmiş yolam,

Oxunmuş kitabam, dərilmiş çiçək. (s.408)

O Kim İdi... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair xəyalı qızı, meləğe benzetmişdir:

- Ya ilhamın özüydü, yada ki, mələk idi. (s.412)

Təzədən Mən Sənə Gayıdacağam. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini dağa benzetmişdir:

- Şöhrətdən gözümə gur ışıq düşüb

Elə bilmişəm ki, yenilməz dağam. (s.414)

Təzədən Mən Sənə Gayıdacağam. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair sevgilisinin kirpiklerini yağmurla dolu bir buluta benzetmişdir:

- Surətin-gözümdən çəkilən yuxu,

Bulud kipriklərin yağışla dolu. (s.415)

Şair Musa Yaquba Cavab Məktubu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisini yağmur bulutuna benzetmişdir:

- Yağış buluduyam üzü qürbətə,

Kövrək mısraların mənimlə gedər... (s.416)

Şair Musa Yaquba Cavab Məktubu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair halkın gözlerini teraziye benzetmişdir:

- Füzuli, Kəlbəcər, Ağdam, Laçın yox.

Ən gözəl tərəzi elin gözləri

Tərəzi gəzməyə ehtiyacın yox! (s.421)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gülüşünü nar tanesinə, kederi də sonbahar sisinə benzetmişdir:

- ...Gülüşü nar danəsi

kədəri payız çəni. (s.429)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kendisi torpağa benzetmişdir:

- ...Düzünü gəzsəniz mən də torpağam

Əkin, bir canımdan min fikir çıxar. (s.430)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair vatan və gurbeti dere kıyılarına benzetmişdir:

- ..Vətən və Qürbət-

bir çayın qovuşmayan iki ayrı yaxası. (s.430)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair kadınları avcıya adamları da ava benzetmişdir:

- ...Ömür dedikləri bir qovahaqovdu,

Qadınlar ovçudu, kişilər ovdu. (s.432)

Nəfəsinə Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısrılar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair gökyüzünü ve yeryüzünü bir elmaya benzetmiştir:

- ...Göy üzü və yer üzü
tanrının qüdrət ağacında
yetişmiş bir almadı... (s.433)

İçimdə Qışlayan Dərd Dərd Bəxtəvərdi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında şair kendisini sisli bir sonbahar gecesine benzetmiştir:

- ...Sisli payız gecsinə bənzəyir halım (s.449)

1.3. AD AKTARMALI (METONYMİC) YAPILAR

Türkiye Türkçesinde ad aktarması (mecaz-ı mürsel) bir kavramı kendisiyle yakın ilişkili olan başka bir kavramla karşılayabilmeye yardımcı olabilmektedir. Çalışmamızda incelenen şiirler doğrultusunda ad aktarmalı yapılara 26 yerde rastlanılmıştır.

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ip gerçek anlamıyla kullanılmamıştır. Görünmez ip diyerek kastedilen anlam kader ve nasiptir:

- Baxtına bağlanan bir görünməz ip,
Səni arxasınca çəkib aparır.. (s.41)

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında istek odası olarak kastedilen anlam duadır, Allah'ın huzurudur:

- İstək mənzilinə gedib çatır su (s.41)

İnsan... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında zaman kapısı diyerek ömürden bahsedilmiştir:

- “Ey dili qafil” deyib
Dodağını dişliyə.
Zamanın qapısını
Çırpıb çıxar heçliyə... (s.50)

Adaşım, Bu Tarix Təkrar Olundu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında alın teri diyerek verilən emekten bahsedilmişdir:

- Dönər mısralara alın tərləri

İlhamı olanın qisməti yoxdu. (s.51)

Unudulanların Şairi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında yaşam və həyat gerçeği bulmaq içindir. Burada kastedilən anlam isə bu gerçeği kendisine ilke edinmiş insanlardır:

- Haqqı bulanların şairiyəm mən. (s.54)

Uzun Bir Cümlədir Vətən Torpağı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında Güney ilə Kuzey diyerek Azərbaycan'ın kuzey yönündən və güney yönündən bahsedilmektedir.

- Günəylə, quzeyin Türk vadisində (s.56)

Uzun Bir Cümlədir Vətən Torpağı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında Azərbaycan'ın doğu tərəfindən və batı tərəfindən bahsedilmektedir.

- Batıdan doğuya yolu upuzun (s.56)

Torpaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kastedilən “başına başçı” yəni toprağın başına gələn, halkı öndər, lider anlamında verilmişdir:

- Başına başçı gəldi

Bir vaht başı batanlar.

Şeytanın şerbetindən

Barmağı bal dadanlar. (s.61)

Hər Sözüün Doğrusu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kastedilən durum keçmişini bırakamamak. Bu yüzden de geleceği görememektir.

- Ümid-dağdan aşan gündü bələndə.

Yoxsa bu yerlərin gələcəyi yox,

Keçmişə gəzməyə gəlir gələn də. (s.66)

Hər Sözüün Doğrusu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında hamile vatan diyerek gerçek anlamının dışında kullanılan durum gelecek bütün belalara, zorluklara açıq durumudur:

- Böyük bələlara hamilə Vətən. (s.66)

Vətənin Bütün Yolları adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yazan ile kastedilən anlam “Allah” tır:

- Yazanı dadıma yetdi,
Oxudum alın yazımı. (s.69)

Varın Yoxsul Ölkəsi adlı şiirin aşağıdakı mısrasında “Odlar Ölkəsi” diyərək Azərbaycan kastedilmişdir:

- Hanı “Odlar ölkəsi” (s.72)

Burası Türkiyədir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sonuncu Türk markası diyərək İstanbul’u fetheden Fatih Sultan Mehmet’tən bahsedilmektedir:

- Konstantinopolu
Alıb İstanbul edən
Sonuncu Türk markası (s.85)

İki Sahil Yaxası adlı şiirin aşağıdakı mısralarında boğaz diyərək kastedilən durum gerçək anlamdakı boğaz değildir.

- Keçilməz dar boğazı.
İki sahil yaxası
Tutub sıxar boğazı. (s.90)

Səndə Var Olmaq Üçün... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında mezar ilə kastedilən anlam “ölüm”dür:

- Vətənə dönmək üçün
Məzarlanmaq gərəkmiş.. (s.92)

Göbək Bağı ... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ip ilə kastedilən şey dünya ilə arasındakı göbək bağıdır:

- Demə ki ipini qoparan atsan,
Bir gözə görünməz bağ var dünyada. (s.114)

Özündən Gedən Məmləkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında doğu ilə kastedilən durum Doğü Dünyası’dır:

- Arxanca əl edən boynu bükük Şərq! (s.76)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Ölüm kuşları diyerek baykuş kastedilmiştir:

- Bələdçi cığırılar alınımdan keçir

Düşüb arxasına ölüm quşları... (s.110)

Sən İndi Hardasan, Məmməd İsmayıl adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ruhu müqəddəslər ilə kastedilən meleklerdir:

- Ruh müqəddəslər gözə görünməz

Yerdəsən, ya göyün yeddi qatında, (s.117)

Bıraxın Məni adlı şiirin aşağıdakı mısrasında yaşlılığın mezar giysisi diyerek kefen kastedilmiştir:

- Gəlib qocalığın məzar paltarı... (s.226)

Eşq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında mayası çamurdan yoğrulanlar ilə kastedilən anlam insandır:

- Hər kəsin suçunu üzünə çəkir.

Mayası çamurdan yoğrulanları (s.263)

Savalanda Yatan İgid adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dirilik suyu ilə kastedilən abı hayattır:

- O ölmüş qeyrəti bu zamanacan

Dirilik suyu da dirildə bilmir. (s.321)

Ay Baba Dərviş İgid adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ölüm düğməsi diyerek tetik kastedilmiştir:

- Ölüm silahının tətiiyi əldə

Ömrə müntəzirdir ölüm düyməsi- (s.327)

Sənə Elə Gəlir adlı şiirin aşağıdakı mısrasında kelef ilə kastedilən anlam hayattır:

- Kələfin bir ucu sənə bağlıdır (s.347)

Uca Binaların Əhatəsində adlı şiirin aşağıdakı mısrasında göklerin imdat sesi diyerek ezan kastedilmiştir:

- Xəyalı göylərin imdad səsində (s.356)

Uca Binaların Əhatəsində adlı şiirin aşağıdakı mısrasında leylek boğazı diyerek caminin minaresinden bahsedilmiştir:

- Leylək boğazını uzadar mescid. (s.356)

1.4. RETORİK SORULAR

İnsanlar merak ettiği, ihtiyaç duyduğu bilgiye soru sorarak cevap arar. Ancak retorik denilen unsurda sorulan sorulara cevap beklenmez, sorunun muhatabı olmayabilir ya da sorunun cevabı zaten biliniyordur. Retorik sorularda amaç soru sorulan kişiyi heyecanlandırma ve şaşırtma gibi amaçlar için kullanılabilir. Bu doğrultuda incelemiş olan şiirlerde retorik sorular haçan, hansı, hanı, hara, harda, hardan, hayan, kim, nəçin, nədən, nerdə, necə, nə, mİ, niyə ve {Ø} olmak üzere 16 ayrı alt başlık halinde ele alınmıştır:

1.4.1. haçan

Türkiye Türkçesinde ne zaman olarak kullanılan soru ifadesi Azerbaycan Türkçesinde haçan şeklinde ifade edilmektedir. Haçan soru ifadesine şiirlerde 12 yerde rastlanılmıştır.

- **Haçandı** yasım, ay bulud? (s.93)

- **Haçan** olub

Anadan dəniz? (s.270)

- **Haçanacan** şəhərlərin

Günahını kənd yuyacaq? (s.291)

- Hərrac bazarında udur, uduzur,

Haçandan canına hopub bu qüsur? (s.301)

- **Haçanacan** gözləməyə gəlmişən? (s.316)

- **Haçanacan** yuxularda çay görüm? (s.317)

- Qınından sıyrılar o qılinc **haçan**? (s.321)

- **Haçandı** açılmır üzümə sirlər (s.330)
- **Haçandı** unudub üstə gəlməyi,
Bölməyi, çıxmağı bacarır ancaq. (s.333)
- **Haçansa** bildiyim gizli sir yeri. (s.355)
- **Haçan** yollara çıxdım yazıydı, payızıydı, (s.413)
- Bilmirəm, heç haçan mən yalan oldum
Keçdi birincilik azarı sənə. (s.419)

1.4.2. hansı

Türkiye Türkçesinde hangi olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde hansı şeklinde kullanılmaktadır. Hansı soru ifadesine şiirlerde 32 yerde rastlanılmıştır.

- **Hansı** Məmməd daha çox
yaşayacaq- nə bilim (s.18)
- Yadında saxlayacaq
zaman hansı Məmmədi?! (s.18)
- Mənə bu adı verdi
harda, **hansı** yaxınım (s.18)
- Yadında saxlayacaq
zaman **hansı** Məmmədi?! (s.18)
- İlan, **hansı** yaxşıdı
Yerin altı, ya üstü? (s.22)
- Görüm **hansı** yaxşıdı
Yerin altı, ya üstü? (s.23)
- **Hansı** qayasından qopub gəldi,
Axıb gəldi **hansı** bulağından,
Hansı sözündən çıxıb gəldi,
Hansı məzar torpağına gayıdacaq (s.58)

- De **hansından** yarımışdın (s.80)
- Mən **hansı** dənizin sahilindəyəm,
bura haradı? (s.107)
- **Hansı** dar boğazdan gəldik dünyaya (s.108)
- Allahın işidi harda **hansı** dən
Gedib kök atacaq **hansı** zəmində. (s.168)
- Tabutumun taxtası
Boylanır **hansı** dağdan?
Qusul suyum yol gəlir
Görən **hansı** bulaqdan? (s.197)
- Haçan dünuyaya gəldim,
Vaxtın **hansı** ilində. (s.214)
- bu yad ruhu
hansı ayın,
hansı günün,
hansı saatında
yad bədənə təlittin? (s.221)
- Tökülən saçlarımı, tükənən əsəbimi
Arasam tapa billəm
Hansı zibilliyində? (s.237)
- **Hansı** günün birində.. (s.274)
- Gecəsi **hansıdır**, bu günü günsə?
Dinlisi dinsizdir-ümidi dinsə. (s.302)
- **Hansı** əsirlərdə batdıq günaha (s.326)
- Qədim sahibiyik **hansı** günahın. (s.333)
- Uzaq əsirlərdən **hansı** babanın

Qalan cəzasıdır, biz çəkirik, biz. (s.334)

- O **hansı** nurani qocaydı görən,

Ya elə qeybdən gələn səs idi, (s.354)

- Təzə məhəbbətlər doğrulacaqdır;

O **hansı** nurani qocaydı görən?! (s.354)

- O **hansı** gün idi yer işə düşdü (s.368)

- Anasının bacıları bir deyil,

Üzündəki xal **hansına** bənzəyib. (s.383)

- **Hansı** alma budağından gen düşüb,-

Körpə ceyran balasına bənzəyib. (s.383)

- Sən nədən bilirsən **hansı** xeyirdi (s.397)

- **Hansı** gözdən köz götürdü bu ocaq,

Yaz mövsimi gəldi haçan, qızların?! (s.404)

- **Hansı** şirin arzunun qaldım künc-bucağında?! (s.413)

- Nə üzlə qayıdaq de **hansı** kəndə

Gedən bir-birinin bəhsinə gedir. (s.420)

- ...Mən harda, nə zaman qorxu keçirdim,

Aça bilmədiyim o **hansı** sirdi? (s.426)

- ...İllərdən **hansı**ydı, aylardan **hansı**

dəlisi olmuşdum **hansı** baharın? (s.427)

- ...Qarşıdan əl edir yaşın yetmiş,

Bu **hansı** yetmişdi yadmı, tanışmı? (s.439)

- Nəyinə gərək

O **hansı** nurani qocaydı (s.455)

1.4.3. hanı

Türkiye Türkçesinde nerede olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde hanı şeklinde kullanılmaktadır. Hanı soru ifadesine 12 yerde rastlanılmıştır.

- Dərd ortağın ölübümü, hanı suç ortaqları? (s.33)

- **Hanı** yadın, yaxının (s.36)

- **Hanı** “Odlar ölkəsi” (s.72)

- **Hanı** sahilində qurduğum saray? (s.87)

- **Hanı** üzümün nuru? (s.124)

- **Hanı** durna qatarı

Unutduğum misralar? (s.126)

- **Hanı** bu qədəhdə içilən andlar,

Qırılan qanadlar, silinən adlar? (s.132)

- Mənim adım **hanı** ağac

Onu köksünə gazmışdım? (s.184)

- **Hanı**,

güzgülərə yanıq verən

günlərim **hanı**? (s.222)

- Batan Aral kimi bir dərya **hanı**? (s.363)

- Hanı axatardığım o həsrət, **hanı**?! (s.380)

- **Hanı** o xəyalı, qız-illərin əlvanlığı

Yoxsa, dünya əzəldən qəmli sükunətiymiş?! (s.412)

- **Hanı** o xəyalı qız,

Yoxsa, əlvan hisləri sükut donu geyindi?! (s.412)

1.4.4. hara

Türkiye Türkçesinde nere olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde hara şeklinde kullanılmaktadır. Hara soru ifadesine 19 yerde rastlanılmıştır.

- Ah bilsəydim məzarım dünyanın **harası**dır

Və bənim bu dünyada bilsəydim nə işim var? (s.8)

- **Haraya** axır axsın,

Su sabahkı buluddu. (s.8)

- Nə vermişdin dəyərini bilmədim,

Səpələdim **hara** gəldi, sultanım. (s.14)

- Səndən qeyri üz tutmağa **hara** var? (s.14)

- **Harayacan** aparar ilahi vədlər məni? (s.8)

- Qürbət **hara**, sən hara qələmin ucu-qürbət... (s.32)

- Güzarını **hara** saldın (s.68)

- Bu yer dünyanın **harası**?

İşti, sən də bilmədinə

On da mən hardan bilim ki,

Mən Allahın fəqarası? (s.75)

- Mən hansı dənizin sahilindəyəm,

bura **haradı**? (s.107)

- **Hara** çıxasın, hara çıxası

Belə bələnbdi bu bələk,oğlum.(s.215)

- Məni dərdlərimlə baş-başa qoyup

hara gedirsən? (s.222)

- Yavaş get, bu mənzil **hara** buradı (s.236)

- Sevgi gül açardı mənim **haramda** ? (s.276)

- **Hara** getdim zaman qoşdu mənimlə (s.231)

- **Hara** qaçırsınız-yaya çıxmağa?! (s.354)

- Yaşamaq olarmış bunun **harası**

Elə qərib qəlib qərib gedəsən. (s.355)

- Bu yuxunu **hara** yozum (s.359)

- **Haraya** gedirəm?Yoxdu xəbərim! (s.417)

- Bura **haradı**

..Ömür bır göz qırpımı vaxtdır

Ömür... (s.448)

1.4.5. harda

Türkiye Türkçesinde nerede olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde harda şəkilində istifadələnir. Harda soru ifadəsinə 48 ayrı yerdə rastlanılmışdır.

- Axşam **harda** yatdığını

sən bilirsən

Sabah **harda** oyanarsan

Tanrı bilər. (s.5)

- **Harda** qoyuldu adım,

çalındı ilk təbəlim, (s.18)

- Mənə bu adı verdi

harda, hansı yaxınım (s.18)

- Salam, Məmməd İsamayıl, salam yetim qardaşım

Yaman qarışdı başım. Bağışla **harda** öldün,

Harda qaldın bilmədim. (s.32)

- **Harda** bizi ayırdı qəfil yollar ayrıcı. (s.32)

- Yaman qarışdı başım. Bağışla **harda** öldün,

Harda qaldın bilmədim . (s.32)

- **Harda** qılınca gəldin, bir yana varamadın,

Sözün dalınca gəldin, alıb aparamadın... (s.33)

- Babamın saldıdığı o yurd **hardadı** (s.88)
- Ruhumun sahibi bozqurd **hardadı**? (s.88)
- O bağı kim kəsdi, **harda**, cavab ver (s.114)
- Başımı itirdim, ağlım **hardasan**?

Ya sən yox olmusan, ya mən kor oldum,

Səni axtarıram xalqım, **hardasan**? (s.116)

- Sən indi **hardasan**, Məmməd İsmayıl?! (s.116)
- Harda itib-batıb yeri **hardadır**? (s.119)

- Məgər yer qəhətədi Allahın altda,-

Sən indi **hardasan** Məmməd İsmayıl? (s.119)

- Görmürsən **hardayıq**, Sabir Sarvanım? (s.121)

- **-Hardasan** özündən narazı erkək (s.131)

- **Harda** kim buldu buludu? (s.143)

- **Hardadı** dolan bulud? (s.148)

- **harda** məzar torpağına qarışacaq

göz yaşları? (s.158)

- İtirib **harda** saldın

Saldığın izə qayıt. (s.159)

- **Harda**, nəşə var yəqin. (s.176)

- **Hardasa** ümid yeri var,

-Ümid yeri **hardasan**?... (s.176)

- İçimdə gənçlik yası var,

Harda itirdim yazı mən? (s.205)

- **Harda** qaldı arzu çəmbərində

sevilən günlərin

Məmməd İsmayılı? (s.222)

- Adımın anılan yeri **hardadı** (s.241)

- O dünya, bu dünya, **hardadı** sərhəd,

Bisutun dağımı qılınca gəlib? (s.263)

- Üz-üzə gəldik **harda** (s.274)

- Mən kiməm nə yazam, **hardadı** Cünun? (s.277)

- Biz harda yalanın ipini çəkdik (s.293)

- Biz **harda** təkdik

Biz **harda** ikiyə, üçə bölündük? (s.293)

- **Harda** qaldı bölük-bölük qoşunu?(s.311)

- **Hardasa**, hardasa məni duyan var (s.319)

- **Harda** görünüb ki, sənə arzular. (s.320)

- **Hardasan**, **hardasan**, ay baba dərviş?! (s.326)

- **Hardasan**, yaxşını yamandan ayır (s.328)

- Əvvəli **hardaydı**, sonu **hardadır** (s.192)

- **Harda** durdum ölüm qoşa dayandı. (s.231)

- **Hardasa**, hardasa bizi duyan var,

Hələ yaşamağa dəyər bir az da. (s.319)

- Diyərsən nə zaman, **harda** görüşək (s.339)

- **Harda** Göyçə göllər, Bəy göllər harda?

Gözləri yol çəkən Göy göllər **harda**? (s.363)

- Kim bilir, nə zaman, **harda** görüşdü (s.368)

- Görən **harda** qaldı anası ölmüş! (s.380)

- **Harda** qaldı eşqi, andı bilmirəm,

Suda batdı, odda yandı bilmirəm. (s.410)

- Ölmüşəm, qalmışam nəyinə görə,

Harada qocalmışam nəyinə görə! (s.408)

- ...Mən **harda**, nə zaman qorxu keçirdim,

Aça bilmədiyim o hansı sirdi? (s.426)

- Sən indi **hardasan** Məmməd İsmayıl

Bilmirsən **harday**ıq Sabir Sarvanım (s.448)

- **Harda** qaldı

Bu məhəbbət, məhəbbət

Təzədən mən sənə qayıdacağam (s.455)

1.4.6. hardan

Türkiye Türkçesinde neredən soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde hardan şeklinde kullanılmaktadır. Hardan soru ifadesine şiirlerde 16 yerde rastlanılmıştır.

- Şirinliyi **hardan** alır

bal nə bilsin (s.5)

- **Hardandı** bu gərdişin? (s.22)

- Təzə sovuşmuşdu yayı,

Hardan çıxdı bu qocalıq. (s.27)

- Bu yer dünyanın harası?

İştı, sən də bilmədinə

On da mən **hardan** bilim ki,

Mən Allahın fəqarası? (s.75)

- **Hardan** buldun bu təzadı (s.79)

- De, **hardan** almısan, Orhun, bu adı? (s.88)

- -Bəs **hardan** tapasıydın

ürəyindən keçəni? (s.172)

- **Hardan** gəlir bu hənir? (s.184)

- İçindən ata səsi gələn telefon dəstəyini

Mən gedib **hardan** alım?! (s.218)

- Məni **hardan** səslədin (s.282)

- Qəzavü-qədər kimi

Hardan başıma gəldin? (s.282)

- **Hardan** beynimizə təmənnə sızdı?! (s.327)

- **Hardan** mənə inam olub(s.359)

- Mən **hardan** biləydim bu gen dünyada,-

Bir qərib axşamlar,

qərib axşamlar. (s.384)

- Yüz dərdə qılıfdı, qəbirdi dərim .

Mən **hardan** gəlirəm?Vallah bilmirəm, (s.417)

1.4.7. **hayan**

Türkiye Türkçesinde nere, nerede olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde **hayan** olarak kullanılmaktadır. **Hayan** soru ifadesinə şiirlərdə 12 yerdə rastlanılmışdır.

- **Hayandan** qovdularsa fırlanıb ora düşdün... (s.32)

- İki arada qalıb **hayanda** yoxa çıxdın?... (s.34)

- Yolmu var, yanına **hayandan** gəlirəm?! (s.62)

- ..**Hayanda** ayaqla torpaq görüşür (s.106)

- **Hayandan** yol alır ömrün əvvəli,

Hayanda haqqımda yaz qeybət qırır? (s.110)

- **Hayanda** sığındın özün-özünə

İnanıb ilahi bir qüdrətə sən. (s.117)

- **Hayanda** biz səni axtarıb gəzək (s.119)

- Sənə yol **hayandan** keçər

Hayandan gəlim yanına? (s.135)

- Bu külək **hayandan** əsir (s.184)
- Daraq var, **hayandan** saç alağ indi? (s.247)
- Bu dərdlə **hayanda** dəfn edəcəklər (s.253)
- **Hayandan** gəlirdi, nəydi amacı

Biz xəbər tutmamış varıb getdi yaz. (s.428)

1.4.8. kim

Türkiye Türkçesinde kim olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde de kim olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada ele alınan şiirlerde kim sorusu ifadesi şiirlerin tamamı ele alındığında 88 ayrı yerde geçmektedir.

- **Kimin** yadına düşər batan bulagın yeri? (s.8)
- Onu sevmək var ikən **kimdən**, nədən gərxuram,
Hər kəsin qəlbindəki sevgi Tanrıdı bəlkə? (s.8)
- İlk dəfə **kimi** çaldın
Saldın ilan qorxusu? (s.22)
- Nə soran, nə sorulan,
Kim var, **kim** sual edə..(s.28)
- **Kim** bilir bəlkə də suydü
bəlkə də buluddu getdi. (s.31)
- Bəlkə də **kim** bilir gürbət elləri (s.11)
- Candan can ayrılarmış, can **kimdi**, bədən **kimdi**? (s.32)
- **Kimdi** vətəndə qalan, qürbətə gedən **kimdi**? (s.32)
- **Kim** ala, **kim** götürə?.. (s.32)
- **Kimə** çatar gileyim (s.36)
- **Kimim** var, **kimə** deyim (s.36)
- Bəlkə də **kim** bilir bu etirazdan

Lülə gülləsini geriyə təpir. (s.41)

- **Kim** idin?

Sən **kimi** xatırladırdın. (s.42)

- **Kim** sənin bəxtini gürbətə yazdı (s.43)

- **Kim** səni yurdundan saldı dərbədə?

O gözəgörünməz **kimdi** deyirsən (s.43)

- **Kimin** var, halını **kimdən** soruşum?! (s.62)

- Bəs indi mən **kimə** əl açım, deyim (s.62)

- Yerdə **kim** duyasıydı

Göyün əlifbasını? (s.97)

- Quluqsa, biz **kimin** qulluğundayız (s.102)

- Biz **kimik**? **Kim** bizə nə deyəsiymiş (s.106)

- Dünyanın ümitsiz bir tərəfinə

məni **kim** atdı? (s.107)

- Bu dünya **kimləri** dərdə salmadı? (s.109)

- O bağı **kim** kəsdi, harda, cavab ver (s.114)

- Sən **kimsən**, əyrisən, düz oğlu düzsən? (s.118)

- Bu tarix, şeytanın qara tarixi

Kim alsın bu qəlbi qaradan bizi?! (s.119)

- Bu tarix, bu tarix,-ara tarixi

Kim çəkib çıxarsın aradan bizi?! (s.119)

- **Kimdi** bizə naz satan

Satanın alanı var. (s.124)

- Nəvası **kimə** düşər? (s.147)

- Yox olan baharı **kimdən** soruşaq? (s.168)

- **Kim** bağlayar, **kim** açar? (s.171)
- “Doğuldu” deyən dodaq,
“Öldü” deyən dil **kimin**? (s.197)
- Kənardan **kim** bilər evdə **kim** yatıb. (s.200)
- İlhamının yerinə
Kim getsin utanmağa? (s.207)
- Sənə **kim** demişdi qabağıma çıx? (s.211)
- **Kim** bulacaq ömrümün
Gənclik qafiyəsini? (s.213)
- Buluddan sıyrılan günəş, odundan
Ayrılan atəş, nə bilim nə **kimi** arxayın. (s.217)
- İllər yorgunu bədənim,
sərgərdən, bələdçi ruhum
kimə qalır? (s.222)
- Yazın qurağından sonra bu qədər
İliyə işləyən bir düşüncəni
Gəlib **kimdən** alır payız havası? (s.225)
- **Kim**də arzu arayım,
Kimə duyğuya gedim? (s.234)
- **Kim**dən öyrənəsən yox bunun elmi (s.246)
- Sevdə yaslarında **kimdi** ağlanan (s.257)
- Bu dünya **kimləri** dərdə salmadı? (s.263)
- Alın yazısını soruşaq **kimdən** (s.268)
- Döyüm. Arxasından səs gəlsin:-**Kimdi**? (s.273)
- Mən **kiməm** nə yazam, hardadı Cünun? (s.277)

- Göy gurlayır dərin dərin

Səbəbini kim duyacaq? (s.291)

- **Kim** deyirdi ki, Göy ana,

Yerin işinə qarışmır;

Yerdə bəndə barışana,

Göydə tanrılar barışmır. (s.291)

- **Kim** dərib gözlərindən coşğu qəlpələrini

Kim əzib köksün üstə sevgi təpələrini. (s.297)

- **Kim**in çörəyini kəsirsən belə,

Kimi aldadırsan, ay zalım oğlu? (s.299)

- O satan **kim** oldu, bu satılan **kim**?

Daş atan, dalınca daş atılan **kim**?

Yaşatan bəllidir, yaşadılan **kim**, -

Kimi aldadırsan, ay zalım oğlu? (s.299)

- Bu gedən naxırın **kim**di buğası? (s.303)

- Sən **kimi** seçirsən, sən **kimi**, xalqım?! (s.307)

- Qarabağı **kim** almışdı, kim satdı (s.311)

- Bu davanın **kimə** qaldı cavabı? (s.311)

- **Kim**lər yedi bu millətin başını? (s.311)

- **Kim** uyudu bəy tərifi xumarda?

Varımızı **kim** uduzur qumarda?

Kimin qanı qarışıqdı damarda? (s.312)

- Bu cıdırı bu qara **kim** bürüyüb?

Burda **kim**in yanan qəlbi kiryib? (s.316)

- **Kimi** gözləyirsən, ay atam oğlu (s.323)

- **Kim**dən incimisən, axı, de görək,

Kim belə ucaldıb ahı, de görək. (s.328)

- **Kim** aşiq olası qara qaşıma?! (s.330)

- **Kim** söndürüb, neçin sönüb

unutacaq? (s.337)

- Baharda kim sərər gülləri döşə (s.209)

- Sevgisiz mən **kiməm**,

Mən **kimim**,heç **kim...** (s.244)

- Alın yazısını soruşaq **kimdən** (s.268)

- Mən **kiməm** nə yazam, hardadı Cünun ? (s.277)

- Gəlsin iki sevişən-görək **kimdi** yenilən (s.295)

- Gör **kimlər** dünyanı dördəlli tutub. (s.322)

- Ben **kimi** asmışım dar ağacından? (s.343)

- Sübutsuz inanan **kimdi**, eh, dinə (s.343)

- De **kimdən** soruşum qəm ləpələnən

Uşaq gözlərimin dərini **kimdən**? (s.346)

- O **kimdi** payızda danar yazını (s.348)

- Günah nədir, **kim** salıb

Bu ağır günə bizi? (s.350)

- Nə zaman, **kim** göndərib

Yerə sürgünə bizi? (s.350)

- Möhlət bitib, vaxt qurtarıb,

O **kimdir** qıyya çəkir. (s.352)

- **Kim** bilir, nə zaman, harda görüşdü (s.368)

- **Kimin** ucbatından ağartdım saçı

Baxtımdı, saçımın ağı deyil ki?! (s.409)

- Vüsalla hicranın yolu bir qarış,

Kimin xeyrinədir görən bu yarış?! (s.409)

- Gözümün işığı **kim**dən küsürsən,

Gördüğün Məmmətdir, yağı deyil ki?! (s.409)

- Dönüb bax,sağında, solunda **kim** var

Kim idin, kimlərlə bir sıradasan? (s.419)

- Kül basmış közləri **kim**di közərdən? (s.422)

- Seçilən bəndədi, seçən Allahdı

Sən **kimi** seçirsən sən **kimi** xalqım?! (s.423)

- ...**Kim** xəbər verəcək dünən ki sudan,

Dünən ki arzudan **kim** xəbər mənə? (s.426)

- ...Bu sevgini **kim** verib

göydə Günəşə, Aya,

yerdə qırxlar pirinə? (s.432)

- ...Kölgəsiz qalıb peşim,

Kim var, **kimə** gənəşim.. (s.438)

- **Kim**in üzünə tərپənərdi,

kimə oxşayardı dünyaya gələn körpə? (s.444)

- Bu ömür

İnanan **kim**

Neçin gedirəm dedi (s.448)

- **Kimi** aldadırsan

Bu millət

Bəs xalqın taleyi necolsun, dədə (s.452)

- On beş yaşın şeiri

O **kim** idi... (s.454)

1.4.9. neçin

Türkiye Türkçesinde neden, niçin olarak kullanılan soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde neçin şeklinde kullanılmaktadır. Bu çalışmada ele alınan şiirlerde nəçin ile kurulan retorik sorular 15 yerde geçmektedir:

- **Neçin** qürbətə gəldim? (s.97)
- Dünyaya gəldim **niçin** (s.137)
- **-Neçin** birdən saraldın,
söylə, yaşıl çəmənim? (s.172)
- **-Neçin** qaraldın, bulud,
mənim bəyaz çətirim? (s.172)
- **Neçin** bəs ahı sevirsən? (s.233)
- **Neçin** bu eşqə düşdüm günün batan çağında (s.255)
- Ömür qısalırkən **neçin** uzatdın? (s.277)
- **Neçin** axı balıq başdan ilənir? (s.311)
- Göylər **neçin** inildəyib tökülmür.(s.312)
- **Neçin** yurdun adı Qarabağ oldu? (s.336)
- Kim söndürüb, **neçin** sönüb
unutacaq? (s.337)
- Səbəbi nə oldu tökülən qanın,
Neçin yurdun adı Qarabağ oldu? (s.336)
- **Neçin** ərşə çıxıb yuxum, (s.352)
- Bu ömür
İnən kim
Neçin gedirəm dedi (s.448)
- **Neçin**
Sevilmək öyrədirsən

Sevdim duyğularını

Məni cavanlığa qaytaran gözəl (s.452)

1.4.10. nədən

Türkiye Türkçesinde kullanılan neden soru ifadesi Azərbaycan Türkçesinde nədən şeklinde kullanılmaktadır. İncelenen şiirlerde 11 yerde rastlanılmıştır.

- Onu sevmək var ikən kimdən, **nədən** gormuram,

Hər kəsin qəlbindəki sevgi Tanrıdı bəlkə? (s.8)

- Bilə-bilə hər şeyin həsrətdə itdiyini

Bəs **nədən** tora düşdün? (s.33)

- **Nədən** dodaqlarda soyuyur adın (s.41)

- **Nədən** dəyərini dəyişmir altın,

Bir şeylər yanıqdı bu ənənədə... (s.42)

- **Nədən** yer üzünün ən gözəl gülü,

Gedib bataqlığa kök atır, nədən? (s.262)

- Gecələr narahat yatmağın **nədən**,

Sübhəcən yuxunu qatmağın nədən (s.293)

- Otaqda kimsə yoxsa **nədən** solğun üzündə

Kölgələr tərənirdi.. (s.297)

- **Nədən** Araz arzularım çin olmaz (s.317)

- Min ildi açılmır eynimiz **nədən** (s.333)

- **Nədən** yazım, necə yazım (s.359)

- Sən **nədən** bilirsən hansı xeyirdi (s.397)

1.4.11. neredə

Türkiye Türkçesinde nere olarak kullanılan soru Azərbaycan Türkçesinde neredə şeklinde kullanılmaktadır. Çok rastlanılmayan bu soru ifadesine yalnızca bir şiirde rastlanılmıştır.

- Varmı vərən bir soraq

Nerdəyəm mən, nerdəyəm? (s.7)

1.4.12. necə

Türkiye Türkçesinde soru belirteci olarak kullanılan nasıl Azerbaycan Türkçesinde necə şəklində istifadə olunur. İncəlenən şiirlərdə 23 yerdə rastlanılmışdır.

- Her gün yer altı qından

Ayrılib çıxmaq **necə?** (s.22)

- Özün öz qabığından

Sıyrılib çıxmaq **necə?** (s.22)

- Bu **necə** qismət imiş

Bu **necə** vədə gəldim. (s.97)

- Bu **necə** tənhalıq Allah,amandı,

Göydən “adam adam iyisi gəlir.” (s.127)

- Səndən əvvəl **necəydim?** (s.147)

- Tanrım, bu **necə** qədər,

Tanrım, bu **necə** yazı? (s.196)

- Qönçədəki gülün yolu

necə, necə gözlənirsə,

Dilbilməz körpənin dili

necə, necə sözlənirsə,

Yolunu gözlədiyim (s.219)

- Bu çiçək qönçədən, bu qəlb gümandan,

İlahi, mən **necə** çıxım zamandan (s.241)

- Çıxıb yumurtadan quş **necə** gedər,

İnsanın başından huş **necə** gedər,

Bir görən oldumu qış **necə** gedər,

Çıxıb gedəcəyəm günün birində. (s.275)

- Çiçəklər içində **necə** çiçəksə;

Əlini uzatsan, geri çəkilsən (s.287)

- Fərqi yox hayana baxsan,

Hər tərəf “bəlkə” içində.

De **necə** yaşayacaqsan

Bir ömrü ləkə içində?.. (s.292))

- **Necə** bölündük (s.293)

- Üstünə ələnən bu daş səninsə

İlahi, bəs **necə** dözürsən bu millət. (s.302)

- Bu mənim əlimdir, o sənə cibim

Bəs xalqın taleyi necə olsun, dədə?! (s.303)

- Başının altında balınc necədir? (s.313)

- Bağlı könülləri **necə** açarlar. (s.339)

- Duydum **necə** səslənir

Adım Tanrı dilində.. (s.214)

- Nədən yazım, **necə** yazım (s.359)

- Qərribə bir sual oyanır məndə:

Görəsin böyüyəndə **necə**? (s.369)

- Bu necə ömürmüş, bu **necə** yolmuş?! (s.380)

- Yuxularda arzumun arxasınca qaçanda

Bir qızın dizi üstə yatdığım **necə** ilmiş. (s.412)

- sənə **necə** bənzədim,

xəbərin varını payız? (s.429)

- Kimi aldadırsan

Bu millət

Bəs xalqın taleyi **necolsun**, dədə (s.452)

1.4.13. nə

Türkiye Türkçesi ile aynı işlevde kullanılmaktadır. İncelenen şiirlerde retorik soru olarak çok sık kullanılan nə soru ifadesine 145 yerde rastlanılmaktadır.

- Nə işin vardı bulaqda? (s.79)

- Ah bilsəydim məzarım dünyanın harasıdır

Və bənim bu dünyada bilsəydim **nə** işim var? (s.8)

- Məni bu yerlərə səslİYƏN **nə**dir. (s.11)

- Nə biləydim yar sözündə yara var, (s.14)

- Sevməyə **nə** qaldı ki dünyada ondan qeyri, (s.8)

- O dünyadan **nə** verdilər götürdüm

Nəyi vardı bu dünyaya yetirdim. (s.15)

- Nə tez gördüm uzaqlığı yaxında?! (s.15)

- Sözdən qeyri **nə** gəlirdi əlimdən (s.15)

- Nə qalar varlıqdan yoxluğa? Bir heç (s.16)

- Ona **nə** ad yaraşır (s.30)

- ...Nə biləydin nəyi duydu (s.31)

- Vətən də eləcə xəyaldı burda,

Nə ad verəcəksən bu seçkinliyə? (s.43)

- Üz tutduğum bu **nə** yöndü,

Nə görmüşdüm geri döndü (s.49)

- Ay Vətən, **nə** tez unuttun

Bağrına badaş oğlunu.

Neylədi ki ucuz tutdun

Çıxardın çıxdaş oğlunu. (s.68)

Çıxdım, çıxdaşa döndüm,

- Nədir bunun çarəsi? (s.70)

- Arğacı, ərişi nə? (s.71)

- Nəyi ağ günə çıxıb? (s.72)

- O nədir yadından çıxıb

Yadına düşmək istəyən? (s.75)

- Nə işin vardı bulaqda? (s.79)

- Bu nəymiş alın yazında (s.80)

- İlahi, nə günə qalıbdı gör Hun?! (s.89)

- Qurbətdən daha nə deyim,

Daha nə yazım, ay bulud? (s.94)

- Nə səbir? Bu dünya səbir yerimi? (s.102)

- Nə niyyət? Bir niyyət etmərəm haşa

Aşımızı yeyən bu nə niyyətmiş? (s.106)

- Sevən könüllərin nəydi suçları? (s.108)

- Nə döşünə döyürsən.

Gözlərini qapayıb

Dünya yoxdur deyirsən. (s.306)

- Nə oldu: yaxşını pisdən seçmədin?!

Nə oldu: qızılı misdən seçmədin?!

Nə oldu: ayrını düzdən seçmədin?! (s.307)

- Səbəbi nə oldu tökülən qanın (s.336)

- Səni nəyə and verim (s.260)

- Bu Vətənin nəyi var azı-çoxu döyüşər (s.63)

- Nə qalır yerində solan çiçəyin,

Soluxan güllərin əvəzində **nə**? (s.112)

- Bu günə **nə** qaldı dünənki seldən-

Üç-beş selinti var çay qırağında. (s.112)

- Nəydim, **nə** günə düşdüm (s.124)

- **Neyi** çox gördün mənə? (s.125)

- Bu dünya dağıldı getdi

Yerdə **nə** qaldı görəsən?

Suları soğuldu getdi

Kürdə **nə** qaldı görəsən? (s.138)

- Sirdə **nə** qaldı görəsən? (s.138)

Dərdə **nə** qaldı görəsən? (s.138)

- Yerdə **nə** qaldı görəsən? (s.138)

- Niyə daşdı daş **nə** bilsin? (s.143)

- Bu ayaq niyə ayaqdı,

Niyə başdı baş **nə** bilsin? (s.143)

- Bəlkə deyəsiniz bəs həyat nədir? (s.169)

- Sırrını öyrənsəm **nə** idi dərdim. (s.173)

- **Nə** işin var yuxumda? (s.176)

- Dildə dəməyə **nə** var,

Çəvrəndə pusu yoxsa.

Gülüm, ölməyə **nə** var,

Ölüm qorxusu yoxsa. (s.178)

- Unutdun adın **nə** idi? (s.185)

- Bu açılan **nə** sirdi,

Bu gəlinən **nə** sondu? (s.195)

• İlahi, **nə** çıxdı mənim içimdən? (s.209)

• Ömür **nə**, hayatın manası nədir (s.211)

• Lap yüzü aşardım, **nədir** ki, doxsan. (s.216)

• Buluddan sıyrılan günəş, odundan

Ayrılan atəş, **nə** bilim **nə** kimi arxayın. (s.217)

• **-nə** almısan, **nə** gətirmisən deyə... (s.217)

• Tanrım!

Verdiyini **nə**, aldığına nədir? (s.222)

• Bu dünyanın nişanı qəm,

O dünyanın nişanı **nə**? (s.230)

• Nəydi görən bu hədiyyə (s.230)

• Rüzgarların şahı sınımaz telimdə.

Düşən yarpaq **nə** arıyır ölümdə? (s.231)

• Eləysə nəsen, şəhər (ŞƏHƏR)

• Köksündən çıxmayıb **nəyləsin** ürək?. (s.240)

• Fərqi **nə**, bədənim qütbətdə yatsın (s.244)

• Çölündə **nəyi** var silib saf eylər. (s.245)

• **Nə** verək əllərin tel yaddaşına (s.247)

• Nəyini sevirəm bilmirəm,

Özündən gözəldi şeirlərin? (s.249)

• **Nə** bilim fikrində itirdiyini **nə**,

Üzümdə, gözümdə gəzdiyini **nədir**? (s.251)

• **Nə** varsa keçmişin ayaq səsinə

Üzünü bozardar saçında ahın. (s.262)

• Ürəyim də köksüm altda

Ləpədi, nədi?

Bu dənizə can atımın

Səbəbi nədir? (s.270)

- Tarixi nə? (s.270)

- Nədir çəkən bu dənizə,

Məni, bilmirəm.

Ona nə var, o sevilir

Mən sevilmirəm. (s.272)

- Bəs axşam nə olsun, bu qərib axşam (s.273)

- Mən kiməm nə yazam, hardadı Cünun ? (s.277)

- Səpildisə... göyərən

Toxumun nə günahı?

Yatıb səni gördüsə

Yuxumun nə günahı?

Nə günahı varımın,

Yoxumun nə günahı? (s.282)

- Nə demək dayanıb əli qaşında,

Baharı gözləmək əlli yaşında.?!

Təsəlli yaşında, mənzil başında

Təzədən ilhama gəlmək nə demək?! (s.288)

- Bu çətin zamana verib acıqlar

Ardınca boylanıb gülmək nə demək?! (s.288)

- Bu qoca sevdanı, o cavan eşqi

Qatıb qarışdırıb bölmək nə demək?! (s.288)

- Həsərət limanında günləri saymaq

Yolunda uzanıb ölmək nə demək?! (s.288)

- Dermanı səndəymiş dəli olmağın

Məni sevdiyini bilmək **nə** demək?! (s.288)

- İsinməmiş alovuna, közünə,

Nə tez belə xor göründüm gözünə?! (s.289)

- O nədir tufan qoparan

Yay gecəsinin tinində? (s.290)

- Kimin **nə** günahı vardı

O dolu yağdı, doymadı. (s.291)

- Qazan dibi yalamayıb

Bəs bu yağın **nə** doludu? (s.291)

- Yoxsa, **nə**yimə gərək pozulmuş bir surəti? (s.295)

- Bu **nə** belə təmasdı, bu **nə** belə hənirti (s.297)

- Bu qulaq **nə** qədər yalan yiyəcək? (s.299)

- İçdiyin toyuğun içtiyi faldı,

O sənin, bu sənin, yerdə **nə** qaldı?! (s.303)

- Görməyə **nə** var ki, xalqın gözü var (s.303)

- Cibi ümidinin **nə** dəlik oldu?! (s.304)

- Yas içində bu **nə** toydu-busatdı?

Biz **nə** bilək, bilənlərdən soruşun. (s.311)

- **Nə** qədər üzmək olar

ilhamın məhəlli sularında,-

Nə qədər baxmaq olar iki yana. (s.315)

- Oyan, qalx **nə** belə qara batmısan (s.322)

- Nədir anaların dilində muraz (s.325)

- Əlinin boş vaxtı **nə** yazıb yazan?! (s.329)

- Addı, mükafatdı, zaddı, **nə** bilim? (s.332)
- **Nə** edək, bir elin günahı varsa (s.334)
- **Nə** deyir qolları bağlanan imkan (s.336)
- **Nə** deyir daş əlin yazdığı fərman (s.336)
- Nalələr **nəyinə** gərəkdi, Tanrım? (s.336)
- Bu **nə** cəza, bu **nə** günah (s.336)
- Bir də ki, mənə **nə** bundan

Bir zaman adın vardısı.

Alıb dilimin ucundan

Zaman onu apardısı? (s.185)

- **Nəyi** var qədər in əlinə peşkəş (s.192)
- Məndən məni çıxıb **nə** qalıb qalıq (s.211)
- **Nəyinə** gərəkdi Daşdəmir adı (s.236)
- **Nə** deyim adına mən bu qismətin

Bir gözəl sevmişdim gənclik ilində, (s.267)

- Gördüm əcəl məndən qabağa düşmüş,

Tanrım, aman Tanrım, bu **nə** görüşmüş... (s.269)

- Mən kiməm **nə** yazam, hardadı Cünun ? (s.277)
- Yoxsa, **nəyinə** gərək pozulmuş bir surəti? (s.295)
- Əsrin ovsununa yatıb Araz da.

Dünyanın işini **nə** bilmək olar (s.320)

- **Nə** günə qoydular torpağı, daşı (s.330)
- Bir dəfə dünyaya gələn **nə** bilir (s.335)
- Səbəbi **nə** oldu tökülən qanın (s.336)
- Bu **nə** görüm, **nə** görəcək (s.337)

• Bir deyən olmayıb sevlmək **nə**dir (s.339)

• Diyərsən **nə** zaman, harda görüşək (s.339)

• Kərəmə **nə**yləyər qarlı gədəklər (s.341)

• Yatma o vəzifə xumarlığında-

Nə verib gəlişin obaya, elə? (s.342)

• Bir xalqın əslidir, bir sözün kökü,

Eşit, gör **nə** deyir şahid Qəbələ. (s.345)

• **Nə** zaman bahtımıza

Ay doğdu, gün yeridi (s.350)

• Günah **nə**dir, kim salıb

Bu ağır günə bizi? (s.350)

• **Nə** zaman, kim göndərib

Yerə sürgünə bizi? (s.350)

• Günah **nə**dir, kim salıb

Bu ağır günə bizi? (s.350)

• De görüm nəyindir bu dünya sənin (s.355)

• Keçdiyin yolları **nə** tez unuttun? (s.362)

• Monqol çöllərindən **nə** deyir Mətə? (s.363)

• Bahar ömrün həsədi,

Nə əski, **nə** təzədi? (s.365)

• Ömür, bir də **nə** imiş?! (s.366)

Kim bilir, **nə** zaman, harda görüşdü (s.368)

• Vaxtınız olanda sıxın bir məni,

bir görün **nə**yəm?! (s.375)

• Bəlkə də analar səhv eləyiblər

Verin, gəlinlərin **nə** günahı var? (s.379)

- Nəydi təbiətin hüsnündə qalan (s.386)

- Nə idi könlümdə gülüb-ağlayan?!

Dilim topuq çalıb, (s.393)

- Əlimi-qolumu **nə**ydi bağlayan?

Qorxuram baxtımı qozda sınayam (s.393)

- Apar məni payızlara,

Nəyləyirəm mən yazı? (s.407)

- Ömrüm-günüm, axı sənsiz

Nədir ömrün mənası?! (s.407)

- Nəyinə gərəkdir solan yanağım

Soluxan dodağım **nə**yinə gərək? (s.408)

- Bəs **nə** imiş o ömrün ilkin dəliqanlıqı,--

Ya atadan, anadan hazır məhəbbətiymiş?! (s.412)

- Nə idi varlığımı çulğalayan nə idi?!

O bu təmizliyiylə yer adamı deyildi (s.412)

- Arxamca uzanan bu **nə** fəğandı,

Bu **nə** göynərtidi, ay Musa Yaqub. (s.417)

- Nə üzlə qayıdaq de hansı kəndə

Gedən bir-birinin bəhsinə gedir. (s.420)

- Bahara **nə** var ki, bahar usanmaz

Göbələk gətirər bağlı qapılar. (s.420)

- Mən deyim, sən eşit **nə** var o kənddə

Orda uşaqlıdan qalma bir payız (s.421)

- ...Mən harda, **nə** zaman qorxu keçirdim,

Aça bilmədiyim o hansı sirdi? (s.426)

- Hayandan gəlirdi, **nə**ydi amacı

Biz xəbər tutmamış varıb getdi yaz. (s.428)

- ...Yarpaqla küləyin çıxardığı səs

mənə payız deyil, söylə **nə**dir bəs? (s.429)

- ...Gedirsən, de görüm **nə** aparırsan

yadında dünyadan bir şey qaldımı? (s.440)

- yoxsa **nə**yə açıldadı çiçəklər? (s.444)

- ...Məndən mənim xoşum gəlmir,

Sənin **nə** xoşun gələcək? (s.444)

- Sınaq

Ona **nə** ad yaraşır

O da getdi (s.446)

- Gəlmə, özümdə deyiləm

Dua

Buna ilham **nə**yləsin (s.449)

- Nəyinə gərək

O hansı nurani qocaydı (s.455)

1.4.14. mI

mI soru ifadesi Türkiye Türkçesi ile aynı olarak kullanılmaktadır. İncelenen şiirlerde retorik soru olarak çok sık kullanılan mI soru ifadesine 153 yerde rastlanılmıştır.

- Yuvanı **sumu** basdı

Gəlib yuxuma girdin? (s.22)

- Canında can qalmadı

var**mı** candan yananın? (s.57)

- O ovçu, dərt sürəkçi...

Var**mı** bir ümud yeri? (s.8)

- Başından yüksələn duman**ımı**, çən**imi**?

Könül ocağının odundan çıxıb.

Bu qürbət deyilən sən istəyən**imi** (s.12)

- Batan günəş yatan baxtın qövsü**mü**?! (s.15)

- Vaxtı soruşdun**mu** özünü deyər. (s.16)

- Məhəmməd edəcə**kmi**

bir gün şanslı Məmmədi? (s.18)

- Boşanmağa ümid var**ımı**,

Kədərə kəbin olanda.

Vətəndə dost tapılarm**ı**

Qürbət zərrəbin olanda.. (s.28)

- Boynuna götürə**rmi** görən bu suçu qürbət, (s.32)

- Dərd ortağın ölüb**mü**, hanı suç ortaqları? (s.33)

- Var**ımı** səni duyan səs? (s.36)

- Dəniz**imi** olub bu yer,

Əmanət**imi** səndə? (s.36)

- Xoşunam**ı** seçir qürbəti qərib,

Boşunam**ı** yağır Allahın qarı (s.41)

- Vətən**imi** istədi, vaxt**ımı** dışlayır? (s.45)

- Qədər**imi** dəyirsən, bəlkə də qədər...? (s.43)

- Doğmam**ı**, ögəymi Eğəylə Xəzər,

Var**ımı** bir cavabın bu suala su? (s.44)

- Qədər**imi** dəyirsən, bəlkə də qədər...? (s.44)

- Doğmam**ı**, ögəy**imi** Eğəylə Xəzər,

Var**ımı** bir cavabın bu suala su? (s.44)

- İzini azdırdı**mı**

yolunu tutduqların (s.48)

- Canında can qalmadı

var**mı** candan yananın? (s.57)

- Həqiqət-qarşidan gələn yalan**mı** (s.65)

- Hər yetəni bəy**mı** sandın,

Yadı bizdən yey**mı** sandın,

Məmmədi ögey**mı** sandın,

Dünənki qardaş oğlunu? (s.68)

- Bilinmir gəzdiyi ətək**mı**, əl**mı** (s.76)

- Öyrəndin**mı** nəydi səhvin? (s.79)

- Bu Tanrı dağları laldı**mı**, Orhun (s.87)

- Könül, ölən günün**mü**-

Gəlib qürbətə düşdün?! (s.92)

- Bir cavabsız sual**mı**san? (s.93)

- Nə ağzına su al**mı**san? (s.93)

- Sənin də əvvəlin sum**u**?

Haçan var etdin yoxum**u**?

Bəlkə yuxumsan, yuxum**u** (s.93)

- Dünyada qalım dərd**mı**?

Bilməmişkən ölüm nədi

Çəkdiyin ölüm dərd**mı**? (s.95)

- Gəldin**mı** od, su, torpaq,

Öldün**mü** ölüm-həsrət. (s.97)

- Bu dərdin dibi sudam**ı**,

Dalğa-dalğa, damar-damar. (s.98)

- Nə səbir? Bu dünya səbir yerimi?

Yazın əvvəlinə açılan çiçək,

Solub nişan verər qəbir yerimi... (s.102)

- Ölümümü doydurar gözü acları?.. (s.102)

- Qışmı, baharmı? (s.106)

- Gəlib çıxardıqmı bu uzaq yaşa,

Başımızı qatan əbədiyyətmiş. (s.106)

- Həyatın anlamı əsirmi sirdə (s.109)

- Ömrün dərd əlindən varmı boş anı (s.109)

- Dünyaya gəlməkdə varmıdı səhvim (s.109)

- Çiçəkmi quruyan alma qaxında? (s.112)

- Budağa dönürmü ağacın barı? (s.113)

- Vətən həsrətimi çəkir geriye,

Yoxsa, o dünyadan o ipdi çəkir?! (s.114)

- Biz atdıq, özgəsi yiyəmi çıxdı?

Su olub torpağa hopdu qurtardı,

Yağlı əppək olub göyəmi çıxdı?.. (s.115)

- Nə fərqi Məmmədmi, ya İmayılmi (s.115)

- Gözə görünənmi gözə görünməz (s.116)

- Üzünə pərdəmi çəkdin dünyanı

Ya elə çiyninə ağır yük düşüb?! (s.117)

- Qoy baxaq əlinin duzumu yoxdu? (s.118)

- Bu Vətən qalacaq çoxmu bu gündə

Çuvalda paslandı bu nizə axı?! (s.119)

- Söysən, alarmı eyinə? (s.139)
- Gördünmü tələ-belədi. (s.139)
- Təkcə ilanmı soyulan? (s.145)
- Boşunamı kül olur köz? (s.146)
- Ora da qış gəlirmi? (s.148)
- Əlini üzünə tut-

Gözündən yaş gəlirmi? (s.148)

- Qapını döyən külək

Əlləri boş gəlirmi? (s.148)

- Görən bir şey qalırımı

Vaxtın xatirəsində. (s.154)

- Min əvvəlin gözlədiyi bir axırımı?

Dağ baxırımı qayasından düşən daşa,

Yanağından axan yaşa göz baxırımı? (s.165)

- Bədənmı deyirsən? Neyləsin bədən,

Sabahkı cavanmı dünənki uşaq? (s.168)

- Axşama bir axşamı var

Ya günün günortası mı?

Lop-lopa ələnən qar

Qağayı yumurtası mı? (s.170)

- -Səni duymaqdan özgə,

bir işim varmı mənim? (s.172)

- -Yağdımı günlü yağış,

Doğdumu göy qurşağı? (s.172)

- Varmı var olan, Allah,

Ya elə yox qədim**mi**?

-Sən səndən xəbərsiz

yoxdan var etmədim**mi**? (s.172)

- Az**mi** bəxti gətirən (s.175)

- Bir zəminin sabahı

Gizl**imi** bir toxumda (s.176)

- Bu yarpaq torpaqdı**mi**,

Bu torpaq yarpaqdı**mi**

Bu imiş**mi** yaşamaq? (s.177))

- Yerm**mi** alır nəfəsini,

Qarşına buxarm**mi** çıxan?

Gün döyür, torpaq isinir,

Toxumdan baharm**mi** çıxan? (s.179)

- Dinərsən**mi** sussam bulaq (s.183)

- Buludun yxusu

toprağa düşən

yağış**mi**, qardı. (s.193)

- Üçüncü gözü**mmü** var,

Oxuyam bəmbəyazı... (s.196)

- Eşitdin**mi** o səsi

Ölümün səsi mənəm. (s.197)

- Gözü**mü** bağlayan əl

Bəxtimi yazan əl**mi**?

Qədərimi yazan əl

Qəbrimi qazan əl**mi**? (s.198)

- Ver ölüb diriləni

Görüm asan**mi** ölüm.

Axırda tapdım səni

Tapmacasan**mi**, ölüm? (s.198)

- Duam**mi** narahat suların səsi

Aya, Günəşəmi boğaz çəkilir? (s.203)

- Köksümə səpilən toxum**mu** ürək,

Ömrüm qocalığın əkin yerim**mi**?

Vağam arzularım-solan baharım

Saralan zəminin yekun yerim**mi**? (s.209)

- Dünənki toxum**mu** bu günkü ağac

İlahi, nə çıxdı mənim içimdən? (s.209)

- Yol düzə çıxmaz**mi** yoxuşdan sonra?

Bitib cücərməz**mi** yağışdan sonra (s.215)

- Belə**mi** gələrlər,ay köpək oğlu?! (s.216)

- -Bunun nəyi atadır,

ata belə**mi** olur deyə?! (s.217)

- Gücün olacaq**mi** söylə

Daşı da gülə döndərən

Ən azı baharın gücü?

Çayları selə döndərən

qarın gücü? (s.219)

- Sən**misən** qonşunun etdiyi qargış,-

Qış?! (s.220)

- Bu gözəlliyə gözləri ac,

ümidləri dərbədən,

arzuları yalavac

mən**mi**yəm? (s.222)

- Göylər götürər**mi** bu felakəti? (s.223)

- Əzab**mi**, qəm**mi**? (s.225)

- İtik toxum göyərər**mi** hər şumda? (s.231)

- Çiçəyi bala döndü

Dadı var**mi** damaqda? (s.234)

- Fikirli-fikirli yol gedən kişi,

Ələ**mi** qarışb sabahlarına,

Kədər**mi** dolaşb ayaqlarına? (s.236)

- Məndən bir şey qaldı**mi** qanında, iliyində? (s.237)

- Çatdı**mi**? İrəli qalar geridə. (s.245)

- Bu qoca ömrümü cavan yaşına

Calasaq olar**mi** bu calaq indi? (s.247)

- Nəfəsin**mi** közərir

yazdığın kağızın o tərəfində? (s.249)

- Yuxunu qaçıran duyğuyam, hissəm,

Yox olub gedər**mi** səni sevən de? (s.252)

- Qürbət**mi**, qismət**mi** araya düşən,

Düşüb eşqimizi fəs edib demə. (s.264)

- Dənizdi**mi**, sahillərə

Can atan dəniz? (s.270)

- Yerlə**mi**, göylə**mi** gedim bilməyim (s.273)

- Bir görən oldum**u** qış necə gedər (s.275)

- Mümkün**mü** balığın gülməsi torda? (s.276)

- Ay kimi batırdın**mi**,

Günəş kimi bəxtinə

Doğurdun**mu**- bilmədim; (282)

- Keçmişdən,

Gələcəkdən

Çağırdın**mi**-bilmədim... (s.282)

- Bezdən kəfən olur**mu**, ölsəm kəfən yerinə (s.286)

- Bu ulu sevdanı yasaq**mi** yaymaq

Yoxsa süd gölünə üz tutdu qaymaq?! (s.288)

- Doğru söz olub**mu** dilində yəni.

Bədənin əvvəlki vərdişindədir (s.293)

- Dişlərin arasına sıxsan da sən dilini,

Gizləyə bilə**rmisən** məndən bədən dilini? (s.297)

- Birdi**mi**, bəşt**mi** talayıb çapan?

Bu dərdi çəkə**rm**i tərəzi, qapan (s.303)

- Düşmənlərdə qaldı**mi** qan davası? (s.311)

- Gedən torpaq qayıdarm**ı** sözünən (s.312)

- Yoxsa mənə söz deməyə gəl**misən**?

Ya borcunu istəməyə gəl**misən**?- (s.316)

- Söhbət**mi** tükənmiş, sözm**ü** qurtarmış (s.326)

- Sebr kasaları dolur bir ucdan,

Tutub ”böyüklərin” gözünü qan**mi**?! (s.326)

- Görm**ürsən**, dünyanı xata gözləyir (s.327)

- Var ola bilirm**ı** varlı varından (s.328)

- Kəmfürsət baxtımın qulağı karm**ı**? (s.332)

- Var edə bildik**mi** biz o yoxları. (s.336)

- Unutdun**mu** Allah, Allah?! (s.338)
- Dinərsən**mi** sussam bulaq (s.183)
- Mümkün**mü** balığın gülməsi torda? (s.276)
- Var ola bilirm**i** varlı varından (s.328)
- Torpağın bağı da od tutub yanır,
Var edə bildik**mi** biz o yoxları. (s.336)
- Bu yerlər göylərin kəsik dilim**i**?! (s.343)
- Küssüm**mü** bələyi odla bələnən
Yaxın taleyimdən, yad taleyimdən?! (s.346)
- Bu gecəni yata bilsəm,
Arzum başa çatarm**i**?
Qulağına bir söz desəm,
Ürəyinə yatarm**i**? (s.352)
- Baxtın yetim balasıyam,
Bu gecə də yetim**mi**?
Desə qalaq, qalasıyam,
Desə gidaq, gedim**mi**? (s.352)
- Varm**i** məni xəbər alan,
Xəbər verən sorguma? (s.353)
- Yuxu**umu**, yağmur suyu**umu**,
Torpağa dəyib qayıdır. (s.358)
- Gür sular qumsalda itib batarm**i**? (s.363)
- Varisi olmağa gücün çatarm**i**
Dərisi soyulan bir həqiqətə? (s.363)
- Başd**ımı**, daşd**ımı** bərkün içində,

Şeytan dolaşdı**mı** irqin içində? (s.364)

- Sənsiz təbiət də susub elə bil,

Donub qalmışım**mı** mən öz yerimdə?! (s.376)

- Ötən durnalar**mı** göyün ovsunu,

Xəyal ərşə çəkər göz yuxusunu. (s.384)

- Dərədə gurlayıb, dağa səs salan

Payızın əlvirdə naləsiyd**imi**?! (s.386)

- Günəşin saralan şöləsiyd**imi**?! (s.386)

- Cavab ver quruyan hər ağaca sən,

Varm**ı** bir cavabın bu yerə-yurda? (s.387)

- Vaxtsız enməyin**mi**, ucalmağın**mı**,

Cavan qalmağın**mı**, qocalmağın**mı**? (s.397)

- Bu mənəm, a kəndim,

tanımadın**mı**?! (s.399)

- Məni tanımayır təzə cavanlar,

Özüm**mü** çıxmışım yaddan,

adım **mı**?! (s.399)

- Sənin qucağında arzuladığım,

Günlərdən qayıdıb gəlmişəm sənə,

Bu mənəm, ay kəndim, tanımadın**mı**?! (s.399)

- Dağların başına düşən qard**ımı**,

Dumandan xəbərsiz, çəndən xəbərsiz?! (s.400)

- Sinəmi göynədən intizard**ımı**

Qəlbimdən xəbərsiz, məndən xəbərsiz. (s.400)

- Möcizə**mi** qoşa narın dəyməsi?

Qoy Vaqifin xətirinə dəyməsin. (s.404)

• Zəng etsəm, bir ümid varmı zəngə də,

Eləmi yerdəsən sənə əl yetə? (s.416)

• Tanrı duasına gözü acdımi

Yal-yamac quruyur, ay Musa Yaqub.

Tək elə quruyan qarağacdımi? (s.417)

• Gözəllik tükənir, tükənməsinmi,

Gözəl yox, çirkin də gözəl arayır. (s.419)

• Ömürmi, kömrmi fərqi yox yanan,

Dərd çıxır evlərin baclarından! (s.420)

• Bu dərdə dözərmi bir dev oğlu dev

Üzə dirənəndə bəd ehtiyaclar. (s.421)

• Ömrümüz güdaza gedən hesabmi

Görüş ayrılıqdan gələn cavabmi

Bu gizli görüşlər əsən-savabmi (s.422)

• Elə mən özüm də dəniz kimiyəm...

Unutmaq olarmı, haçan unutdum (s.425)

• ...Qışa qalan qarğalar

qayaların qaşına qoz toxumu əkdimi?

Boy dumanı keçdimi

Təzəcə diş çıxaran otların, çiçəklərin

Qulağından çəkdimi?

Torpağın yazı gəldi

Görəsən ömrün yazı

Bir də gələcəkdimi? (s.427)

• sənə necə bənzədim,

xəbərin varnmı payız? (s.429)

- Yalquzaq**mı** deyirsən

İçimdə yalquzaq mən.. (s.431)

- Bir ümid var idi, o daki söndü.

-Başqa ocaq varmı?

-Başqa ocaq yox. (s.437)

- ...Qarşıdan əl edir yaşın yetmişi,

Bu hansı yetmişdi yad**mı**, tanış**mı**? (s.439)

- ...Gedirsən, de görüm nə aparırsan

yadında dünyadan bir şey qaldı**mı**? (s.440)

- ...Sözlərin görəsən xəbəri varmı

necə şirin olur dilində sənin,

Geydiyin paltarların xəbəri varmı

necə gözəl olur əynində sənin... (s.443)

- Görən bir şey qalı**r**mı

vaxtın xatirəsində

Yelkənim açıq ölümə

Dünya (s.449)

- Qəm yemə

Məni

Gəlir**mi**

Nar çiçəyi (s.451)

1.4.15. niyə

Türkiye Türkçesinde niye olarak kullanılan soru ifadesi Azerbaycan Türkçesinde de aynı şekilde kullanılmaktadır. İncelenen şiirlerde bu soru ifadesine 11 yerde rastlanılmıştır.

- Görən **niyə** qul olur

insan aldığı ada (s.18)

- Bu da dona qalan qış:

-**Niyə** cavab vermirsən,

Ayə, ay adı batmış... (s.35)

- Ömrümüz çürüyən ömr oldu **niyə**,

Tanrıdan bu sayaq əmr oldu **niyə**?

Yolların bu sayaq yomruldu **niyə**? (s.62)

- **Niyə** belə qaralmısan (s.93)

- **Niyə** gəldi gedər oldu,

Olmamışdan betər oldu (s.136)

- Tanrım, gündüz varikən,

niyə verdin gecəni? (s.172)

- **Niyə** yazılanlar kəsə yazılıb (s.268)

- Gör **niyə** nağıllar uydurub atan, (s.322)

- **Niyə** bir ananın evladı insan

Daha bir-birinin dilini qanmır? (s.326)

- Gəlsin, ümid əkib dərd bitirənlər

Zoğ kimi göyərdi bu giley **niyə**? (s.416)

- Bəlkə, daş altında qalıbdı əlin

Bəs **niyə** çəkilib durmusan yanda? (s.419)

1.4.16. Soru İfadesi Olmadan Kurulan Retorik Sorular {Ø}

Yazı dilində və ya konuşma dilində kimi zaman anlamı kuvvetlendirme veya cevaba gerek duyulmayan durumlarda soru ifadeleri kullanılmayabilir. İncelenen şiirler doğrultusunda 28 yerde rastlanılmıştır.

- Qurbət eldə qardaş kimi

Qulluğunda durduğum bədən? (s.58)

- Ya üçüncü Məmmədə

tarixdə yer qalmadı? (s.19)

- Zamandan zamanlara

bəlkə eyni xətt gəlir?

Dünyaya vaxtaşırı

eyni Məhəmməd gəlir?.. (s.19)

- Bəlkə itirdiyin qazandığındı,

Bəlkə qazandığın itirdiklərin? (s.38)

- Qədər məni mənimlə yüz yol dəyişik salıb,-

Buna ilham neyləsin?! (s.77)

- Açıb oxuyasıydı

Alnımdakı yazını? (s.97)

- Yoxuşa dirənər yol uzaq başı

Alın yazısından çıxıb gəlir yas? (s.106)

- Getdiyin irəli bəlkə geriymiş? (s.113)

- Yəni yağmur olub geriye dönməz,

Günün güzgülündə buxarlanan qar?... (s.116)

- Birdə ki, hamının dilinə düşmək

Hamının könlünə düşmək deyil ki?! (s.118)

- Ya elə axtarış lövhələrindən

Bozaran sifətlər sənə bənzəyir? (s.118)

- Ya xəstə cəmiyyət artıq şey kimi

Səni varlığından kənara atıb?! (s.118)

- Yoxsa bu duyulan Sahib zamandı,

Yoxsa yer üzünün yiyəsi gəlir? (s.127)

- Bu yatan bayaq oyaqdı.

Bu an, bu andı, bayaqdı? (s.143)

- -Ürəyindən keçmədi

sənə yağış gətirim? (s.172)

- Bəlkə gözü qapalı

Aça bildim sirrimi? (s.190)

- Sabah gözümüzdən tökülən

Gecə gördüğümüz yuxulardan

qalan

qırıntılardı? (s.193)

- ...Günəş**mi** qanad çaldı,

Bəxtin**mi** doğuşuydu? (s.195)

- Mənə yol göstərməyə

Göndərdin dərdi bəlkə? (s.198)

- Bəlkə özümə baxa-baxa

mən səni sevmişdim? (s.221)

- Tanrım!

Yoxsa məni

indi də

ölməyə öyrədirsən?! (s.222)

- Balsan, bəlasan? (s.284)

- Tale qismətimiz belədi yoxsa?

Əslimiz, kökümüz külədi yoxsa?

Bu da bir növbəti tələdi yoxsa? (s.307)

- Dava bitdi? İndi də can davası (s.311)

- Bu nağıl, əfsanə yoxsa hədərmiş?! (s.329)

- O Teymur dediyim, Yavuz dediyim...

De görüm, de görüm sən Türk deyilsən? (s.362)

- Qarabağ, Qaradağ, Kərkük deyilsən?

Sən Türk deyilsən? (s.363)

- Əsrikdə əsriklik qalmadı Musa,

Yoxsa, Buynuzun da buynuzu düşdü?! (s.420)

1.5. KİŞİLƏŞTİRME VE KONUŞTURMA

1.5.1. Konuşturma

Konuşturma, konuşma özelliği olmayan canlı ve cansız varlıkların konuşturulmasıdır. Şiirlerde çok sık karşılaşılmayan ancak bazı durumlarda anlamı kuvvetlendirmek amacıyla kullanılan konuşurma sanatına 7 yerde rastlanılmıştır.

Unutduğun Yerdəyəm adlı şiirin aşağıdaki mısralarında bahar, yay, payız, qış mevsimleri insan gibi konuşturulmuştur.

- -Bahar, hardan gəlirsən?
- Haqqı bulduğum yerdən.
- Yay, hayandan gəlirsən?
- Bara dolduğum yerdən.
- Payız, hardan gəlirsən?
- Xəzan olduğum yerdən.
- Qış hayandan gəlirsən?
- Unutulduğum yerdən. (s.7)

Orhun adlı şiirin aşağıdaki mısralarında Orhun Yazıtları insan gibi konuşturulmuştur.

- Yoxsa sıyrılmısan, Orhunum oxdan,
- Ya günəş nurunda gümüş tiyəsən.
- Səni axtırdım, mən səni çoxdan
- Sən də gəlişimi duydun deyəsən. (s.87)

Orhun adlı şiirin aşağıdaki mısralarında şair kendi düşüncelerini *Orhun Yazıtları* konuşuyormuş gibi aktarmıştır.

- Demə bura hara, oğul, sən hara,

Düşüb yaddaşımın izinə gəldim. (s.88)

Neçin Gedirəm Dedi adlı şiirin aşağıdaki mısralarında kuş insan gibi konuşturulmuşdur.

- Durmadı yuvada quş

Çırpındı havada quş

Uçub gedirəm dedi. (s.137)

Buna İlham Neyləsin adlı şiirin aşağıdaki mısralarında bu zamanın zahiri gel gel diyerek konuşturulmuşdur.

- Bu zamanın qulağı yalanlardan sırğalı.

Zahiri gəl-gəl deyir, batini qasırgalı. (s.77)

Neçin Gedirəm Dedi adlı şiirin aşağıdaki mısralarında dumanın keçib gedirəm diyerek konuşturulmuşdur.

- Dumana köç dedilər,

Sonunu seç dedilər.

Canından keç dedilər

Keçib gedirəm dedi. (s.137)

Görən Bir Şey Qalır mı Vaxtın Xatirəsində.. adlı şiirin aşağıdaki mısralarında zamanı konuşturarak intak yapmıştır.

- Ya sabah, ya günorta,

Ya da ki, gecə yarı

Deyir ki, zaman mənəm

Eşşək anqırtıları... (s.154)

1.5.2. Kişileştirme

Kişileştirme insan dışındaki canlı ve cansız varlıkların insana özgü özelliklerin bu varlıklara aktarılmasıdır. İncelenen şiirlerde sıklıkla kullanılan, anlamı kuvvetlendirmek amacıyla birçok cansız varlığı canlı gibi aktaran kişileştirme sanatına 180 yerde rastlanılmıştır.

Unudulmaq Növbəsi..... adlı şiirin aşağıdaki mısrasında vatanın insan gibi nefes aldığını belirtilmiştir:

- Aldığı nəfəs kimi Vətən məni unutdu (s.8)

Sınaq adlı şiirin aşağıdaki mısrasında görüşme yapılan şey kendi yansımasıdır:

- Kölgən ilə görüşmək! (s.25)

O adlı şiirin aşağıdaki mısralarında keder insana özgü olan evlenme ve boşanma kavramları ile kişileştirilmiştir:

- Boşanmağa ümid varmı,
Kədərə kəbin olanda. (s.28)

O adlı şiirin aşağıdaki mısralarında gördüğü yerleri tutup bırakan insan gibi tasavvur edilmiştir:

- Gördüyü yerlər yad olar,
Nə yapışır, nə əl çəkir. (s.28)

O adlı şiirin aşağıdaki mısralarında trenin insan gibi anlatabileceğinden bahsederek kişileştirilmiştir:

- Yolsuzluğun yolunu
Yəqin sizə anladar,
Mənzlə yetişməmiş,
Rəlsindən çıxan qatar... (s.29)

Ona Nə Ad Yaraşır adlı şiirin aşağıdaki mısralarında ümit için kullanılan boynu bükük deyimini daha çok üzgün, zavallı, kimsesi olmayan insanlar için kullanılır. Ancak burada bu deyim ümit için kullanılmıştır:

- Günə əylən başı

Boynu bükük bir ümid. (s.30)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında yanık besteler insana benzetilmiştir:

- Gözyaşına göz açan yanık bəstələr də var. (s.32)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında ömür başı kesilen insana benzetilmiştir:

- Bağrı yanık bir gündə başı kəsilən ömrün (s.32)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında şair mısrayı yaralı bir insana benzəterek kişileşirmə yapmışdır:

- Üç-beş yaralı misra, vəya söz qırıntısı (s.32)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında gurbət boynu olan insana benzetilərkə kişileşirmə yapılmışdır:

- Boynuna götürərmə görə bu suçu qürbət (s.32)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında ağzı yanmaq deyimi daha çox insanların başına gələn kötü durumlardan sonra kullanılır. Ancak burada dünya için kullanılmışdır:

- Ağzı yanmış dünyanın ağzının dadı Məmməd. (s.33)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında umut yalancı birinə benzetilərkə kişileşirmə yapılmışdır:

- Hər yalancı umudun zaman imiş bir udum (s.33)

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında hasrət çəkmək insana özgü bir durumdur. Ancak burada mevsimler aracılığıyla zamanın hasrət çəkdiyi dila getirilmişdir:

- Zaman yazın üzünə payızı həsrət çəkər. (s.34)

Hələ Bir Kimsənin Yoxdu Xəbəri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kurnazlıq və zülüm terimləri insana aittir. Burada ise uyku və gurbət için kullanılmışdır:

- Qərrib gecələrin yxusu sərvaxt ,

Qürbət gündüzlərə zülüm dolandır. (s.11)

İlahi Bir Ziddiyət adlı şiirin aşağıdakı mısralarında heyecan duygusu beşeri bir varlığa aittir. Burada öldürülən və kanı akan şey ümitleridir:

- Payız meşəsində qış həyəcanı.

Orda öldürülən ümidlərimin

Hər axşam sulara tökülür qanı (s.37)

İlahi Bir Ziddiyət adlı şiirin aşağıdakı mısrasında öpmək canlılara ait bir özellikdir. Burada isə bu özellik günəşə verilmişdir:

- Öpər gözəlliğin Tanrısı bir şam. (s.37)

İlahi Bir Ziddiyət adlı şiirin aşağıdakı mısrasında gönülsüz olmaq insana ait bir deyimdir. Burada isə anlam ışığa yüklenmişdir:

- Qurbətdə işıq da könülsüz yanır (s.37)

İlahi Bir Ziddiyət adlı şiirin aşağıdakı mısrasında istek və arzu duymaq canlılara ait bir özellikdir. Burada isə bu özellik akşam vaktinə verilmişdir:

- Qurbətdə həvəsdən tez düşür ahşam (s.37)

İlahi Bir Ziddiyət adlı şiirin aşağıdakı mısrasında koşmaq eylemi canlılara ait bir özellikdir. Burada isə bu özellik suya verilmişdir:

- Sular ayrılığa qoşan axındı (s.38)

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında istemek eylemi canlıya ait bir özellikdir. Ancak burada ağaca və güləyə verilmişdir:

- Gülləyə çevrilmək istəmir qurşun

Ağac, dar ağacı olmaq istəmir. (s.41)

Gözdən Çıxarılan... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında ömür çocuk gibi görülmüşdür:

- Ömrün uşaqlığı vətəndi bəlkə (s.42)

Boğazdan Keçən Gəmilər... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında zamanın dışlamasından bahsetdiklərik kişiləşirmə yapılmışdır:

- Vətənmə istədi, vaxtmı dışlayır? (s.43)

Boğazdan Keçən Gəmilər... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kaderin cazibəsi diyərek kişiləştirme yapılmışdır:

- Çıxsan, çıxammazsan cazibəsindən,

Qədər in saldığı görünməz iz var... (s.43)

Boğazdan Keçən Gəmilər... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında denizlərin üvey mi ya da öz mü olduğunu və aynı zamanda bu soruyu suya soraraq kişiləştirme yapılmışdır:

- Doğmamı, ögəymi Eğəylə Xəzər

Varmı bir cavabın bu suala su? (s.44)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirin aşağıdakı mısrasında akan bir nehri ölüme yalnız göndərək kişiləştirme yapılmışdır:

- Dənizdə ölməyə çaylar tək gedər. (s.45)

Yalguzaq Gerçəklik adlı şiirin aşağıdakı mısrasında talih kişiləştirilərek dizginləri elində tutmaq istemişdir:

- Taleyin yüyəni çəkdi başımı. (s.45)

Adaşım, Bu Tarix Təkrar Olundu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında uyumak eylemini süt için kullənarak kişiləştirme yapılmışdır:

- Sütü uyudurlar üyüşmək üçün. (s.51)

İtən İtmirdi Ancaq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında günəşin eli diyərek kişiləştirme yapılmışdır:

- Mən dünyaya gələli günəş məni gəzirdi,

Qaranlıq dahmamıza əli yetmirdi ancaq. (s.53)

Hər Sözü'n Doğrusu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında ötmək eylemi ilə mevsimləri kuş gibi canlandırılmışdır:

- Ümidsiz-ümidsiz ötür fəsillər (s.66)

Hər Sözü'n Doğrusu adlı şiirin aşağıdakı mısrasında gölgesinin bedenden ayrıldığını və gəzdiğini dīle getirərek kişiləştirme yapılmışdır:

- Məndən ayrılmağa gün gəzir kölgəm (s.66)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında ülkenin doğu tarafını boynu bükük bir şekilde el sallayan insan gibi ele alınmıştır:

- Arxanca əl edən boynu bükük Şərq! (s.76)

Oğuz Hələ Yuxudadır... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında aldatmaq, kandırmak anlamında kullandığı canlı bir varlığa ait olan durumlar buluta yüklənmişdir:

- Sonra yer, göyü aldadar,

Göy yeri daş-qalaq edər.. (s.79)

Orhun adlı şiirin aşağıdakı mısrasında Zaman yürüyən bir canlı gibi kişiləştirilmişdir.

- Zaman atlı bilmir, piyada bilmir (s.87)

Səndə Var Olmaq Üçün... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kucağını aç diyerek vatanını kişiləştirilmişdir.

- Qucağını aç, Vətən,

Yox olub gələcəyəm,

Səndə var olmaq üçün... (s.92)

Ay Bulud adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bulutlardan dökülen yağışı ağlama olaraq aktaran şair burada kişiləştirme yapmışdır:

- Nolar, mən ölüm, sən ağla

Mən qulaq asım, ay bulud. (s.93)

Ay Bulud adlı şiirin aşağıdakı mısralarında mevsimlər canlı bir varlık olarak göstərilmişdir:

- Yənə qarşıdan qış gəlir.

Payız əlləri boş gəlir.

Sən oxu, mənə xoş gəlir

Yağmur duası, ay bulud. (s.94)

Qəbir Yeri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında mevsimlərin vücutta bıraktığı etki insan gibi anlatılmışdır:

- Gizlənib içimdə köks ötürər qış,

Hardasa haqqımda yaz qeybət qırar. (s.103)

Bura Haradı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında keder ev sahibi gibi görüldürək kişiləştirilmişdir:

- Yoxsa bizdən əvvəl ev yiyəsiymiş,

Bizi içimizdən böyüdən kədr... (s.106)

Bura Haradı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ölümle görüşməyə gitməsi ilə kişiləştirme yapılmışdır:

- Sıyrılib, axşamdan sabaha çıxıb

Ölümlə görüşə gedərəm hər gün.. (s.106)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında zamanın eli diyerek kişiləştirme yapılmışdır:

- Zamanın əlində ömür yumağı (s.109)

Göbək Bağı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında vatan göbək bağıni kesən bir insan gibi anlatılmışdır:

- Dünya köbəyinin kəsildiği yer

Vətən köbəkkəsmə qardaşın oldu. (s.114)

Haşiyə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında sahib çıkmak durumu ilə dert canlı bir varlık gibi aktarılmışdır:

- Dərd mənə yiyə çıxdı. (s.123)

Dünya adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dünya yalancı bir insan gibi aktarılmışdır:

- Hamını aldadan dünya

İndi də mənə aldadır. (s.140)

Yerinə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kədr, talih tahta oturan bir insan gibi kişiləştirilmişdir:

- Fələk oturub taxtında

Bizi qoyub gic yerinə. (s.141)

Gedir adlı şiirin aşağıdakı mısrasında günah çiğ süt içən bir insan gibi aktarılmıştır:

- Günah çiy süd əməndədi... (s.142)

Nə Bilsin adlı şiirin aşağıdakı mısrasında firsət bir kuş gibi gösterilmiştir:

- Qaçan fürsətə quş demə (s.143)

Gəlirmi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında rüzgar elleri ilə kapıyı çalan bir insana benzetilerek kişileştirilmiştir:

- Qapını döyən külək

Əlləri boş gəlirmi? (s.148)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısrasında Ağac bir insana benzetilerek kişileştirilmiştir:

- Ağaclar Tanrıya uzanan əldi. (s.149)

...Sisli Payız Gəcsinə Bənzəyir Halım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Kayalıklar bir insan gibi konuşturulmuştur:

- Hardasa dəniz var deyir

Qaranlığı iynə kimi

dələn qağayıların səsi (s.163)

Günəş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında güneşin aklı başından gider diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Günəş batar, gündüzün

ağlı başından gedir (s.166)

Günəş adlı şiirin aşağıdakı mısrasında güneşin batışı yatmaya gider gibi gösterilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Günəş gedər yatmağa (s.166)

İçimdə Qışlayan Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısrasında baharın nefesi diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Baharın nəfəsi üzümə dəydi (s.173)

İçimdə Qışlayan Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısrasında içində sıkışan derdi mutlu görerek kişileştirme yapılmıştır:

- İçimdə qışlayan dərd bəxtəvərdi... (s.173)

İçimdə Qışlayan Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısralarında baharın habercisi olan goncaların tomurcuqlarının kapısını çaldığını dile getirerek kişileştirme yapılmıştır:

- Qönçələr bahardan gələn xəbərdi,

Döyər pəncərəmi tumurcuqları. (s.173)

Zamanın Fikir Çağı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında coşan pınarların toprağa kış masalını sorması ilə bir kişileştirme yapılmıştır:

- Coşan bulaqlar danışır

Torpağa qış nağılını. (s.179)

Millət adlı şiirde şair milleti insan gibi göstererek kişileştirme yapmıştır. Şiirin tamamında milletin insan gibi davranışlar sergilediği görülüyor:

- (s.74)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısrasında doğu boynu bükük el sallayan birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Arxanca əl edən boynu bükük Şərq! (s.76)

Özündən Gedən Məmməkət.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında memleket (Azerbaycan) Batı Dünyasına çırpınan birisi gibi kişileştirilmiştir. Ayrıca kendinden geçen (bayılan) ve kendine gelen (ayılan) birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Ha çalış, ha vuruş özünə gəlmir,

Özündən gedən məmməkət.. (s.76)

Ağlar adlı şiirin aşağıdakı mısrasında Tanrının dumanının ağladığı belirtilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Təpədə Tanrının dumanı ağlar. (s.89)

Ağlar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında liman ağlayan bir insana benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Və...dəniz, içimdə itən beş dəniz

Gəmissi kəm olub, limanı ağlar. (s.89)

Adı Belli-Dardanel adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Dardanel'in gerçək bir insan boğazı gibi dünyanın tutulduğunda nefesi kesilir gibi anlatılmasıyla kişileşirmə yapılmışdır:

- Keçmişləri gələcəyə dartan əl!

Adı belli-Dardanel;-

Tutsan, nəfəsi kəsilər dünyanın.

Boğazından

su keçər,

gəmilər keçər, (s.91)

Səndə Var Olmaq Üçün... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında vatan kucağı olan birisine benzetilərkə kişileşirmə yapılmışdır:

- Qucağını aç, Vətən,

Yox olub gələcəyəm (s.92)

Ay Bulud adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yağmurun yağmasını bulutun ağlamasına benzetilərkə kişileşirmə yapılmışdır:

- Nolar, mən ölüm, sən ağla

Mən qulaq asım, ay bulud. (s.93)

Ay Bulud adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sonbaharı elləri boş gələn birisine benzetilərkə kişileşirmə yapılmışdır:

- Yenə qarşıdan qış gəlir.

Payız əlləri boş gəlir. (s.94)

Qəbir Yeri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında mezarın torpağı öpən insana ait bir özelliği kullanılarak kişileşirmə yapılmışdır:

- Məzar torpağını öpər hər payız

Pələş yarpağıyla göz ağacları... (s.102)

Qəbir Yeri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yazı (ilkbahar) gıybet yapan birinə benzetilərk kışileştirme yapılmışdır:

- Gizlənib içimdə köks ötürər qış,

Hardasa haqqımda yaz qeybət qırar. (s.103)

Bura Haradı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ölümle görüşməyə gidiyorum diyerek ölümü insan gibi kışileştirilmişdir:

- Sıyrılib, axşamdan sabaha çıxıb

Ölümlə görüşə gedərəm hər gün.. (s.106)

Bura Haradı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dağı, yüreğı, yüzü olan düşünceli bir insana benzetilərk kışileştirme yapılmışdır:

- Dumanlar içində düşüncəli dağ,

Vurup ürəyindən üzünə dərdi. (s.107)

Ömür... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında derdi şairle evlenen birisiymiş gibi gösterilərk kışileştirilmişdir:

- Nə mən boşanıram, nə o boşanır,

Mənə nigahlanan dərd yazıx oldu... (s.109)

Bu Dünya Ölümlə Görüş Yeridi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında limanı haberi olmayan insan gibi birinə benzəterek kışileştirme yapılmışdır:

- Bəlkə xəbəri yox yad limanların

Uzaq dənizlərdə bir gəmi batır. (s.113)

Sən İndi Hardasan, Məmməd İsmayıl adlı şiirin aşağıdakı mısralarında efirleri konuşan bin insana benzəterek kışileştirme yapılmışdır:

- Bu açıq ekranlar üzünə bağlı,

Efirlər adını çəkməyə qorxur. (s.118)

Haşiyə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında derdi şairin kendisine sahip çıkan bir insana benzəterek kışileştirme yapılmışdır:

- Gəldim, dünya yasında

Dərd mənə yiyə çıxdı. (s.123)

Neçin Gedirəm Dedi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dumanı insana benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Dumana köç dedilər,

Sonunu seç dedilər.

Canından keç dedilər

Keçib gedirəm dedi. (s.137)

Gəlirmi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında rüzgarı elləri ilə kapıyı çalan bir insana benzeterek kişileşirmə yapılmışdır:

- İki sinə, bir ürək,

Döyünür ürkək ürkək.

Qapını döyən külək

Əlləri boş gəlirmi? (s.148)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kuru kütüklerin insan gibi hevesə düşməsi ifadəsi ilə kişileşirmə yapılmışdır:

- Quru kütüklər də düşüb həvəsə-

Daşın da göyərmək həvəsi gəlir. (s.149)

Görən Bir Şey Qalır mı Vaxtın Xatirəsində.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında zamanın boyunu ölçməsinə görə insana davranaraq kişileşirmə yapılmışdır:

- Zaman boyunu ölçür

Xoruzların səsində. (s.154)

Yol Çəkəcək Gözlüyünün Gözləri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında torpağın ağzı açıq kalması ifadəsi ilə kişileşirmə yapılmışdır:

- Yol çəkəcək gözlüyünün gözləri,

Məzarından torpağın ağzı açıq qalacaq (s.158)

İşdi Qayıda Bilsən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında burada dünya neyi unutmuş və hatırlayıramıyır diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Göyləri bulud tutub

Sorğu-suala, bilmir.

Dünya nəyi unudub

Yadına sala bilmir. (s.159)

İşdi Qayıda Bilsən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında denizi düşünen birisine benzəterek kişileştirme yapılmışdır:

- Üşüm üşüm üşünür

Yağmur yağırsa-dəniz.

Yəqin səni düşünür,

Sənə baxırsa dəniz. (s.159)

Günəş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında gündüzün aqlının başından gitmesi ifadəsi ilə kişileştirme yapılmışdır:

- Günəş batır, gündüzün

ağlı başından gedir,

Köhnə yerin yadına

təzə bir axşam düşür. (s.166)

Günəş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında karanlıqların görüşməsi ifadəsi ilə kişileştirme yapılmışdır:

- Əzabın işığında

qaranlıqlar görüşür. (s.166)

Günəş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında günəşin yatmaya gitməsi ilə kişileştirme yapılmışdır:

- Şam sönər, arxasınca

Günəş gedər yatmağa (s.166)

Günəş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yeryüzünün aqlının başına gəlməsi ifadəsi ilə kişileştirme yapılmışdır:

- Gün doğar, yer üzünün

Ağlı başına gələr... (s.166)

Sirr adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sabahı gözü olan birisine benzəterek kişiləştirme yapılmışdır:

- Sübhün gözü yanında

Açılmağa tələsir. (s.171)

İçimdə Qışlayan Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bahar nefəsi olan birisine benzətilərək kişiləştirme yapılmışdır:

- Baharın nəfəsi üzümə dəydi (s.173)

İçimdə Qışlayan Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dert mutlu olan birisine benzətilərək kişiləştirme yapılmışdır:

- İçimdə qışlayan dərd bəxtəvərdi... (s.173)

İçimdə Qışlayan Dərd adlı şiirin aşağıdakı mısralarında baharın habercisi olan goncaların tomurcuqlarının kapısını çaldığını dile getirərək kişiləştirme yapılmışdır:

- Qönçələr bahardan gələn xəbərdi,

Döyər pəncərəmi tumurcuqları. (s.173)

Allah Amanında... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bahtlı eli olan birisine benzətilərək kişiləştirme yapılmışdır:

- Baxdın görünməz əli. (s.174)

Zamanın Fikir Çağı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında coşan pınarların toprağa kış masalını anlatması ilə bir kişiləştirme yapılmışdır:

- Yenə yola salıb qışı,

Qılıncdan ayırıb qını

Coşan bulaqlar danışır (s.179)

Zamanın Fikir Çağı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kartalın düşünməsi ifadəsi ilə kişiləştirme yapılmışdır:

- Dağ adına dağ qartalı

Səmada fikirdi süzür... (s.180)

Ağac adlı şiirin aşağıdaki mısralarında Ağacı duyan birisi gibi kişileştirilmiştir:

- Yarpaqların yoxsa duyur,

Könlümdəki “bəlkə”ni? (s.184)

Ağac adlı şiirin aşağıdaki mısralarında tavuğu okuyan birisine benzetilerek kişileştirilmiştir:

- Dən gəzən toyuq oxuyur (s.184)

Ağac adlı şiirin aşağıdaki mısralarında ağaca seslenerek adını kendisine fısıldamasını isteyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Bəlkə tale acıxıbdı

O uzaq-puç ildə mənə.

Adım yadımdan çıxıbdı,

Adımı pıçıl da mənə. (s.184)

Ağac adlı şiirin aşağıdaki mısralarında bıçak çektin diyerek ağacı kişileştirilmiştir:

- -Qazdın, sinəmə dağ çekdin,

Yazdın, adına ağladım.

Sən üstümə bıçaq çəkdin (s.184)

Ağac adlı şiirin aşağıdaki mısralarında unuttun diyerek ağaç kişileştirilmiştir:

- Unutdun adın nə idi?

Böyüdü, yaram sağaldı. (s.184)

Bənövşə Qoxusu... adlı şiirin aşağıdaki mısralarında baharın insan gibi göç etmesi ile kişileştirme yapılmıştır:

- Yox daha sən deyən yerlərə varmır.

Və.. əriyən qarlar, köçən baharlar (s.192)

Yuxudan Yayılan Su adlı şiirin aşağıdaki mısrasında bulutun uykusu diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Buludun yxusu (s.193)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında sonbahar mevsiminin nefesi diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Şaxta var payızın son nəfəsində... (s.200)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yağmurun pencereyi dövməsi ilə insana benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Beləcə axşamdan səhərə qədər

Döyər pəncərəni bayırda “tıp-tıp” (s.200)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yellərin dudağı yerde sürünür və toprak kapıyı açar diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Yellərin dodağı yerdə sürünər,

Torpaq qapı açar göz yaşlarına. (s.200)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında dağın kemiği diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Dağın sümüyünə bir hava düşər, (s.201)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısrasında kıvılcım uyanır diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Qıvılcım oyanar çaxmaq daşında. (s.201)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında baharın yazla kavuşduğu zaman olan yazın başına, baharın sevdası diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Suda sınıxıbdı narın kölgəsi

Baharın sevdası yayın başında. (s.201)

Burda Mən Qəribəm Günəş Də Qərib... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kendisiyle birlikte güneşi de garip görerek kişileştirme yapılmıştır:

- Çıxıb gədəcəyik hər ikimiz də,

Burda mən qəribəm, Günəş də qərib... (s.202)

Özünə Çəkilir Dəniz Suları... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ay nefes alır və gün nefes çeker diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Dəniz qabarırsa Ay nəfəs alır,

Dəniz çəkilirsə Gün nəfəs çəkir. (s.203)

Özünə Çəkilir Dəniz Suları... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında günəşin kızıl saçları diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Uzanar günəşin qızıl saçları,

Enib dərələrdə gümüş əridər. (s.203)

Quşlar Xəbər Verməz Mənə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kuşların haber vermesi diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Daha yazın gəlişini

Quşlar xəbər verməz mənə. (s.205)

Quşlar Xəbər Verməz Mənə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında goncaları dudağı olan birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Dodağında sirr saxlıyar

Qönçələr açıb söyləməz (s.205)

Cığır adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ağac eli olan yaprağı da dili olan birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır.

- Quruyan ağacım əl aç göylərə

Yarpaq dillərinlə Allaha yalvar: (s.206)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yaşlılığın makam gözlüyormuş diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Hələ bir yaşımdan, on bir yaşımdan

İçimdə qocalıq gizlənib mənəm.

Məqam gözləyirmiş üzə çıxmağa. (s.209)

Qocalıq Bu İmiş Demək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ömrü zamanın ninnisiyle uyumuş diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Ömür bir içimlik su imiş demək,

Vaxtın laylasına uyumuş demək,

Gocalıq bu imiş, bu imiş demək! (s.211)

Bu Dərədən Bir Çay Keçir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sular bayılır gider diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Bir çay axır dərədən;

Sular bayılıb gedir (s.212)

Tütək Olub Gəm Çalır adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ilhamın sahibini tanımaması ilə kişileştirme yapılmıştır:

- İlham tükənib gedir

Tanımr yiyəsini. (s.213)

Bir Söz ... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sözün gönülden dile gelmesinden korktuğu dile getirilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Bir söz ki, dodağımdan

dilimə gəlməyə qorxur.

Tapmacadır tap,

bulmacadır-bul! (s.219)

Yaş Altmışa Dayandı adlı şiirin aşağıdakı mısrasında zamanı zalim gibi görerek kişileştirme yapılmıştır:

- Zalım zaman cıdır açdı yaşında (s.231)

Bir Cənazə Yol Gedir... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sonbaharı yol yorgunu, narı ise dudağı çatlayan birisine benzeterek kişileştirme yapılmıştır:

- Yaşlılığı göz kəsən

bağın girəcəyində.

...Yol yorğunu-son bahar,-

dodağı çatlayan nar (s.235)

Sən Mənə Bu Qışı Tərcümə Elə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında kader ilə bahis oynadığını söyleyerek kişileştirme yapılmıştır:

- Ay Məmməd, fələknən mərc eləmişdik, (s.239)

Şeir Yazılmaz Elə adlı şiirin aşağıdakı mısrasında söz benim ağamdır diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Söz mənim ağamdı, mən sözün qulu. (s.240)

Siz Gedin... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında toprağın canı diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Ömür əvəzinə içsin qanımlı,

Torpağın canında acıq qalması. (s.244)

Siz Gedin... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bulutların göz yaşları diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Siz gedin, bu gecə mənimlə qalsın,

Qalsın buludları göz yaşlarıyla. (s.244)

Ya Da Bildiyindən Çox Bilir Qadın adlı şiirin aşağıdakı mısralarında demir özgür bir insan gibi kişiləştirilmişdir:

- Bəlkə azadlığın dadını demir,

Maqnit sahəsindən çıxanda bilər... (s.246)

Səni adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sis, tohum və günü həsrət çəkən insan gibi göstərilərək kişiləştirilmişdir:

- Örpəyin olmağa çən həsrət çəkər.

Çiçəyin olmağa dən həsrət çəkər. (s.250)

Bu Vaxt Darlığında adlı şiirin aşağıdakı mısralarında karanlıq gecələrin suya girməsi ilə insana benzətilərək kişiləşirmə yapılmışdır:

- Zülmət gecələri dalıb sulara

Batan gəmiləri gəzərlər belə. (s.251)

Bu Vaxt Darlığında adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ağaclar çaresiz diyerek kişiləşirmə yapılmışdır:

- Əllərin toxunan daş da mülayim

Görüşə tələsən ağaclar naçar. (s.251)

Bu Vaxt Darlığında adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ölümün yol kesmesi insana benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Qoyma ansız ölüm yolunu kəsə

Məni o amansız zamandan qoru. (s.252)

Sevdim Duyğularını adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sevgilinin saçlarının və ellerinin konuşması ilə kişileşirmə yapılmışdır:

- Tellərin danışdı-telini,

Əlləri danışdı-əlini, (s.260)

Eşq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında aşkın boyun bükmesi və sevginin sırdaşının dert olması ilə kişileşirmə yapılmışdır:

- Eşqin yaranışdan boynu bükülü,

Sevginin sırdaşı dərdi köhnədən. (s.262)

Sevgi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında anılar ağlayan bir insana benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Yaxşısı budur ki, susum. Danışsam

Gedib gözlərində xatirəm ağlar... (s.265)

Bir Də Səni Sevsəm, Sənə Sevilşəm... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yaşlılığına sahib çıxanın zaman olduğunu söyleyərək kişileşirmə yapılmışdır:

- Qış yerə çəkilən, yaz çəməndədir.

İxtiyar çağına vaxt sahib çıxar (s.268)

Bir Də Səni Sevsəm, Sənə Sevilşəm... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında adının dudağında öldüğünü söyleyərək kişileşirmə yapılmışdır:

- Özüm ürəyinə dəfn olmuşam,

Adım dodağının ucunda ölür. (s.268)

Məni Gör Nə Günə Qoydu Saçların adlı şiirin aşağıdakı mısralarında saç kişileşirmə apararaq ah eden insan kimi göstərilmişdir:

- Ahı yerdə qalmaz uzun saçlının

Məni gör nə günə qoydu saçların. (s.277)

Başından Bağlanan Qayıq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kayığı bir insana benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Qayıq sahilə ölü,

Dənizlərdə diridi. (s.281)

Neçin adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kədr məhkuma benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Qədər- mənim günahım

Yatır sənə suçunda; (s.283)

Naz Çiçəyi adlı şiirin aşağıdakı mısralarında gəncə, günəşlə və ayla görüşür diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Bağlı qönçəsində sən yaşamaqda,

Göz açıb günəşlə, ayla görüşər. (s.287)

Unut Məni adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ölümü və fəleği nişan alan və nişanlayan diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Ölüm çoxdan nişan alıb özünə,

Fələk çoxdan eləyibdir ad məni. (s.289)

Dolu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bulutların qəlbi diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Bulutların qəlbi dolu

“Hava qurşun kimi ağır”... (s.292)

Ya Da Ki Heç Birindən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bəxtin rüzgarının qapı qapı dolaşması ilə kişileşirmə yapılmışdır:

- Bəxtin Bakı küləyi

Qapı-qapı dolaşır. (s.295)

Bədən Dili adlı şiirin aşağıdakı mısralarında əlin və saçların söyləyəcək diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Ya əlin söyləyəcək, ya saçların deyəcək,

Sevgi dərəsindəki yamacların deyəcək. (s.297)

Bədən Dili adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Ay perde asan birisine benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Yalanına kimsə yox, pəncərənin gözündən

Pərdə asan Ay gülər.. (s.297)

Bədən Dili adlı şiirin aşağıdakı mısralarında karanlıq köşələrdə uyuklayan bir insana benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Hələ küncdə-bucaqda mürgülüyən qaranlıq

Aralığa çıxmağa yer gəzən nigaranlıq... (s.297)

Bəs Xalqın Taleyi Necolsun, Dədə?! adlı şiirin aşağıdakı mısralarında heykellere insan gibi yalancı diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Yalancı bütlərin bayramı gəldi.

Ağıldan kütlərin bayramı gəldi. (s.304)

Ağacdələn, Döy Qapımı adlı şiirin aşağıdakı mısralarında zaman bahse giren birisine benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Avand işim nəhsə düşüb deyəsən,

Vaxt mənimlə bəhsə düşüb deyəsən. (s.317)

Savalanda Yatan İgid adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Aras Nehri bir askere benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- İkiyə bölünmüş qındı bu torpaq,

Araz qılıncını sıyr qınından. (s.322)

Ay Baba Dərviş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında günəşin sesi diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Yamanlıq yer alıb, yer bəd əməldə,

Göydə də Günəşin boğulur səsi. (s.327)

Mən Şair Deyiləm.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ağacın dile gelmesi ifadesi ilə kişiləşirmə yapılmışdır:

- Bircə nəfəsindən gələn baharın,
O ağac dil açdı, bu daş gül açdı. (s.331)

Mən Şair Deyiləm.. adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Halep Meydanını yol gözleyen birisine benzetilərkə kişiləşirmə yapılmışdır:

- Yolumu gözləməz Hələb meydanı,-
Mən şair deyiləm, atam-qardaşım. (s.332)

Bu Qan Yerdə Qalan Deyil adlı şiirin aşağıdakı mısralarında toprağın bağıri diyerek kişiləşirmə yapılmışdır:

- Torpağın bağıri da od tutub yanır,
Var edə bildikmi biz o yoxları. (s.336)

Bu Qan Yerdə Qalan Deyil adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Azərbaycan'ın yaralı göğsü diyerek kişiləşirmə yapılmışdır:

- Qarabağ... Qarabağ... Azərbaycanın
Yaralı köksündə qara bağ oldu... (s.336)

Bu Qan Yerdə Qalan Deyil adlı şiirin aşağıdakı mısralarında mısralardan kan akması insana benzetilərkə kişiləşirmə yapılmışdır:

- Xalqımın köqsünə güllə dəyibdir,-
Qan axır şerimin mısralarından,-
qan, qan, qan! (s.337)

Six Məni adlı şiirin aşağıdakı mısralarında toprak parmağı olan birisine benzetilərkə kişiləşirmə yapılmışdır:

- Ürəyimdə bir nəğmənin
açılacaq səhəri.
Qara-qara barmağıyla
topraq sıxır tohumu, (s.351)

Uca Binaların Əhatəsində adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Mescidi bocalayan ve bunalan biri gibi göstərilərək kişiləşirmə yapılmışdır:

- Uca binaların əhatəsində

Darıxar, karıxar yeri dar mescid (s.336)

Sən Türk Dyilsən? adlı şiirin aşağıdakı mısralarında Aras və Kura Nəhirlərini kanlı gözyaşı döken birisinə bənzətilərək kişiləşirmə yapılmışdır:

- Çindən, İzmirəcən Arazlar, Kürlər

Arxanca göz dikib qan-yaş tökürlər (s.363)

Üstə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sazın kan ağlaması ilə kişiləşirmə yapılmışdır:

- Elə ki, qocaldın düşərsən dərdə,

Sazın qan ağlayar hey pərdə-pərdə. (s.367)

Ömür Su Kimidir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kışın və baharın koynunu diyərk kişiləşirmə yapılmışdır:

- Keçərik qoynundan qışın, baharın

Vaxt bizə də sə də irəliyə bax; (s.372)

Yaman Darıxmışam Səninçin, Ana adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dünya ninni istəyən bir çocuga bənzətilərək kişiləşirmə yapılmışdır:

- Səni bu həftələr, aylar istəyir.

Sağın tek ağaran çaylar istəyir.

Dünyanın özü də layla istəyir (s.377)

Ümitdən Asılan Qılınclar adlı şiirin aşağıdakı mısrasında çığır və yolu insana bənzətilərək kişiləşirmə yapılmışdır:

- Cığırlar ölmüşdü neçə həyətdə (s.378)

Bu Yolların Başında adlı şiirin aşağıdakı mısralarında duvarları və taşları gülən birisinə bənzətilərək kişiləşirmə yapılmışdır:

- Açaq qollarını xoş gələn qonağına,

Güləcək bir ananın divarları, daşları. (s.381)

Bu Yolların Başında adlı şiirin aşağıdakı mısrasında gecenin kulağı diyerek kişileştirme yapılmışdır:

- Bir sevinç qışqıracaq gecənin qulağına (s.381)

Bu Yolların Başında adlı şiirin aşağıdakı mısralarında pencereler kör birisine benzetilerek kişileştirme yapılmışdır:

- Bir qapı döyülmədi bu yolların başında,

“-Ey, kimsən?” deyilmədi.

Pəncərələr kör kimi tutdu olub keçəni. (s.381)

Bu Yolların Başında adlı şiirin aşağıdakı mısralarında gecenin kulağı diyerek kişileştirme yapılmışdır:

- Gülmədi bir binanın divarları, daşları.

Bir sevinc qışqırmadı gecənin qulağına (s.381)

Qərib Axşamlar adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kayalar uyuyur, dağlar düşüncəli diyerek kişileştirme yapılmışdır:

- Qayalar uyuyur dumanda, sisdə.

Dağlar düşüncəli, düşüb üzüstə. (s.384)

Payız Lövhələri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında təbiəti yorgun və uykulu göstərilərək kişileştirme yapılmışdır:

- Yel əsir, tərənir sarı bir dəniz,

Yorğun təbiətin yuxusu gəlir. (s.385)

Payız Lövhələri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bulutlar sonbaharın şiirini elbisesi sararan dağlara yazdı ifadəsiylə bulutlar şaire benzetilərək kişileştirme yapılmışdır:

- Buludlar payızın şəriyətini

Libası saralan dağlara yazdı.

Dəyişdi təbiət təbiətini

Düzlər soyuq oldu, dağlar ayazlı (s.385)

Payız Lövhələri adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sonbahar ve yer insana benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Yarpaqlar düşükcə öz budağından,
Ömür günlərini bir-bir sayırdı.
Qışın gəlişini sanki, bu zaman
Yerin qulağına pıçıldayırdı... (s.386)

İlk Ev-İlk Uçuş adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ağac yuxarıdan aşağıya bakan birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır.

- Tənək zoğlarında uzanıb bahar.
Sən əkən ağaclar səndən ucadır,
Sənə yuxarıdan aşağı baxar... (s.387)

Bahar Yağışları adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bulutların dili, bulakların ağzının olması, göklerin soru sorması deyip insana benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Dolan bulutların dili dualı,
Bulaqlar ağzına təzə su alır...
Göylərin yerlərə qəfil sualı (s.388)

Bahar Yağışları adlı şiirin aşağıdakı mısralarında nergis çiçəklərinin yarı uykulu çıxması ifadəsi ilə kişileştirme yapılmıştır:

- Üfüqdən baharın ilk günü çıxar.
Çıxar, qar deyilən kürkünü çıxar.
Qarşına nərgizlər mürgülü çıxar (s.388)

Bu Yaz İdi.... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kışı zirvelərə çəkən, eteğini toplayıp kentten kaçıran birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Bu yaz idi...
Gəlişindən xəbər tutmamış,
Novruz gülü qar altında çiçək açdı.

Gün vurduqca zirvələrə çəkilirdi qış,
Ətəyini dəstələyib kənddən qaçırdı (s.389)

Bu Yaz İdi.... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında baharın ayak sesi ifadəsi ilə insana benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Bu yaz idi...
- Gül bitirdi ayaq səsindən,
Xoşbəhtliyə qər q edirdi keçdiyi yeri. (s.390)

Axşamlar, Səhərlər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bulutların inadı diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Coşar buludların inadkarlığı,
Bulaqlar-dərədə-bahar çayları. (s.392)

Axşamlar, Səhərlər adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ağacların rüya görməsi, yaprakların sayıklaması ilə kişileşirmə yapılmışdır:

- Ağaclar qorxulu bir yuxu görər,
Yarpaqlar sübhəcən sayıqlayarlər. (s.392)

Ceviz Axtarardıq Payız Gələndə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sonbaharın hasret eli diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Yarpaqlar payızın həsrət əlləri,
Yarpaqlar-göylərin yerə minnəti (s.394)

Təsəlli adlı şiirin aşağıdakı mısralarında təbiətin sabrı diyerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Su içən tayuğa dönməyin qalar.
Yenə təbiətin səbri tükənməz (s.395)

Nəyinə Gərək adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sonbahar hasret çeken birisine benzetilerek kişileşirmə yapılmışdır:

- Qyma məhəbbətin cavan çağına,
Payız həsrət çəkər yaz yarpağına.(s.408)

Şair Musa Yaquba Cavab Məktubu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında toprak beni unuttu diyerek kişileştirme yapılmıştır:

- O dəniz qoynundan atdı qırağa,

Büsbütün unuttu o torpaq məni. (s.418)

Şair Musa Yaquba Cavab Məktubu adlı şiirin aşağıdakı mısralarında ağaclar babasız birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Allah ümidinə təpədə bir ev,

Yamacda sahipsiz, yetim ağaclar. (s.421)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bahar komşuya benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- Bəlkə od almağa gələn qonşudu,

Odunu almadan durub getdi yaz... (s.428)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında günəş gurbeti anlatan birisine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- ...Günəş üfüqlərdə batır,

qürbəti mənə anladır. (s.431)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında sabah keyfi olmayan insana benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- ...Gecələri soyuqdu,

Üfüqdə ay paraydı..

Səhərin kefi yoxdu

Bir az qanı qaraydı.. (s.439)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Mısralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında gündüz dudağı olan birine benzetilerek kişileştirme yapılmıştır:

- ...Gündüzlər dodaq tutar gecə öpüşlərinə.. (s.443)

1.6. MÜBALAĞA

Mübalığa bir olayın veya durumun gerçəkləşməsi zor olan hətta imkansız deniləbilecek seviyeye çıxarılaraq, abartılarak anlatılmasıdır. İncəlenen şiirlerde çox sık

görülme de anlamı kuvvetlendiri mek için kullanılan mübalağa sanatına 22 yerde rastlanılmıştır.

Nə Yaxşı Ki Vətən Var Yaddan Çıxdığın Yerdə adlı şiirin aşağıdaki mısralarında Nuh Nebi'den kalma diyerek çok eski olduğu abartılarak dile getirilmiştir:

- İçində Nuh Nəbidən qalma beş-on xatirə

Üç-beş yaralı misra, və ya söz qırıntısı (s.32)

...Ömür Bır Göz Qırpımı Vaxtdır adlı şiirin aşağıdaki mısrasında ömrü bir göz kırpması kadar kısa görülerek abartılmıştır:

- Ömür bir göz kırpımı vaxtdır (s.111)

Bilmirsən Hardayıq, Sabir Sarvanım? adlı şiirin aşağıdaki mısrasında toprak parçası qarış hesabı ile anlatarak abartılmıştır:

- Üç qarış toprağıq, beş arşın bezik. (s.120)

Kəllə adlı şiirin aşağıdaki mısralarında tarih zamansal olarak küçümşenmiştir:

- Bu qısır tarixin boyu bir arşın,

Qalib arasında bədənle başın. (s.132)

Burası Türkiyədir adlı şiirin aşağıdaki mısralarında bütün dünyanın gözünü diktiği yer diyerek mübalağa yapılmıştır:

- Gəcə-gündüz dünyanın

Gözünü tikdiyi yer. (s.85)

Burası Türkiyədir adlı şiirin aşağıdaki mısralarında yazsan da ömür boyu ve dünyanın göbeği diyerek mübalağa yapılmıştır:

- Yazsan da ömrün boyu

Bitməz dəftər, kitabla;

Dünyanın köbəyidir-

inanmırsan, hesabla. (s.86)

Troya Atına Bənzəyir İlham adlı şiirin aşağıdaki mısralarında kuş tüyünün gökyüzünün yedinci katına kadar gitmesi ifadesi ile abartma yapılmıştır:

- Uzanır yuvada quş lələkləri,

Yol çəkər göylərin yeddi qatına. (s.149)

...*Sisli Payız Gecsinə Bənzəyir Halım* adlı şiirin aşağıdakı mısralarında yüz kere diyerek abartma yapılmıştır:

- Sisli payız gecəsinə bənzəyir halım

qədərə əl açıram yüz kərə gündə. (s.163)

Mən Olaydım adlı şiirin aşağıdakı mısralarında uğruna ömürlük borca gireyim diyerek abartılmışdır:

- Mübarək üzünü bircə görəydim,

Uğruna ömürlük borca girəydim... (s.257)

Sevilmək Öyrədirsən adlı şiirin genelinde bir abartma söz konusudur:

- (s.259)

Sevdim Duyğularını adlı şiirin aşağıdakı mısrasında dünyanın en güzel kızı diyerek abartılmışdır:

- Dünyanın ən gözəl qızıydın (s.260)

Eşq adlı şiirin aşağıdakı mısralarında günün oturması ayın ise parçalanması ile abartma yapılmıştır:

- Kaşki yetməyəydi, yetdi hədəfə,

Özündə Gün çökdü, Ay parçalandı. (s.262)

Həsrətimi Çəkərsən... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında gözyaşlarıyla həsrət gölüne döner diyerek mübalağa yapılmıştır:

- Ovudarsan özünü özün göz yaşlarınla,

Dönər həsrət gölüne gözün göz yaşlarınla, (s.285)

Ya Da Ki Heç Birindən adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kıskançlığın seviyesi noktasında abartma yapılmıştır:

- Yaxalanan hərifdi üzündə göz izləri,

Üzün üzlər görübdü, sil üzündən izləri...(s.295)

Yalan adlı şiirin aşağıdakı mısralarında salkım söğütün meyve veriyor denilerek mübalağa yapılmıştır:

- Sən yalana heykəl qoyurdun,

Və bar verirdi salxım söyüdlər.. (s.296)

Sən Türk Deyilsən? adlı şiirin aşağıdakı mısralarında bin yıldır diyerek abartılmışdır:

- Millət yerişindən, boyundan bəlli,

Bulaq axışından, suyundan bəlli.

Min ildi Baburun atı yoldadı (s.362)

Bənzəyib adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kirpiklerini örgüye benzeterek mübalağa yapılmıştır:

- Kirpikləri yaranışdan hörgüdür,

Təbiətin təşbeihidir, görküdür. (s.383)

Gözəldir adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dokunduğun altına döner diyerek abartma yapılmıştır:

- Dönüb qızıl olar daşa toxunsan,-

Səni sayə salan tale gözəldir. (s.401)

Qoymayın Dünyanı Adiləşməyə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında dikenli sözlər diyerek abartılmışdır:

- Böyük məhəbbətin çəkin yükünü,

Araya tikanlı sözlər girməsin. (s.403)

Qoymayın Dünyanı Adiləşməyə adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kirpikləri sık ormanlara benzeterek abartılmışdır:

- Əriyər buzları məhəbbətin də

Tutaş kirpiklərin sıx ormanları (s.403)

O Kim İdi... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında kalbimin inatçı volkanları diyerek abartılmışdır:

- Çağrılmamış bir gonaq çıxdı yuxarı başa,

Söndürüldü qəlbimin inadkar vulkanları. (s.412)

Nəfəsini Dərməyən, Şeirə Üz Göstərməyən Misralar... adlı şiirin aşağıdakı mısralarında özlem abartılarak dile getirilmiştir:

- Həsərinlə vətən etdim qütbəti... (s.431)

1.7. TEZATLAR

Birbirine karışt olan iki ifadenin bir arada kullanılmasıdır. İncelenen şiirlerde sıklıkla kullanılan tezat sanatına 196 yerde rastlanılmıştır.

- Heç addırmaz hər **ağ** gündə **qara** var (s.14)

- **Çarə** səndə, çar-**naçara** çarə ver

Ölüm bizə çarə gəldi, sultanım... (s.14)

- Bu yollarda nə **buldum**, nə **itirdim**

Nə almışdım, nə satmağı başardım. (s.15)

- Nə tez gördüm **uzaqlığı yaxında?! (s.15)**

- Adlayıb **yoxluqdan varlığa** keçsəm... (s.17)

- **Unutmaq** da çətin, **xatırlamaq** da... (s.17)

- Günəş də **batıb çıxar**.

Axşam **batdığı** yeri səhər alladı **çıxar**. (s.20)

- **Görüşlə ayrılığın** tamını dadıb çıxar... (s.20)

- Və səndən soruşlar hər cür **xırdalıqları**,

Hər cür **ucalıqları** və səndən soruşsalar... (s.20)

- Bir yandan **ayrılmalar**, bir yandan **görüşmələr...** (s.21)

- Düşdünmü, **əzəl-axır**

ya bir yana çıxmalı (s.21)

- **Yaşamaq** sınaqdı,

ölüm ondan da

sınaq! (s.26)

- Her gün yer altı qından

Ayrılıb çıxmaq necə?

Özün öz qabığından

Sıyrılib çıxmaq necə? (s.22)

- **Yoxluq varlıq** arası (s.22)

- Aynadan sənə baxan **sənli** və **sənsiz** sənə (s.25)

- **Olum-ölüm-**

bir düşün (s.26)

- Getdiyin **həyat** yolu deyil, **ölüm** yoludu (s.26)

- **İrəli var, geri yox.** (s.29)

- Bir sir ki, nə **ahşam**, nə **sabah** bilər. (s.52)

- **Ömür-yaşanası** həftələr, aylar,

Ölüm-duyulası son xəbər olur. (s.52)

- Bir gün gözdən **çıxar** gözə **girənlər**. (s.52)

- **Yerdəyəm, göydəyəm**, bir Allah bilər. (s.52)

- Bir ömür- **axşamlı sabah** arası (s.10)

- Yox daha içimə bənzəməz çölüm,

Ömrün **ağ** günləri **qaradan** çıxar. (s.11)

- Tutmağa ümid yeri gəzmə-əl **var**, əmək **yox**,

Nə **irəli**, nə **geri- keçmiş var, gələcək yox.** (s.32)

- Bəlkə **itirdiyin qazandığındı**,

Bəlkə **qazandığın itirdiklərin?** (s.38)

- Gəlib məndə **kəşişir**

kəşişməyən sərhədlər (s.40)

- **Yer altı** da mən idim,
yer üzü də mən oldum. (s.40)
- **Çıxsan, çıxammazsan** cazibəsindən (s.43)
- **Doğmamı, ögəymi** Egəylə Xəzər (s.44)
- Bir əli **yetsə** də bir əli **yetməz**. (s.51)
- Bu Vətənin nəyi var **azı-çoxu** döyüşər
Dağı, daşı, torpağı, **varı, yoxu** döyüşər (s.63)
- Üz-üzə dayanıb **istiylə soyuq** (s.66)
- **Ağ** gününə **qara** saldın. (s.68)
- Günlərim **keçmişə** getdi,
Gördüm **gələcək** yasımı. (s.69)
- Varı başına bəla
Varın, yoxsul ölkəsi.. (s.72)
- Ürəyinin **qarası**
Üzünü **ağ** eləmir. (s.72)
- Günəş **çıxır** ya **çıxmır** (s.73)
- Xoş gördük özü **var**, sözü **yox** ölkə (s.76)
- **Gəcə-gündüz** dünyanın (s.85)
- Keçir **gündüz gecədən** (s.90)
- **Gələcəyin keçmişinin** (s.98)
- Yaz olar, yarpaqlar **yoxdan var** olar (s.102)
- Sıyrılıb, **axşamdan sabaha** çıxıb (s.106)
- **Olum** gətirəni **ölüm** itirər. (s.107)
- Üz-üzə **gecəylə gündüz**- güzgüdü (s.108)
- Üz-üzə dayanıb **olumla ölüm** (s.108)

• Yollarda gah **ölü**, gah **diri** olur. (s.114)

• Taleyi **xeyirlə şə**r dəyişməsi (s.115)

• Gələni **vara** gətirdi,

Gedəni **yoxa** ötürdü (s.124)

• ...Biri o birindən bir azca **sönük**,

biri o birindən bir azca **parlaq**.. (s.129)

• ...Bu savaş **yer** ilə **göy**ün savaşı (s.131)

• Bir az **yaza**, bir az **qışa** (s.136)

• **Ağlasın**, ya **gülsün** insan? (s.143)

• **Doğru** gəldim, **yanlış** gəldim (s.151)

• **axşam sabaha** qarışan,

düşüb torpağa qarışan (s.157)

• Sevənə **çirkindən** daha **gözəl** yox (s.150)

• Dilərim göylərdən hər **səhər**, **axşam** (s.150)

• **Yoxdan var** olmağı başara bildi (s.160)

• Bu **gecədən sabaha**

Qəmbərqulu çıxacaq... s.163)

• **Əvvəl axır** deyilənlər gəlir başa (s.165)

• Dünyanın **gecə-gündüz** (s.167)

• Günəş də **axşamı səhər** eylədi. (s.168)

• **Yoxluqdan varlığa** səfər eylədi... (s.168)

• Ögey qardaşdı **gündüz gecənin** (s.169)

• Bu **təzə** zamanda hər şey **köhnə**dir (s.169)

• Tanrım, **gündüz** varikən,

niyə verdin **gecəni**? (s.172)

- Nə **irəli**, nə **geri**. (s.175)
- Nə **artır**, nə **azalır** (s.176)
- Məşədə bir ağaç **olum**, **yaşayım** (s.186)
- Qatıp bir birinə **gündüz gecəni**.

Adamlar içində arayıb tapıb (s.186)

- Həyat sənin **gələcəyin**,
- Ölüm də **keçmişin** deyil. (s.187-188)
- Baxır ilgəyinə **qış** ilə **yazın** (s.191)

- Bəlkə də boylanır **uzaq** yollara
- Kim bilir bəlkə də **yaxına** baxır. (s.191)

- Beləcə **axşamdan səhərə** qədər (s.200)
- Dinləsən **danışan** dildi **sükutlar** (s.201)
- Bir hənirti gələr **öndən, arxadan** (s.201)
- Əvvəldən sonacan qalmaz ayaqda (s.203)

- Gəlmisən **var** olubdu,
- Getməsən yoxa** çıxar. (s.207)

- Əvvəli **şirindir**, sonrası **acı**,
- Axırda əvvəldən** nə düşər yada (s.211)

- **Gecələri** Ay, ulduz,
- Gündüzlər** Günəş düşür. (s.212)

- Məhabbət **var**, görüş **yox** (s.213)
- Görüşə bilmədik **keçmiş** zamanla,
- Gələcək** zamanla görüşək, oğlum. (s.216)

- **Yoxluqla varlığın** arasında (s.229)
- **Yazı** xoşdu, **qışı** boşdu mənimlə. (s.231)

- “**Varlı**”maşınların Allahı **yoxdu**. (s.236)
- Fələk gah **öndə**dir, gah **arxada**dır. (s.236)
- **Arxada** bir günlük çörək pulu **yox**,
Öndə müştərisiz qul bazarı **var**,- (s.236)
- **Yoxdan var** olmaqdı, şeir yazılmaz. (s.240)
- Bilirəm hər şeyin **əvvəli** varsa,
Bilirəm hər şeyin **sonu** gələcək. (s.241)
- Hələ **uzaqları yaxında** bilər. (s.246)
- Gah **vara** üz tutdun, gah **yoxa** çəkdin (s.253)
- **Gecə-gündüz** dünyaya
Sevilmək öyrədirsən. (s.259)
- Dünyanın ən gözəl qızıydın
bir an öncə
amma mən
bir an sonrakı gəlini sevdim. (s.260)
- Sən yoxsan, arada qürbət divardı
Məni yox etmədə **yoxun varlığı**.. (s.264)
- Yaxşısı budur ki, **susum. Danışsam** (s.265)
- **Gecə-gündüz** sızıldadır (s.272)
- Gözlərim görə görə
varım yox olup gedir. (s.278)
- **Keçmişdən,**
Gələcəkdən (s.282)
- Ağda **qara**, qarada **ağ** gözəlsə (s.289)
- Dilim “**yox**” söyləyir, ürəyimsə “**var**” (s.293)

- Ya **xatırla**, ya **unut** (s.295)
- **Yaxın** mənzilini **uzaq** bilirsen. (s.300)
- Beləcə **cənnəti** sat **cəhənnəmə** (s.304)
- Var olan **varımı**, **yoxumu** seçər?! (s.307)
- Kor olan **azımı**, **çoxumu** seçər?! (s.307)
- Qarabağı kim **almışdı**, kim **satdı** (s.311)
- Başının **üstünə** qılınç qoydular

Başının **altına** balınc yatasan. (s.313)

- **Dost-düşmən** seçilər, Vətən seçilməz. (s.318)
- Yollar **eniş-yoxuş** (s.319)
- **Gəlişin-gedişin** təmənnasızdı (s.327)
- Verərəm **varıma**, **yoxuma** gəlsən. (s.329)
- Ərşə yüksəlmələr, **yoxdan var** olmaq. (s.329)
- Kim qaldı, kim **aldı**, satdı, nə bilim? (s.332)
- Var edə bildik**mi** biz o yoxları. (s.336)

- Ürəyinin **qarası**

Üzünü **ağ** eləmir. (s.72)

- Nə **qışdan yaza** çıxar. (s.73)
- **Köhnə** ayın yerinə yeni Ay doğuldusa (s.77)
- **Soyuq-soyuq** yellər döydü

İsti-isti ocaqları. (s.84)

- **Əvvəl axır** deyilənlər gəlir başa (s.165)
- **Sabahı** doğudan boylanən günəş,

Axşamı baxtına batıdan batır. (s.192)

- Bir telefon dəstəyi qədər **yaxın**,

Bir qürbət ayrılığı qədər **uzaq**. (s.218)

- Bəlkə, **yarıölü**, **yarıdiriyəm** (s.223)

- **Şöhrəti**, **şəhvəti**, gözəli tordu.

Nə varsa, əskili, təzəli tordu (s.226)

- “**Varlı**”maşınların Allahı **yoxdu** (s.236)

- Bilirəm hər şeyin **əvvəli** varsa,

Bilirəm hər şeyin **sonu** gələcək. (s.241)

- Salar saldığını eşq dərəsinə

Diri aldığı “**ölü**” qaytarar. (s.245)

- Nə **unudulmaq** var, nə **yada düşmək** (s.246)

- Nə **dinmək** asandı, nə **susmaq** çətin. (s.246)

- Yenidən yaşasaq **əvvəli sondan** (s.251)

- Gah **vara** üz tutdun, gah **yoxa** çəkdin (s.253)

- Anadan olandan öləne kimi (s.254)

- **Gəcə-gündüz** dünyaya (s.259)

- **Yaxın** bir təmas var “**uzaq** baş”nda (s.293)

- Ya **sevinc** ol, ya **kədər**, (s.295)

- Ya **xatırla**, ya **unut** (s.295)

- Ya **doğru** ol, ya **yalan**, ya da ki, heç birindən... (s.295)

- Sonra **təzə** yalandan **köhnə** yalan çıxacaq... (s.297)

- **Məğlub** tarixini **qalib** yaşadır. (s.301)

- **Dinlisi dinsizdir**-ümidi dinsə. (s.302)

- Hələ bir daş **alt**da, bir daş **üstədir** (s.302)

- **Canlı meyitlərin** bayramı gəldi (s.304)

- Yollar

min ildir ki, **gedib gələndi**.

Təzəydi,

köhnəydi, (s.319)

- **Düzü əyri** görən gözdən bezmişik (s.328)

- Ümid işığımlı əllərimdə şam,

Verərəm **varıma**, **yoxuma** gəlsən. (s.329)

- Çəkil, ey gözümün düşməni yatmaq

Çalışıb **gəcəni gündüzə** qatmaq (s.341)

- Tərəzi gözüdür **səhərlə axşam** (s.344)

- Tərəzi gözüyüm **xeyirlə şerin**. (s.344)

- Xalqımın çiyində tarixin yükü,

Əvvəli döyüşdür, **sonu** qələbə. (s.345)

- Qəlbimiz açılıb gül qönçəsi tek

İllərin **qışına**, **yayına** düşüb. (s.345)

- Körpə cavan olur, **cavan qocalır** (s.349)

- **Cəm** təkə çevrilir, **tək** cəmdən qaçar. (s.349)

- Dünya- sürgün yeridir.

Yenilik- köhnəlikdir, (s.350)

- Nağılların əvvəlində

biri **vardı**, biri **yox!** (s.351)

- Nə “**xeyirəm**”, nə “**bəliyəm**” (s.353)

- Ya min ilin **əvvəliyəm**,

Ya min ilin **sonuyam**. (s.353)

- Bu dünya deyilən **yaxşımı**, **pismi** (s.355)

- Bu dünya **olumla ölüm** arası (s.355)

• O, **yoxluğun var** üzüdür (s.358)

• **Gündüz** görünməz hər gözə,

Gecə hər yuxuya getməz. (s.359)

• Hələ **aşağılar yuxarı** baxır (s.363)

• Bahar ömrün həsədi,

Nə **əski**, nə **təzədi**? (s.365)

• Bu üz **qara** ömrüm

Ağa бүрүldü getdi. (s.365)

• Bir **olummuş**, bir **ölüm** (s.366)

• Yüz yol **boşalsa** da, **dolsa** da dünya (s.368)

• **Gəldiği** kimi də **qayıdar** bahar (s.371)

• **İlk** ümitdir, **son** məkan (s.373)

• Nə **az**, nə **çox** on ay keçib ilindən,

Təzə-təzə sözlər bitir dilindən. (s.383)

• Sən əkən ağaclar səndən ucadır,

Sənə **yuxarıdan aşağı** baxar... (s.387)

• **Gündüzləri**-- vadilərin buz daşqınları,

Gecələri-durnaların hava yoluydu. (s.389)

• Bir həsrət nəğməsi enərdi kəndə:-

“**Ağ** daş, **qara** daş, (s.393)

• Nə idi könlümdə **gülüb-ağlayan**?!

Dilim topuq çalıb (s.393)

• Cüt gəlsə, istəyim çin olmalıdı,

Tək gəlsə,

tək gəlsə...

ağ daş, **qara** daş (s.393)

- Gör mənim qismətim nələr-nələrmiş,

Sən **uzaq** sandığın **yaxın** gələrmiş. (s.400)

- Qalxız kipriyini gülsün dan üzü

Ağ qara üstündən halə gözəldir. (s.401)

- Çəkməzsən qəhrini **varın**, **yoxun** sən. (s.401)

- Ay günün nuruyla tapar yaraşıq,

Şəfəqlə ayrılar **axşam səhərdən**. (s.403)

- Şəfəqlə ayrılar **axşam səhərdən**.

İki sevən qəlbin yaxınlığından, (s.403)

- Gör nələr söyləyir o çay, o bulud

Cavabı kimdədi, su **var**, su **yoxdu**. (s.422)

- ...**Varlılar** fürsət **yoxsulu**... (s.425)

- ...Şərin yaşı **yox**, yaşın şəri **var** (s.425)

- Sevib seçdiyim vətən.

Varlıqda varlığımsan,

Yoxda heçliyim vətən.. (s.430)

- **Yoxluqla varlığın** arasındakı

Çox olsa qısa bir “və”di bu dünya. (s.434)

- Bu zaman kəsiyi yol ayırcıdı,

Getmək də ölümdü, **qalmaq** da ölüm... (s.435)

- Yolun **başında** da sən vardın,

Yolun **sonunda** da sən varsan.. (s.437)

- ...Yaşayır kimin pulu **var**,

ölür kimin pulu **yoxdur**.

Yaşamağın bir yolu **var**,

Yaşamağın yolu **yoxdur**. (s.441)

- **Gündüzləri** gün işığı,

Gecələri yuxu gördü. (s.442)

- ...Arxa sözündə **keçmiş** var,

Ön sözündə **gələcək**. (s.443)

- Mən sən **arxanam**,

Sən mənim **önüm**, başına dönüm... (s.443)

- ...Yaxşı ki, Günəş **var**,

yoxsa hayana baxardı pəncərələr (s.443)

- Hazırlaş o dünyaya

Varın yoxsul ölkəsi (s.447)

- **Yoxdan var** oluş

Bir cənazə yol gedir (s.449)

- Eşq

Sevgi

Yoxun varlığı (s.452)

SONUÇ

Bu teze başlamadan önce Azerbaycan edebiyatında bir literatür taraması yapılmıştır ve taramalar neticesinde Azerbaycan edebiyatında edim bilimsel bir çalışmanın alt dalı olan betili dil kullanımlarının incelenmesinin yapılmadığı tespit edilmiştir. Azerbaycan edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Memmed İsmayıl'ın 'Yoxun Varlığı' adlı eserinin çalışmamıza uygun olduğu tespit edilmiştir. Öncelikle şairin hayatı, sanatı ve eserleri hakkında araştırmalar yapılmıştır. Daha sonra 'Yoxun Varlığı' adlı eser betili dil kullanımları metaforlar, benzetme, retorik sorular, kişileştirme ve konuşurma, ad aktarması, mübalağa ve tezatlar açısından incelenilmiştir. Eserde betili dil kullanımları alt başlıklar halinde ele alınmıştır.

Metaforlar, şiirlerin genel anlamları üzerinden alt başlıklar halinde ele alınmıştır. Şiirlerinin tamamı incelendiğinde şair hayatı sürekli bir mücadele, sınav gibi ve aynı zamanda hayatı ve ölümü yolculuk gibi görmüştür. Bu doğrultuda "Hayat Bir Mücadeledir" metaforuna 10 ayrı şiirde, "Baht Bir Bulmacadır" metaforuna yalnızca bir şiirde, "Hayat Bir Sınavdır" metaforuna iki şiirde, "Hayat Bir Yolculuktur" metaforuna 8 ayrı şiirde, "Ölüm Son Yolculuktur" metaforuna 13 ayrı şiirde, "Zaman Unutulmaktır" metaforuna yalnızca bir şiirde, "Hayat Su Gibidir" metaforuna üç şiirde, aynı zamanda vatanından uzak kalmak zorunda olan şair şiirlerinin bir kısmında duyduğu bu özlemi dile getirmiştir. Bu doğrultuda "Vatan Bir Arzudur" metaforuna 10 ayrı şiirde, "Vatan Aşktır" metaforuna altı şiirde, ölümü ise hak olarak gören şairin "Ölüm Haktır" metaforuna iki şiirde rastlanılmıştır.

Eserde 300 yerde benzetme tespit edilmiştir. Bu benzetmelerden 232 tanesi benzetme edatı kullanılmadan {Ø} yapılmıştır. Ayrıca 68 yerde ise kimi ilgeci ile benzetmelerin yapıldığı tespit edilmiştir.

Ad aktarmalı yapılar geçtiği yer ve açıklamalarıyla ele alınmış ve aynı zamanda 26 yerde geçtiği tespit edilmiştir.

Eserde 626 yerde retorik soru tespit edilmiştir. Bu retorik ifadelerin sayısal dağılımı şöyledir: “haçan” (12), “hansı”(32) , “hanı”(12), “hara”(19), “harda”(48), “hardan”(16), “hayan”(12), “kim”(88), “neçin”(15), “nədən”(11), “nərdə”(1), “nəcə”(23), “nə”(145), “mİ”(153), “niyə”(11) ve “Ø”(28).

Kişileştirme ve konuşurma olarak ele alınan betili dil kullanımı ise incelenen eserde 22 yerde konuşurma ve 180 yerde kişileştirme yapıldığı tespit edilmiştir.

Mübalağa bölümüne bakıldığında ise şiirlerde anlam derinliği oluşturabilmek amacıyla 22 yerde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Son olarak birbirine karşıt iki ifadeyle oluşturulan tezatlar eserde 196 yerde kullanıldığı tespit edilmiştir. Tezat ifadelerden sıkça rastlanılardan bazıları şunlardır: yoxluq-varlıq, ağ-kara, yaşam-ölüm, var-yox, gecə-gündüz, axşam-sabah, yaz-qış...

Tespit edilen betili dil kullanımı örnekleri Azərbaycan edebiyatı ve Türk Dünyası açısından önemli bir yere sahip olan Memmed İsmayıl'ın sanatının ortaya konulması için önem arz etmektedir. Bu tarz çalışmaların şairin dili ve üslubuna dair katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Azərbaycan edebiyatı üzerine yapılan çalışmaların arttırılarak hem Azərbaycan edebiyatına hem de Türk Dünyası edebiyatına katkıda bulunulması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alan, N. (2021). Memmed İsmayıl İle Dil Ve Edebiyat Üzerine. İçinde; *Türk Dünyası Edebiyatı* (s. 241-242, 249). İstanbul: İhlamur Anma ve Armağan Kitaplar Dizisi-7.
- Altınörs, A. (2011). Platon ile Aristoteles'in Retorik Anlayışlarının Karşılaştırılması. *Ekev Akademi Dergisi* (49), 82.
- Aytaç, A. (2022). *Prof. Dr. Mehmet İsmail Armağanı*, Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Bayir, M. (2018). *Söz Sanatları Öğretiminde Nefi'nin Türkçe Divanı*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Betur, M. (2019). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Söz Sanatları Öğretimine Yönelik Görüşleri*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cebeci, O. (2019). *Metafor Ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri* (2. Baskı) İstanbul: İthaki Yayınları.
- Çam Türkan, Ç. (2019). Şiirde Metafor Kullanımı: Şermin ve Metafor. İçinde; *Uluslararası Uygulamalı Sosyal Bilimler Kongresi*, Nisan 04-06, Çeşme-İzmir, s.190.
- Çınar, B. (2008). Teşbih (Benzetme) Sanatına Dilbilimsel Bir Yaklaşım. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 5(1), s.130, 131-132.
- Çürük, Y. (2020). Sözcükbilim. *DİLBİLİM Teorik ve Uygulamalı Alanlar*. İçinde; (ss. 371-401). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Demir, C. , Karakaş Yıldırım, Ö. (2019). Türkçede Metaforlar ve Metaforik Anlatımlar. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (4), s.1088-1089.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Sevinç Basımevi. Dinar, T. (2020). Anlambilim. *DİLBİLİM Teorik ve Uygulamalı Alanlar*. İçinde; (ss. 209-239). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Eren, A. (1993). *Abdülhak Hamid'de Benzetme Sanatı*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Günay, N. (2020). Türk Dilinde Retorik Soru. *USBAD Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, (4), s.513, 515, 517, 525.
- İsmayıl, M. (2007). *Yoxun Varlığı*. Bakı, Azərbaycan.
- Kırman, A. (1996). *Necati Bey Divanı'nın İlk Yüz Gazelindeki Benzetme Sanatlarının Dil Yönünden İncelenmesi*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Koca Sarı, S. (2012). *Kutadgu Bilig'de Metafor*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Köse, S. (2019). Eski ve Orta Türkçe Metinlerinde Ad Aktarmasına Dayalı Kıyafet Adları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 48, 245-268.
- Lakoff, G. , Johnson, M. (2022). *Metaforlar Hayat, Anlam Ve Dil*. (Çev: G. Y. Demir). İstanbul: Minotor Kitap.
- Özcan, S. (2010). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Eserinde Sıradışı Benzetmeler*

- (*Özgün Metaforlar*). (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Rüzgar, N. , Akdemir, A. (2017). Retorik Söylemin İçerik Kalitesi ve Etkileme Amacına Yönelik Algının Akademisyenler Düzeyinde Araştırılması . *İşletme Araştırmaları Dergisi* (9/2), 261-262, 264.
- Saraç, M. A. Y. (2019). *Eski Türk Edebiyatına Giriş: Söz Sanatları* . Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sönmez, A. (2008). *Batı Retoriğinin Genel Terimleri Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.
- Şahan, K. (2014). *Türk Şiirinde Metafor (1923-1960)*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Şenödeyici, Ö. (2005). Türk Dilinde Mecaz-ı Mürsel . *TDAY BELLETEN* (II.),ss.119-133.
- Tunç, G. (2020). *ŞİİR VE BELLEK Modern Türk Şiirinde Bellek Metaforları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Uysal, B. (2020). Soru. *Türkçede Dilbilgisel Ulamlar*. İçinde; (ss.183-281). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uyan Dur, B. İ. (2016). Metafor ve Ekslibris. *International Journal of Ex- libris*,3, 122-128.
- Urgancı, H. (2018). Atabetül Hakayık'ta Ad Aktarımı. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(1), s.145-153.
- Uçan Eke, N. (2017). *Klasik Türk Edebiyatında METAFORİK ÜSLUP* Ankara:Akçağ Yayınları.
- Uçan Eke, N. (2019). Edebiyatın Metaforik Gücü. *Söylem Filoloji Dergisi*, 4(2), 238-253.
- Uçan Eke, N. (2016). Şahidi'nin Şiirlerinde Tasavvufi Metaforlar. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 3(5), ss.12-24.
- Üstünel, Ö. Y. (2020). Kutadgu Bilig'de Betili Dil Kullanımı. *Edim Bilimi Bakış Açısıyla Kutadgu Bilig*. İçinde; (ss. 223-260). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, E. (2020). Edim Bilimi. *DİL BİLİM Teorik ve Uygulamalı Alanlar*. İçinde; (ss.55-88). Ankara: Gazi Kitabevi.